

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α, ΑΡ. 8

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΑΘΗΝΑ

1948

3,8.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α, ΑΡ. 8

147

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΑΘΗΝΑ
1948

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ
ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΠΙΛΟΓΙΚΕΣ
ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΘΗΝΑ
1988

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Κ Ε Σ Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Π Ρ Ω Τ Ο

Σ Υ Ν Ω Ν Υ Μ Α

Συνώνυμα ονομάζονται οι λέξεις που έχουν την ίδια περίπου σημασία μεταξύ τους: *ἀπλώνω* - *ξαπλώνω* - *τεντώνω*. Είναι σπάνιες σε μιὰ γλώσσα οι λέξεις που σημαίνουν τὸ ἴδιο ἀκριβῶς, ἐκτὸς βέβαια ἂν λογαριάσουμε ἐκεῖνες που ἔρχονται ἀπὸ τὰ διάφορα ἰδιώματά της, ὅπως λ.χ. *ἀχλάδι* - *ἀπίδι*, *κοιτάλι* - *χουλιάρι*.

Τὰ συνώνυμα ἐκφράζουν ἔννοιες συγγενικὲς ἢ τὴν ἴδια ἔννοια μὲ μικρὲς διαφορὲς ἢ ἀποχρώσεις. *Ἔτσι τὸ *βλέπω* εἶναι ἡ γενικὴ ἐκφραση γιὰ τὴν ὄραση, γιὰ ὅ,τι αἰσθανόμαστε μὲ τὰ μάτια: *ὁ τυφλὸς δὲ βλέπει*. Τὸ *κοιτάζω* σημαίνει στρέφω τὴν προσοχή μου μὲ τὸ σκοπὸ νὰ δῶ κάτι: *κοιτάζω μὰ δὲ βλέπω τίποτε· ὅταν κοιτάξης μὲ προσοχὴ θὰ δῆς ἓνα μαυριδάκι*. Τὸ ἴδιο, ἴσως καὶ λίγο πιὸ δυνατὰ, σημαίνει καὶ τὸ *παρατηρῶ*, πὸν προϋποθέτει κάποια παρακολούθηση: *δὲν παρατήρησα τίποτε*. Τὸ *διακρίνω* ἔχει τὴ σημασία τοῦ *ξεχωρίζω*· μπορεί κανεὶς νὰ *κοιτάξῃ*, νὰ *παρατηρῇ* κάπου, καὶ ὅμως νὰ μὴ *διακρίνῃ* τίποτε.

*Ἄλλο παράδειγμα ἔχομε μὲ τὰ συνώνυμα *λάβρο*, *πανιέρα*, *σημαία*, *φιλάντρα*, *φλάμπουρο*. *Σημαία* εἶναι ἡ γενικὴ λέξη· σημαίνει κομμάτι ἀπὸ πανὶ ἢ ἄλλο ὕφασμα, πὸν κρεμῆται σ' ἓνα κοντάρι καὶ ἔχει τὰ χρώματα καὶ τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἔθνους πὸν συμβολίζει ἢ ἑνὸς ἄλλου ὀμαδικοῦ ἰδανικοῦ. Τὸ *λάβρο* εἶναι ἀπὸ ὕφασμα πολυτέλειας, πὸν ὑψώνεται στὴν ἐκκλησία σὲ κοντό, μὲ ἱερὲς παραστάσεις, ζωγραφισμένες ἢ ποικιλμένες· λέγεται καὶ γιὰ ἄλλες ἰδιαιτερες σημαίες, καὶ ποιητικὰ γιὰ κάθε σημαία. Τὸ *φλάμπουρο* εἶναι σημαίτσα ἀπὸ μαντίλι ἢ ἄλλο ὕφασμα, πὸν μπαίνει σὲ κοντάρι τὴ μέρα τοῦ γάμου. Ἡ *φιλάντρα* εἶναι ἡ στενόμακρη σημαίτσα τοῦ καταρτιοῦ. *Πανιέρα* εἶναι κυρίως ἡ σημαία τοῦ ναυτικοῦ, εἶναι ὅμως λέξη πὸν ἀπαρχαιώθηκε σήμερα, ἀλλὰ διατηρήθηκε σὲ μερικὲς φράσεις, καθὼς λ.χ. *σήκωσε δικὴ τον πανιέρα, ὁ καθένας ἔχει τὴν πανιέρα του*.

Σὲ τέτοια παραδείγματα μπορούμε νὰ ποῦμε πὸς ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ συνώνυμα οὐσιαστικὴ διαφορὰ. Οὐσιαστικὴ διαφορὰ μπορούμε ἀκόμη νὰ ποῦμε πὸς ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ λέξεις πὸν παρουν-

σιάζουν διαφορά βαθμοῦ, στὴν ἔνταση τοῦ ἐκφραζομένου: λιθάρι - κο-
τρονί, ψηλός - τετράψηλος, πιάνω - ἀδράζνω.

Ἄλλες πάλι συνώνυμες λέξεις, ἰδίως ἐπίθετα, ἔχουν, μποροῦμε νὰ
ποῦμε, τὴν ἴδια σημασία, μόνο πὸν τὴν ἐκφράζουν διαφορετικὰ, μὲ τὸ
χ ρ ω μ α τ ι σ μ ὸ πὸν δίνουν: ρηχός - ἄβαθος, τελείωσε - πέθανε.

Μὲ ὅλες τὶς διαφορὰς πὸν μπορεῖ νὰ ἔχουν τὰ συνώνυμα μεταξὺ
τους, μποροῦμε σὲ μερικὲς περιστάσεις νὰ μεταχειριστοῦμε τὸ ἓνα
στὴ θέση τοῦ ἄλλου· συνήθως ὅμως πρέπει κάθε φορὰ νὰ συλλογι-
στοῦμε γιὰ νὰ βροῦμε τὴ λέξη πὸν ταιριάζει καλύτερα σ' ἐκεῖνο πὸν
θέλομε νὰ ποῦμε.

Προσέχοντας τὰ συνώνυμα τῆς γλώσσας μας μαθαίνομε καλύτερα τὸν
πλοῦτο πὸν κρύβεται σ' αὐτὰ καὶ ἔτσι βαθαίνει τὸ λεξιλόγιό μας καὶ ὀξύνεται
ἡ σκέψη μας. Νὰ ξέρης κάτι καὶ νὰ ξέρης πῶς θὰ τὸ πῆς εἶναι δυὸ πράματα
πολὺ δεμένα μεταξὺ τους. Τὰ συνώνυμα — λέξεις μὲ τὴν ἴδια περίπου σημα-
σία — καὶ τ' ἀντίθετα — λέξεις μὲ ἀντίθετη σημασία — μᾶς βοηθοῦν καὶ τὰ
δυὸ τους νὰ ξεχωρίζωμε ἔννοιες καὶ νὰ ἐκφράζωμε ἀπογορώσεις. Δὲν ἔχει ὡς
τόρα γίνεαι αὐτὸ στὴ γλώσσα μας ὅσο ἔπρεπε καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέξωμε
ἐξεχωριστὰ τὰ δυὸ αὐτὰ κεφάλαια.

ΜΑΘΗΜΑ 1. ✓

Ἐφοῦ διαβάσης προσεχτικὰ τὴν ἐξήγηση πὸν δίνεται κάθε φορὰ γιὰ τὰ πα-
ρακάτω συνώνυμα, νὰ συμπληρώσης στὰ παραδείγματα κάθε παύλα μὲ τὴ λέξη πὸν
ταιριάζει στὸ ρόημα.

Σ η μ ε ί ω σ η. — Σὲ μερικὰ παραδείγματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παύλα πὸν πρέπει
ν' ἀντικαταστήσης, σημειώνεται καὶ μιὰ παχιά τελεία (.). Αὐτὴ μπαίνει διὰν πρό-
κειται γιὰ ἄρθρα, οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα πὸν θὰ τὰ συμπληρώσης κατὰ τὸ γένος
πὸν θὰ ταιριάζη στὸ συνώνυμο.

Στὰ παρακάτω μαθήματα τ' ἄρθρα τόν, τήν, ἢ προσωπικὴ ἀντωνυμία
τήν καὶ τὸ ἀρνητικὸ δὲν θὰ γραφτοῦν χωρὶς τὸ τελικὸ ν, διὰν τὸ ἀπαιτῇ τὸ ἀρ-
χικὸ σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης λέξης πὸν θὰ βάλῃς.

Τσόφλι, φλούδα.

Φλούδα εἶναι τὸ ἐξωτερικὸ περίβλημα τοῦ κορμοῦ τῶν δέντρων, τῶν κλω-
ναριῶν καὶ ἀκόμη πολλῶν καρπῶν, ὅταν τὸ ἔχουν σχετικὰ μαλακό. Τσόφλι
λέγεται τὸ ἐξωτερικὸ περίβλημα τῶν αὐγῶν καὶ μερικῶν καρπῶν πὸν τὸ ἔχουν
σκληρότερο.

Μὲ . — τῶν νεραντζιδῶν μποροῦμε νὰ κάμωμε νόστιμο γλυκό.
Ποιὸς ἔσπασε καρῦδια καὶ ἄφησε στὴ μέση τ. — ; Εἶναι καλὸ ν' ἀ-
νακατεύῃς μὲ τὸ φαγητὸ τῶν πουλερικῶν καὶ λίγ. φιλοκοσκινισμέν .
— ἀπὸ τ' αὐγὸ τους. Τὸ πλατάνι μαζεύει ὅλη τὴ ζωὴ του πίσω ἀπὸ
τ. — τοῦ κορμοῦ του.

Βάθος, βυθός, βύθος, βύθισμα.

Βάθος εἶναι ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια ὡς τὸν πάτο ἢ τὸν πυθμένα,
ἢ ἀπὸ τὴν εἴσοδο ὡς (βαθιά) μέσα σὲ μιὰ κοιλότητα, μιὰ σπηλιά κτλ. Ὁ βυ-

θός έχει πύο περιορισμένη έννοια λέγεται για τή στερεή κοίτη θάλασσας, ποταμοῦ, λίμνης ἢ καί για τὰ χαμηλότατα στρώματα τῆς θάλασσας. *Βύθος* λέγεται για τὰ στρώματα αὐτά, ἰδίως στόν πληθυντικό, ἀλλά καί για τὸ λήθαργο. *Βύθισμα* εἶναι τὸ βάθος τοῦ καραβιοῦ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας ὡς τὴν καρίνα.

Αὐτὸ τὸ πηγάδι εἶναι πού έχει τὸ μεγαλύτερο —. *Τ.* — τῆς πύομνης εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τῆς πλώρης. — τῆς θάλασσας εἶναι ἀλλοῦ ὄλο ἄμμος, ἀλλοῦ πηλός, ἀλλοῦ χαλίκια, φυτὰ ἢ κοχύλια. Ἄνησυχῆσαμε ὅταν εἶδαμε τὸν ἄρρωστο νὰ πέφτη σὲ —.

Σκύψε νὰ δῆς τὴ ρίζα σου στῆς θάλασσας τὰ — (Βαλαωρίτης).

Βραδιά, βράδυ.

Καί οἱ δυὸ αὐτὲς λέξεις ἀναφέρονται στῆς ἴδιες ὥρες. Ἐνῶ ὅμως τὸ *βράδυ* μᾶς ἐξηγεῖ τὸ «πότε» ἐγινε κάτι, δηλ. προσδιορίζει χρονικά, ἢ *βραδιά* ἀναφέρεται μᾶλλον στὴν ἔκταση τῆς ὥρας, στὸ περιεχόμενό της. Ἡ *βραδιά* μπορεῖ ν' ἀπλωθῆ καί πέρα ἀπὸ τὸ *βράδυ*.

Καλύτερα νὰ ἰδωθοῦμε τὸ πρῶι παρά *τ.* —. Τί ἐξαίσι. — περάσαμε χτές! Θὰ σὲ περιμένω αὔριο *τ.* — στῆς ἔξι. Τὸ κέφι *τ.* — ἦταν ἔκτακτο. *Τ.* στερν. *τ.* — *τ.* περάσαμε στὴν ἀκρογιαλιά. Περνοῦσε ἀπὸ τὸ σπίτι μου κάθε — τὴν ἴδια ὥρα.

Εἶχαν φωνῆ κείν. *τ.* — τὰ δέντρα, ἢ χλόη, τὰ νερά (Μαλακάσης).

Διαμονή, ἐδρα, κατοικία.

Κατοικία εἶναι τὸ μέρος, ὁ δρόμος, συνήθως καί ἡ πόλη ἢ τὸ χωριό, ὅπου κάθεται, κατοικεῖ κανεὶς. *Ἐδρα* λέγεται ὁ τόπος ὅπου μένει, ἐδρεῦει ἓνας υπάλληλος, ἢ ὅπου λειτουργεῖ μία δημοσία ἀρχή, ἓνα ὑποκατάστημα μιᾶς Ἐταιρείας κτλ. *Διαμονή* εἶναι ὁ τόπος ὅπου μένει κανεὶς προσωρινά.

Ἡ νομαρχία Λακωνίας έχει τὴν — τῆς στῆ Σπάρτη. Εἶναι μοναδική ξεκούραση τὸ καλοκαίρι ἢ — στὴν ἐξοχή. Λεῖπει συχνά σὲ ταξίδια, μὰ τὴν — του τὴν έχει στὸ Μεσολόγγι. Οἱ περισσότερες ἐλληνικὲς τράπεζες ἔχουν τὴν — τους στὴν Ἀθήνα μὲ ὑποκαταστήματα σὲ ἄλλες πόλεις. Οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν ἔχουν μόνιμη —. Τὸ Σαραντάπηχο εἶναι ἀπὸ τίς καλύτερες θερινές — πού ἔχομε στὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας.

Κενοτάφιο, κιβούρι, μασσωλεῖο, μνήμα, μνημεῖο, τάφος.

Τάφος εἶναι ἡ γενικότερη λέξη εἶναι τὸ μέρος ὅπου τάφηκε κανεὶς καί μένει θαμμένος. Εἰδικότερα λέγεται αὐτὸ καὶ *μνήμα*, τὸ μέρος ὅπου ὁ νεκρός εἶναι θαμμένος μὲ τὸ σταυρὸ στὸ ὕψωμα ἢ τὴν πλάκα πού ἀναγράφει τ' ὄνομά του.

Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε σ' ἓνα ρημοκλήσακι, πού 'ταν τὰ μνήματα πολλά, πολλά κι ἀντρεωμένα (Ζημ.).

Ὅταν ὑπάρχη στόν τάφο κάποιο χτίριο για τιμὴ τοῦ νεκροῦ μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆ *μνημεῖο*, λέξη πού συνηθίζεται καί για ἄλλα χτίρια ὠραία καί με

Συνώνυμα

γαλόπρεπα, ιδίως τῆς ἀρχαίας τέχνης. *Μανσωλεῖο* ὀνομάζεται τάφος μνημειακός, μ' ἐξαιρετική μεγαλοπρέπεια, στή μνήμη ἐνὸς νεκροῦ¹. *Κιβούρι* εἶναι λέξη ἀπαρχαιωμένη πιά, πού συνηθίζεται στήν ποίηση γιά τὸ μνήμα. *Κενοτάφιο* εἶναι τάφος γιά τιμὴ ἐνὸς νεκροῦ πού δὲ βρέθηκε ὅμως τὸ σῶμα του ἢ πού ἔχει ταφῆ σὲ ἄλλο μέρος.

Τῶν δοξασιμένων ἀντρῶν, εἶπε ὁ Θουκυδίδης, κάθε γῆ εἶναι — . Ἕλληνες στρατιῶτες ἔχουν βρῆ τ. — τους στή Μακεδονία, στήν Ἥπειρο, στήν Ἀλβανία, στή Μικρῆ Ἀσία καί στήν Ἰταλία. Μαθαίνομε ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα πὼς ἀφοῦ οἱ συνοδοιπόροι του ἔθαψαν ὅπως μπόρεσαν τοὺς νεκρούς, ἔκαμαν γιά ὄσους δὲν τοὺς βρῆκαν ἓνα μεγάλο — καί ἔριξαν ἀπάνω του στεφάνια. Στὸ νεκροταφεῖο τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, τὸν Κεραμεικὸ, ἀπόμειναν ὡς σήμερα ἀκόμη πολλ. — . Στὰ νεκροταφεῖα τῶν πόλεων βλέπομε κάθε εἶδος — , ἀπὸ τ. πιδ φτωχ. — , μὲ τὸν ξύλινο σταυρὸ τους, ὡς τ. πιδ πλούσι., μαρμαρίν. — .

Καί βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ὠριό — ,
νά 'ναι πλατ. γιά τ' ἄρματα, μακρ. γιά τὸ κοντάρι (θημ.).

✕ *Νικῶ, ὑπερνικῶ.*

Νικοῦμε τὸν ἐχθρὸ σὲ μάχες ἀλλὰ καί *ὑπερνικοῦμε* ἐμπόδια πού βρισκομε στὸ δρόμο μας.

Στὸ Μαραθῶνα —σαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσες. Ποτὲ δὲν ἤσυχάζει ὁ ἄνθρωπος : μόλις —ση ἓνα ἐμπόδιο, βάζει μπροστά του ἄλλο δυσκολώτερο. Χρειάστηκε νά — σωμε μεγάλες δυσκολίες ὥσπου νά φτάσωμε ἐκεῖ πού εἴμαστε.

✕ *Ξεπερνῶ, προηγοῦμαι.*

Μὲ τὸ *προηγοῦμαι* διαπιστώνεται μιὰ κατάσταση ἐνῶ στὸ *ξεπερνῶ* ὑπάρχει συνήθως ἡ ἔννοια τῆς ἀμιλλας.

Ὅταν δύο παραβαγίνουν στὸ τρέξιμο μπορεῖ νά — κανεὶς ἐκεῖνον πού στήν ἀρχή — . Μὲ τὴν ἐργασία καί μὲ τὴν ἐπιμονὴ κατόρθωσε νά — ὄλους τοὺς ὀμοτέχνους του. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ — καί ἀκολουθεῖ τὸ κύριο σῶμα.

✕ *Ἀποκαλύπτω, ξεσκεπάζω.*

Οἱ δύο αὐτὲς λέξεις ἔχουν τὴν ἴδια σημασία, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς τὸ *ξεσκεπάζω* συνηθίζεται προπάντων γιά πράγματα τῆς ζωῆς πού νιώθομε μὲ τις αἰσθήσεις μας, ἐνῶ τὸ *ἀποκαλύπτω* λέγεται μόνο μεταφορικά.

1. *Μανσωλεῖο* πρωτοονομάστηκε ὁ τάφος πού ἔστησε στήν Ἀλικαρνασσὸ ἡ Ἀρτεμισία στὸν ἄντρα της, τὸν Πέρση Μανσῶλο, σατραπὴ τῆς Καρίας. Εἶχε ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέπεια τὸν στόλισαν οἱ μεγάλοι Ἕλληνες καλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς καί λογαριαζόταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Καθὼς μᾶς ἀνιστορεῖ ὁ Πausanias, εἶχε κάμει πολλὴ ἐντύπωση στοὺς Ρωμαίους, πού «μεγάλως δὴ τι αὐτὸν (τὸν τάφον) θαυμάζοντες τὰ παρὰ σφίσιν ἐπιφανῆ μνήματα Μανσῶλεια ὀνομάζουσιν» (8.16.4).

Μήν τὸ — ης τὸ μωρό, γιατί θά κρῶση. Ἐναγκάστηκε νά μᾶς — ἡ ἕνα μυστικό πού εἶχε μείνει κρυφὸ γιὰ χρόνια.

Βουτῶ, βυθίζω.

Χωρίς νά μπορούμε νά χωρίσουμε με ἀκριβεία τὴ χρήση τους μπορούμε νά ποῦμε πὼς τὸ *βουτῶ*, πολὺ συχνότερα ἀπὸ τὸ *βυθίζω*, συνηθίζεται σὲ ὅλες τὶς κυριολεξίες, ἐνῶ τὸ *βυθίζω* λέγεται μεταφορικά σὲ πνευματικότερες ἔννοιες, καθὼς καὶ γιὰ τὸν ἄρρωστο πού ἔπεσε σὲ λήθαργο, σὲ βύθος.

Χωρίς νά θέλῃ — στὴ θάλασσα. Τὸν βρήκα — μένο σὲ συλλογῆ. — τὰ δάχτυλα στὴ σάλτσα. — ὡς τὴ μέση στὸ ποτάμι. Ἦταν πιὰ — μένος καὶ δὲν ἄκουε.

ΜΑΘΗΜΑ 2.

Νά βρῆς ἀπὸ τρία συνώνυμα γιὰ καθεμιά ἀπὸ τὶς παρακάτω λέξεις.

ἄκακος	→ αὐγὴ	→ δουλειά	→ μόνος
ἀναβροχιά	γελῶ	εὐχαριστημένος	μουσκεύω
ἀνόητος	→ γιαιλὸς	→ θάρρος	σήμαντρο
ἄσπλαχνος	→ γυρεύω	λύπη	χαρά.

ΜΑΘΗΜΑ 3.

Ξεχωριστὴ κατηγορία παρουσιάζουν με τὰ πολλὰ τους συνώνυμα λέξεις πού ἀναφέρονται σὲ ιδιότητες ἀνθρώπινες, σωματικὲς ἢ ψυχικὲς, ἢ σὲ μερικὲς πράξεις πού καὶ αὐτὲς μᾶς κάνουν νά τις προσέχωμε καὶ νά τις σχολιάζωμε, ὅπως λ.χ. ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα χοντρὸ ἄνθρωπο ἢ γιὰ «ξύλο» πού ἔφαγε κάποιος... ἢ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Τὰ συνώνυμα αὐτὰ συχνὰ δὲ διαφέρουν μεταξὺ τους σὲ τίποτε οὐσιαστικό, ἀλλὰ χρωματίζουν μόνο διαφορετικὰ τὴν ἔννοια πού ἐκφράζουν, εἴτε ὑπερβολικά, μεγαλώνοντας τὴν ιδιότητα ἢ πράξη (λ.χ. *τηλεγραφόξυλο*, γιὰ ἕναν ψηλὸ ἄνθρωπο) εἴτε κάποτε πειραχτικά (*τοῦ τῆς βροξάν*, ἀντὶ τὸν ἔδειραν), εἴτε καὶ εὐφημιστικά, γιὰ νά μὴν εἰπωθῆ καθαρὴ ἢ ἀλήθεια (*σφιχτός* γιὰ νά μὴν ποῦμε *φιλάργυρος*, *τσιγκούνης*). Ἔτσι μπορούμε λ.χ. νά ποῦμε γιὰ μιὰ κοπέλα ψηλὴ πὼς εἶναι *κυπαρίσι*, καὶ γιὰ ἕνα χοντρὸ, ὅχι μόνο τὸ *παχὺς*, *γυμῆτος*, *καλοθρεμμένος* παρὰ καὶ τὰ *χοντρομαλάς* ἢ *χοντρομαμάλας*, *πιθάρι*, *βαρέλι*, *τουλούμι*, *ὀδοστρωτήρας* καὶ πολλὰ ἄλλα.

Γιὰ καθεμιά ἀπὸ τὶς παρακάτω λέξεις νά βρῆς τέσσερα συνώνυμα (μπορεῖ ν' ἀπαρτίζεται ἕνα τους καὶ ἀπὸ δλόκληρη φράση).

δέρνω, κοντός, κουτός, μεθυσμένος, λιγνός, πρόσωπο, τρελός, τυφλός, ψηλός, φιλάργυρος.

ΜΑΘΗΜΑ 4.

Ξεχωριστὴ ἀγάπη γιὰ τὰ συνώνυμα ἔχει ὁ λαός, ὅπως δείχνεται ἀπὸ τὶς παροιμίες καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Συχνὰ ἔχομε σ' αὐτὰ ἢ λέξεις ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα, πού ἐκφράζουν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, ἢ ἄλλες συνώνυμες. Ἀνάλογα παρδείγματα βρισκόμα καὶ στὴ λογοτεχνία. Ἔτσι ἀποχτᾶ ἢ ἔκφραση περισσὸ τερὴ δύναμη.

Ν' αντικαταστήσης τις παύλες στ' ακόλουθα παραδείγματα μ' ένα συνώνυμο της λέξης που τυπώνεται με πλάγια γράμματα ¹.

'Αλλοῦ βρονταίει τὸ νερό κι ἄλλοῦ — αἶε ὁ μύλος. Κι ἐγὼ κακὰ χερόβολα ² κι ἐσὺ ψυχρὰ — . Εἶναι μακριὰ στὴν — , εἶναι μακριὰ στὰ ξένα. — παιδὶ καὶ ῥήγισσας ἀγγόνι. "Όλες οἱ νιῆς — , ὅλες παντολοιοῦνται. Καὶ νὰ γιομίσῃ ἡ στράτα σου — καὶ ῥόδα. 'Αντιλαλοῦν τὰ σήμαντρα, σημαίνουν . — . "Αν ἔχῃς — διάβαινε καὶ ριζικό, περπάτει.

Παλιὸς — πέρασε κι ἔσβησε· καινούριος ντυνιάς ἀνεστήθηκε καὶ βασιλεύει (Μυριβήλης).

"Αφκιαστο κι — τοῦ Χάρου δὲ σὲ δίνω (Παλαμᾶς).

Δὲν ἦταν ἄξαφνη ἄστραψιά. Τοῦτο συνέβη ἀργά, — (Βάρναλης).

"Αχ! τόσο λίγο νὰ βαστάξῃ τούτ' ἢ — κι ἡ πασχάλια (Βάρναλης).

Σὺ ποῦ ἔχεις κάλλη γιὰ — καὶ χάρες γι' ἀντιπροίκια (Γρουπάρης).

ΜΑΘΗΜΑ 5. ✓

Στ' ακόλουθα παραδείγματα ν' αντικαταστήσης μὲ συνώνυμα τις λέξεις τις τυπωμένες με πλάγια γράμματα ¹.

Προτιμότερο λίγα καὶ βέβαια παρὰ πολλὰ καὶ ἀβέβαια. Σκέψου τὰ ἐπακόλουθα τῆς βίας σου. 'Η εὐδαιμονία δὲν εἶναι σταθερή. 'Ακούοντας ἀπότομα τῆ θλιβερῆ εἴδηση ἔμεινε ἀκίνητος σὰ μαρμαρωμένος. Πελεκημένα στὴν πέτρα, τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα κρατοῦν ἀσβηστή τὴ μνήμη τῶν νεκρῶν.

'Η ἀργία δημιουργεῖ τις στενοχώριες. 'Ο ποντικός χώθηκε στὴ φάκα καὶ ἔφαγε τὸ φαρμάκι. Δὲν εἶναι κανεὶς ἱκανοποιημένος μὲ τὴ μοίρα του. Μὲ τὴν τελευταία κακοχειμωνιά καταστράφηκε ἡ σοδειά. Τὰ πιὸ δημοφιλολοῦδια δὲ φτάνουν γιὰ νὰ ἐξωραίσουν τὸ σπίτι αὐτό.

Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω; (μοιρολόγι).

ΜΑΘΗΜΑ 6. ✓

Νὰ συνδυαστῇ τὸ κάθε συνώνυμο σὲ μιὰ ταιριαστὴ μικρὴ φράση μὲ μιὰ ἀπὸ τις λέξεις ποὺ ἀκολουθοῦν σὲ παρένθεση ².

ἀδύνατος, ἀπαράδεχτος (ἀξίωση, διάσωση)

ἀνατολικός, ἀνατολίτικος, προσηλιακός (ἄνεμος, ζήτημα, κάμαρα, τραγοῦδι, νοχέλεια)

ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος (ἐπιτυχία, εὐτυχία, θάνατος, συμφορά)

1. Στὶς ἀκόλουθες φράσεις τὰ συνώνυμα ποῦ θ' ἀναζητηθοῦν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ λέξεις ποὺ συνωνυμοῦν γιὰ τὸ νόημα ποὺ παίρνουν στὴ φράση, ἐνῶ ἡ συνωνυμία τους δὲν εἶναι τόσο μεγάλη.

2. Χερόβολο λέγεται ἡ δέσμη ἀπὸ στάχυα ποὺ χωρεῖ στὴ φούχτα. Τὸ συνώνυμο ποὺ λείπει σημαίνει κάτι ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πολλὰ χερόβολα.

3. Μερικὰ παραδείγματα ἐπιδέχονται δύο λύσεις, κατὰ τὸ νόημα ποὺ θὰ δώσωμε στὴ λέξη στὴν παρένθεση ἢ καὶ μὲ τὴν ἴδια σημασία: ἐντύπωση πρόσφατη ἢ καινούρια, πένθος πρόσφατο ἢ καὶ νέο, καπέλο καινούριο ἢ νέο (φόρεσε).

- άνεξίτηλος, άσβηστος (θύμηση, μελάνι, μίσος, χρώμα)
 άλύγιστος, άσπλαχνος (θανεαστής, κανόνας)
 άνοιχτικός, άνοιχτός (γιατρικό, δρόμος, πόρτα, σπίτι)
 άπλώνω, ξαπλώνω (άντιπαλος, άρρωστος, ρούχα, τραχανάς, χαλί, χέρι)⁴
 άργός, δίψιμος (άρνι, βήμα, θηλητήριο, μετάνοια, χειμώνας)
 άρκτικός, βόρειος, βορινός (πλάτος, κάμαρα, χώρα)
 άρρενωπός, άρσενικός (γυναίκα, παιδί, φυσιογνωμία)
 άρχαίικός, άρχαίος, παλιός (ιστορία, κρασί, τέχνη)
 άρρωστιάτικός, καχεκτικός, νοσηρός (ζώο, κρίση, κλίμα, σταφύλι)
 άυτόκρατορία, βασιλείο⁵ (της Αιγύπτου, της Γαλλίας τοῦ Μεγ. Ναπολέοντα)
 γκαρδιακός⁶, έγκάρδιος (άδερφός, ύποδοχή, φίλος, χειρτισμός)
 διευθύνω, διοικῶ, κυβερνῶ (θέατρο, έπαρχία, λαός)³
 δραστικός, ένεργητικός, ένεργός (άνθρωπος, γιατρικό, συμμετοχή, ρήμα)
 έξωτικός, ξένος (γλώσσα, σκυλί, φυτό)⁸
 έπιδέξιος, έπιτήδειος (πολιτικός, τεχνίτης)
 έπίτιμος, τιμητικός, τίμιος (διαγωγή, προεδρία, τίτλος)
 έτήσιος, χρονιάτικος, χρονιάτικος (άπολογισμός, παιδί, προμήθεια)
 έπικήδειος, πένθιμος (λόγος, σκέψη)
 θησαυρίζει, συνάζει (τό μυρμήγκι, ο φιλάργυρος)
 λαμπερός, λαμπρός (άστρο, γιορτή, πέτρα, φωνή)
 μεσιακός, μεσιανός (βωμάτιο, κομμάτι γλυκού, πρόβατα, χωράφι)
 μεταμορφώνω, μετατρέπω (ή Κίρκη τούς συντρόφους τοῦ Όδυσσεά, ένα κλάσμα σε δεκαδικό άριθμό)
 καινούριος, νέος, πρόσφατος, φρέσκος (αγό, άνάμνηση, έντύπωση, ιδέες, λουλούδι, μαχαίρι, πένθος, ψάρι)⁸
 νερούλιασμένος, νερούλος, νερωμένος, ύδάτινος (αγό, κρασί, μυαλό, στήλη)
 συνοδεύω, συντροφεύω (τά τρώφιμα για να μην τά πάρουν, τό φίλο μου σπίτι του

ΜΑΘΗΜΑ 7.

Να βρής από τρία συνώνυμα για καθενά από τις παρακάτω λέξεις.

άναβροχιά	άπερίσκεπτος	κυρίως	προσπαθῶ
άκατάβλητος	δείχνω	μετρῶ	συνομιλία
άλλαγή	θάνατος	λάμψη	χρήματα
άπειθάρχητος	καλόγερος	λέγω	χρήσιμος

4. Στα παραδείγματα αυτά οι λέξεις σε παρένθεση θά χρησιμέψουν για άντικείμενα τῶν ρημάτων.

5. Το βασίλειο είναι κράτος περιορισμένο σ' ένα λαό και έχει συνήθως όμοιογένεια. Η αυτοκρατορία άπαρτίζεται από πολλούς λαούς με ποικιλία άνά- μεσά τους.

6. Λέγεται και για τά παιδιά με κοινούς και τούς δυό γονείς «Σās ορ- κίζω, άγκαλιασθήτε σάν άδελφια γκαρδιακά» (Σολωμός, Έθν. Ύμνος, στρ. 22).

ΜΑΘΗΜΑ 8. ✓

Στ' ακόλουθα παραδείγματα, τὰ συνώνυμα εἶναι καταταγμένα μὲ τὴν ἀλφαβη-
τική σειρά. Νὰ τὰ κατατάξεις κλιμακωτά, ἔτσι πού ἡ ἐννοια πού ἐκφράζουν νὰ πα-
ρουσιάζεται ὅλο καὶ πῶς δυνατή.

→ ἀγανάχτηση,	θυμός, λύσσα, φρέ-	→ ἀτύχημα, δυστύχημα, συμφορά
→ νιασμα		→ ἄχρηστος, βλαβερός, ὀλέθριος
→ ἀγάπη, ἀφοσίωση, λατρεία, συμπά-	→ θεια	→ δικαιολογῶ, ἐξηγῶ, συγχωρῶ
→ ἀγροϊκός, βάνουσος, πρόστυχος,		δονῶ, κουνῶ, τραντάζω
χυδαῖος		ἐγκρίνω, ἐπαινῶ, ἐπιδοκιμάζω
ἀγωνία, ἀδημονία, ἀνυπομονησία,		θόρυβος, κρότος, πάταγος
καρδιοχτύπι		θρήνος, κλάμα, ὄδυρμός
ἀκεφιά, βαρθυμία, μελαγχολία		ἴσως, πιθανό, πιθανότατα
→ ἀλαλάζω, κραυγάζω, μιλῶ, φωνά-		καρτερία, ὑπομονή
ζω, ψιθυρίζω		κοροϊδεύω, περιγελῶ, χλευάζω
ἀλύγιτος, ἀτράνταχτος, σταθερός		μετρημένος, συνετός, φρόνιμος
ἀπορία, ἐκπληξη, κατάπληξη		ξαφνιάζομαι, σαστίσω
ἀπορῶ, παραξενεύομαι, σαστίζω		ὄρωμ, πετιέμαι, χύνομαι
ἀσυνεννοησία, διαφωνία, φιλονικία		πανικός, τρομάρια, φόβος
		τρεμουλιάζω, τρέμω, σπαρταρῶ.

ΜΑΘΗΜΑ 9. ✓

Νῦν ἀντικαταστήσεις τίς παῦλες μὲ τὴ λέξη πού ταιριάζει στό νόημα καὶ προ-
σπάθησε νὰ ἐξηγήσης τὴ διαφορὰ τῶν ἀκόλουθων συνωνύμων.

* **Ἀδιάφορος, ἀναίσθητος.**

Καμιά γυναίκα δὲ θὰ ἔμεινε — μπροστά στον πόνο ἑνὸς παιδιοῦ.
Λιγοθύμησε καὶ ἔμεινε γιὰ λίγη ὥρα — . Βαστᾶ τόσο πολὺ στον
πόνο σὰ νὰ ἦταν — . Κανεὶς πολίτης δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι — γιὰ
τὰ κοινά.

* **Ἀπόμακρος, ἀπόμερος.**

Πόσο — μᾶς φαίνεται ἡ μέρα τοῦ γυρισμοῦ μας τὴ στιγμή πού
χωριζόμαστε καὶ φεύγομε! Ποῦ νὰ τὸν ἀπαντήσης; Ζῆ σ' ἕνα σπιτάκι
σὲ μιὰ — συνοικία τῆς Ἀθήνας.

(Πλατιά τοῦ οὐνεῖρου μας ἡ γῆ κι — . Καὶ γέρνει
ἐκεῖ καὶ σβεῖς γοργά (Παλαμᾶς).)

* **Ἀρχή, ἀρχίνισμα, ἐναρξη, προοίμιο.**

Κάθε — ἔχει καὶ τέλος. Χωρὶς πολλ. — ἄρχισε νὰ ἐξιτορῆ τὰ
περιστατικά. . — τῶν σχολικῶν μαθημάτων θὰ γίνῃ φέτος λίγο ἀρ-
γότερα. . — τοῦ κεντήματος ἔρχεται δύσκολο, γιὰ τόσο μικρὸ κορίτσι.

* **Γωνιά, γωνία, κόχη.**

Τὸ τετράγωνο ἔχει τέσσερες ἴσες — . Χτύπησα στὴν — τοῦ τρα-

πεζιοῦ. Ἐκ τῆν — μας βλέπαμε ὅλα ὅσα γίνονταν. Τὸ μαχαίρι ἔκαμε —ες.

Σωριάζονται τὰ φύλλα τοῦ φθινόπωρου
στὴν κάθε — τῆς αὐλῆς μας (Γρυπάρης).

Ἄλσος, κῆπος, μπουστάνι, περιβόλι.

Τὴν ἀνοιξη χύνονται ἀπὸ τ. — οἱ μυρουδιές ἀπὸ τὶς ἀνθισμένες λεμονιές. — ὄχι μόνον ὁμορφαίνουν τὶς πόλεις παρὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα τους. Τὰ καλύτερα πεπόνια γίνονται στ. — τοῦ Ἄργους. Σὲ περασμένα χρόνια εἶχε καὶ ἡ Ἀθήνα ἕνα ζωολογικὸ — μὲ πλῆθος σπάνια καὶ ξωτικά ζῶα.

Ἀφθονία, πλῆθος.

— προσκυνητὲς συνάζονται κάθε χρόνο στὴν Τήνο γιὰ τὸ Δεκαπενταύγουστο. — καΐκια ἦταν ἀραγμένα στὸ λιμανάκι. Τὸ τελευταῖο καλοκαίρι εἶχαμε ἐξαιρετικ. — ἀπὸ φρούτα. — παπαροῦνες ἔκαναν τὰ χωράφια νὰ φαίνονται κατακόκκινα.

Καρτερῶ, περιμένω, προσμένω.

Πήγαινε ἐσὺ τώρα καὶ ἐγὼ θὰ σέ — . — νὰ περάσουν οἱ γιορτὲς γιὰ νὰ ξαναρχίσω τὴ δουλειά μου. Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου οἱ ἄνθρωποι ζοῦν —ας τὴν εἰρήνη. Οἱ σκότες¹, κρέμονταν κι ἐκεῖνες παρὰλυτες στὰ χέρια τῶν ναυτῶν, ποῦ ἄδικα —ουν προσταγὴ νὰ γυρῶν τὰ πανιά στὸν ἄνεμο (Καρκαβίτσας). — με αὔριο τὸ πρωί.

(Καὶ πῆτε τῆς καλῆς μου, τῆς γυναίκας μου,
νὰ μὴ μὲ παντοχάινη, μὴ μὲ —η (θῆμ.).
Ἦς τότε θὰ σέ —ω ἀπ' τὴν πλανεύτρα ξενιτιά; (Σικελιανός).
Δὲν ὠφελεῖ νὰ —ῆς. Ἄν εἶναι νὰ ῥθῆ θενὰ ῥθῆ (Οὐράνης).

Ἀναγαιτίζω, ἀπαγορεύω, ἐμποδίζω.

Θὰ εἶχαμε φτάσει νωρίτερα ἂν δὲ μᾶς —ε ἡ κακοκαιρία. Εἶναι —μένη ἢ εἴσοδος στὸν κῆπο τῆ νύχτα. Ἐνας φράχτης μᾶς —ε νὰ προχωρήσαμε. Ὁ ὀφθαλμολόγος —ε τὸ κάπνισμα. Ἡ ἥρωικὴ ἀντίσταση τῆς χώρας —ε τὴν ὀρμὴ τῶν ἐπιδρομῶν.

Γρηγόρα, νωρίς.

Τὸ καλοκαίρι ἀνατέλλει ὁ ἥλιος —τερα ἀπὸ τὸ χειμῶνα. Περπατήσαμε πολὺ — καὶ ἔτσι κατορθώσαμε νὰ φτάσωμε —.

ΜΑΘΗΜΑ 10.

Ν' ἀντικαταστήσῃς κάθε παύλα μὲ τὴ λέξη ποὺ χρειάζεται καὶ νὰ ἐξηγήσῃς τὰ συνώνυμα.

1. σκότα εἶναι τὸ σκοινὶ μὲ τὸ ὁποῖο τραβοῦν τὸ πανὶ τοῦ καραβιοῦ γιὰ νὰ τὸ τεντώσουν.

Κόσμος, οίκουμένη, σύμπαν.

Ἡ πατρίδα μας εἶναι ἓνα μικρὸ μόνο μέρος μέσα στ. — . Οἱ νόμοι τοῦ κυβερνοῦν τ. — ἀδιαφοροῦν κάποτε γιὰ τὴ γῆ μας καὶ τὴ ζωὴ της. Ὁ ἥλιος εἶναι τὸ κέντρο τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος, ὄχι ὅμως καὶ τ. — . Ὑπάρχουν ἱστορικὰ περιστατικὰ τοῦ ἔχουν τὸν ἀντίχτυπό τους σὲ ὀλόκληρ. τ. — . Ὀλ. τ. — γύρισα νὰ βρῶ γλυκὸ σταφύλι (δημ.).

Ἀστρολόγος, ἀστρονόμος.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ κυβερνοῦν τὸ σύμπαν μένουν ἀνεξιχνίαστοι καὶ γιὰ τοὺς πιὸ σοφοὺς — . Στὴ μεσαιωνικὴ Εὐρώπῃ εἶχαν μεγάλη πέραση οἱ — , πού με τὴ χιμαιρικὴ τους γνώση βεβαίως ἀνὰ πῶς μπορούσαν νὰ προβλέψουν ἐκεῖνο πού θὰ συμβῆ.

Πειθῶ, πίστη.

✕ Ἡ — σου σὲ ἔσωσε, εἶπε ὁ Χριστὸς σὲ μιὰ γυναῖκα. Ρῆτορας χωρὶς — εἶναι δύσκολο νὰ πείσῃ τὸ ἀκροατήριό του. Δὲν πρέπει νὰ δίνουμε — σὲ ὅλα ὅσα ἀκοῦμε. Ἡ ἀκλόνητη — ὁμορφαίνει καὶ δικαιώνει τὴ ζωὴ μας. Ἡ — τῶν λόγων του πῆγαζε ὄχι ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς ἔκφρασης ἀλλὰ ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια τῶν αἰσθημάτων του.

Εἰσόδημα, εἴσπραξη, ἔσοδο, κέρδος, ὠφέλεια.

Πῆρα τὸ γιατρικὸ πού μοῦ ὄρισε ὁ γιατρός, μὰ δὲν εἶδα ἀκόμη — . Περιμένει ἀπὸ τὴ νέα δουλειὰ νὰ τοῦ φέρῃ μεγάλ. — . Πρέπει νὰ φροντίζῃ κανεὶς νὰ εἶναι τὰ ἔξοδά του ἀνάλογα μὲ τ. — . Τὸ κράτος ἔχει εἰδικὲς ὑπηρεσίες γιὰ τ. — τῶν φόρων. Ὅσο πιὸ μεγάλο εἶναι τ. — ἐνὸς ἀτόμου, τόσο περισσότερος εἶναι ὁ φόρος πού πρέπει νὰ πληρώνη.

Ἀμοιβή, ἀποδοχές, ἀποζημίωση, βρετίκια, ἐπίδομα, μεροκάματο, μισθός, συχαρίκια, πληρωμή.

Δὲν ἔχει μεγάλ. — , ἀλλὰ συνολικὰ . — του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Οἱ ξενοδουλεῦτρες παίρνουν κάθε ἀπόγεμα τ. — τους, μόλις τελειώσουν τὴ δουλειὰ. Ὅσοι ἔχουν ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα ὀρίζουν συνήθως μόνοι τους τ. — τους. . — τῶν μισθῶν γίνεται συνήθως στὸ τέλος τοῦ μηνός. Πρέπει νὰ παρακολουθοῦν . — τὸν τιμάρημο τῆς ζωῆς. Τὸν ἔδερνε ἢ φτώχεια . — δὲν πρόφταινε ποτὲ τὰ ἔξοδα τῆς μέρας.

Οἱ ὑπάλληλοι παίρνουν — γιὰ τὶς πρόσθετες ὑπηρεσίες τους. Ἡ νικημένη χώρα πληρώνει στὸ νικητὴ — . Οἱ ὑπάλληλοι στὶς μεγάλες πόλεις παίρνουν ἐκτὸς ἀπὸ τ. — τους καὶ . (ἀόρ. ἄρθρο) — . Πάρε τὸ δαχτυλίδι πού ἔχασες καὶ δῶσε μου τ. — μου. Τ. — μου, ἢ νύφη σου ἔκαμε γιό ! Οἱ ὑπάλληλοι πού ταξιδεύουν παίρνουν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀδοιπορικὰ καὶ ἡμερήσια — γιὰ τὰ πρόσθετα ἔξοδά τους.

Περίπτωση, περίσταση.

✕ Στάθηκε παραστάτης μου σὲ κάθε — πού χρειαζόμουν βοήθεια. Εἶναι πολὺ σπάνια ἢ — τέτοιαις ἀρρώστιας. Πρέπει νὰ εἶμαστε ἔτοι-

μοι και για την — που θα χειμωνιάση νωρίς. Διάλεξες την — κι ήρθες. Είναι ζήτημα που πρέπει να κριθῆ ἀπό — σε — . Κατά την — παρουσιάζονται και διαφορετικές — .

***Οκνηρός, δκνός, ράθυμος.**

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι πολὺ — στῆ δουλειά του. Τί νὰ τὸν κάμης ; Εἶναι πολὺ ἔξυπνος, μὰ — . Πρώτη φορά εἶδα τόσο — ἄνθρωπο· ὁ κόσμος νὰ καίγεται, δὲ θὰ χαλάση τὴν ἡσυχία του.

***Αεργος, ἀνεργος.**

Στὸν — ἄνθρωπο ἡ μέρα φαίνεται χρόνος. Μὲ τὴ δυστυχία ποὺ ἔπεσε σταμάτησαν καὶ οἱ δουλειές καὶ πλήθυναν οἱ — .

ΜΑΘΗΜΑ 11.

Στὰ συνώνυμα ποὺ, ὅπως εἶδαμε, ἐκφράζουν τὸ ἴδιο συνήθως πράμα ἀλλὰ τὸ χρωματίζουν διαφορετικά, ἀνήκουν καὶ οἱ λεγόμενες *π ο ι η τ ι κ ῆ ς* *λ ῆ ξ ε ι ς*. Ἔτσι τὸ γνωστὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη γιὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πατριάρχη Γρηγόριου Ε' ἀρχίζει μὲ τὰ λόγια «Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος, ποὺ τρέχει ὁ λογισμὸς σου», ὅπου τὸ *θωρεῖς* εἶναι ποιητικὸ συνώνυμο τοῦ *κοιτάζω*.

Οἱ ποιητικὲς αὐτὲς λέξεις εἶναι συνήθως λέξεις *ἀπαρχαιωμένες*, ποὺ λέγονταν ἄλλοτε, ἢ *ιδιωμαιικῆς*, ποὺ λέγονται ἀκόμη σὲ διάφορα ἰδιώματα, εἶναι ὅμως ἀσυνήθιστες ἢ σπάνιες στὶς πόλεις στὴν καθημερινὴ ὁμιλία. Αὐτὸς εἶναι ἴσια ἴσια ὁ λόγος ποὺ φυλάχτηκαν στὴν ποίηση, γιὰτὶ αὐτὴ χρειάζεται συχνὰ νὰ ἐξάρη κάτι μὲ λέξεις ἀσυνήθιστες καὶ ὄχι κοινές καὶ χιλιοειπωμένες. Δὲ χρησιμεύουν ὅμως ἀποκλειστικά στὴν ποίηση· βρίσκονται καὶ γενικότερα στὴ λογοτεχνία, ὅταν ὑπάρχη ποιητικὴ ἔξαρση.

Νὰ βρῆς τίς κοινὲς λέξεις, ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲς ἀκόλουθες ποιητικῆς :

ἀλαφιάζομαι	ἀχνός	κούπα	μισεῦω
ἀναπάντεχος	γεράνιος	λαβωματιά	μισεμὸς
ἀπαντοχῆ	διαφεντεύω	λόγκος	νοτίζω
ἀπόκοτος	κανακίζω	λογάρι	στρατολάτης
ἄτι	καταλαγιάζω	μετερίζι	

ΜΑΘΗΜΑ 12.

Νὰ κατατάξης κλιμακωτὰ τ' ἀκόλουθα συνώνυμα :

'Αγριος, ἄκαρδος, ἄπονος, βάρβαρος, σκληρός.	'Αναγκαῖος, ἀπαραίτητος, χρήσιμος.
'Αδιαφορῶ, ἀπεχθάνομαι, ἀποστρέφομαι, ἐχθρεύομαι, μισῶ.	'Απελπισία, ἀπόγνωση.
'Αγωνίζομαι, μοχθῶ, προσπαθῶ.	'Ανταρσία, ἐξέγερση, ἐπανάσταση, στάση.
'Αηδιάζω, σιχαίνομαι.	'Απομακρύνω, διώχνω, παραμερίζω.
	'Απορία, ἔκπληξη, κατάπληξη.

Αρχαῖος, παλιός, πανάρχαιος.	Κάποτε, σπάνια, σπανιότατα, συ- Βεβαιώνω, λέγω.	νήθως, συχνά, συχνότατα, συ- χνούτσικα,
Ἐκλιπαρῶ, ἱκετεύω, παρακαλῶ.		Νομίζω, πιστεύω, ὑποθέτω.
Ἐκμηδενίζω, καταστρέφω, ρημάζω, χαλῶ.		Στερνός, τελευταίος.
Εὐδαιμονία, εὐτυχία, μακαριότητα.		Συνάζω, σωριάζω.

ΜΑΘΗΜΑ 13.

Μέσα σέ μιὰ σειρά συνώνυμα μπορούμε συνήθως νά βροῦμε μιὰ λέξη πού ἐκφράζει μέ τόν πιό ἀπλό, συνηθισμένο καί ἀφηρημένο τρόπο τὸ κοινὸ νόημα ὁλόκληρης τῆς ὁμάδας. Ἔτσι λ.χ. ἀνάμεσα στίς λέξεις *πάει, πέθανε, συχωρέθηκε, τελείωσε, μᾶς ἄφησε χρόνια* κτλ. ἡ λέξη *πέθανε* εἶναι χωρὶς ἄλλο ἐκείνη πού ἐκφράζει πιό ἀπλᾶ καί ἀχρωμάτιστα τὴν ἔννοια ὄλων τῶν συνωνύμων. Τὸ ἴδιο καί ἀνάμεσα στά συνώνυμα *λήξη, τέλος, τέραμα* τὸ *τέλος* ἐκφράζει πιό ἀφηρημένα καί γενικά τὸ κοινὸ νόημα.

Παραθέτονται σειρὲς ἀπὸ συνώνυμα. Νά βρῆς στὴν καθεμιὰ τους τὴ λέξη πού εἶναι πιό ἀπλὴ καί γενικότερη:

αἴτηση, ἀναφορά, παράκληση.	γοργός, γρήγορος, εὐκίνητος, σβέλ- τος.
ἀκέραιος, ἔντιμος, τίμιος, χρηστός.	εἰμαρμένη, κληρὸς, μοίρα, πεπρω- μένο.
ἀλλαγὴ, ἀνταλλαγὴ, μεταμόρφω- ση, μετασχηματισμός, τροπο- ποίηση.	θλίψη, καημός, λύπη, μαράζι.
ἀπόμερος, μακρινός, μακρυσμένος, παράμερος.	λεπτά, μετρητά, πεντάρες, χρή- ματα, ψιλὰ.
ἀρχή, ἀρχίνισμα, ἔναρξη, προοίμιο.	ξοδεύω, σκορπίζω, σπαταλῶ.

ΜΑΘΗΜΑ 14.

*Νά ἐξηγήσης τίς ἀκόλουθες συνώνυμες λέξεις καί νά δείξης μέ μικρὲς φρά-
σεις τὴ χρῆση τους.*

Δῶρο, κανίσκι, μποναμάς, πεσκέσι, φιλοδώρημα.

Θροίζω, κελαρύζω, παφλάζω, φλοισβίζω.

Ἄποτυπώματα, ἀχνάρια, Ἰχνη, ντο ρός, πατημασιές.

Ἔδρα, ἐδώλιο, θρανίο, θρονί, θρόνος, κάθισμα.

Δεῖγμα, παράδειγμα, πρότυπο, ὑπόδειγμα.

Ὅμαδα, ὄμιλος, σύναξη, μπουλούκι, τσοῦρμιο, στίφος, ὄρδη, σπεῖρα, συμμαορία, μελίσσι, ἐσμός· ἑταιρεία, σύλλογος, σύνδεσμος, συνεταιρισμός, συντεχνία, συνάφι, σωματεῖο, ἐπιμελητήριο.

ΜΑΘΗΜΑ 15.

Νά βρῆς τίς ποιητικὲς λέξεις πού ἀντιστοιχοῦν στίς ἀκόλουθες κοινὲς καί

Επειτα ν' αναφέρης για όσες θυμάσαι από ένα γνωστό στίχο, όπου να χρησιμοποιήθηκαν.

ἀποθέτω, ἀκουμπῶ	μακριά	πόλη
βασιλιάς	μεγάλος	πομπή γάμου, κηδείας
βασίλισσα	μεγαλώνω	πρωινό
γρήγορος	ξεχνῶ	στολίζω
κεντῶ	ὄπλα	τριαντάφυλλο
κύπελλο μετάλλιο	ὀπλίζομαι	τρομάζω
μαζί	περιμένω	φοβοῦμαι

ΜΑΘΗΜΑ 16. ✓

Πολλές φορές όταν μιλούμε μεταχειριζόμαστε τις λέξεις κλιμακωτά, κατά τη δύναμη που έχουν ή την αδυναμία: Σου *συσταίω* να τὸ κάμης, σὲ *παρακαλῶ*, *σοῦ* τὸ ζητῶ, τὸ ἀξιῶνω. Τὴν κλιμάκωση αὐτὴ τὴ βρίσκουμε καὶ στὴ λογοτεχνία.

α) Στ' ἀκόλουθα παραδείγματα παραθέτονται μερικὲς λέξεις, τυπωμένες μὲ πλάγια γράμματα, μὲ τὴν ἀφραβητικὴ τους σειρά. Νὰ τις κλιμακώσης ἀλλάζοντας τὴ θέση τους σύμφωνα μὲ τὸ νόημα.

Αὐτὸ τὸ ἀγγεῖο πού βλέπεις δὲν εἶναι μόνο ἀρχαῖο, οὔτε κἀν παλιό· εἶναι *πανάρχαιο*.

Τὴν ὥρα πού ἔφευγε γιὰ τὴν ξενιτιά εἶχαν συναχτῆ στὴν ἀκρογιαλιά ὄλοι, τ' ἀδέφφια του, οἱ πατριᾶτες του, οἱ συγγενεῖς του, οἱ φίλοι.

Τόσο φοβιτσιάρικο εἶναι αὐτὸ τὸ παιδί πού τὸ τρομάζουν ὄλα· ἡ βροντῆ, τὸ θρόισμα τῶν φύλλων, τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ, ἡ σιωπῆ, τὸ σκοτάδι, μὰ *τουφεκιά*.

Περάσαμε στὴ σκλαβιά μέρες ζοφερές, μαῦρες, σκοτεινές. Χάρηκα τὸ δῶρο του πάρα πολύ, γιατί δὲν ἦταν μόνο ἀναγκαῖο, μοῦ ἦταν καὶ ἀπαράιτησ· τί λέω; *χορήσιο*.

"Ὅ,τι ἀκούαμε τόσην ὥρα δὲν ἦταν μόνο *τερατολογία*· ἦταν *ὑπερβολή*, περισσότερο ἀκόμη, *ψέμα*.

β) Στ' ἀκόλουθα παραδείγματα ν' ἀντικαταστήσης τις παῦλες καὶ τ' ἀποσιωπητικὰ μὲ τις λέξεις ἢ φράσεις πού ἀκολουθοῦν κάθε φορὰ ἀφραβητικά, μὲ τρόπο πού ν' ἀποκατασταθῆ ἡ κλιμάκωση πού ἔχουν τὰ κείμενα στὰ συνώνυμα ἢ στὶς ιδέες πού ἐκφράζουν.

"Α λέιπω — μὴ λουστῆς, καὶ — , μὴν ἀλλάξης,
 κι ἄ λέιπω τὸν — στὴν πόρτα μὴν προβάλης (βῆμ.)

(μῆγα, τραντάχρονο (βῆλ. τριαντάχρονο), χρόνο).

..., ..., ..., ... (Παπαδιαμάντης)

(ἔλιωσε στὸν ἀπάνω κόσμο, ἐπόνεσε, ἔχασε τὴν ὄρεξή του, κιντρίνισε σὰν τὸ κερί, τοῦ κόστους πολύ).

• — ὅπ' ἀκούγονταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλτερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν σιγὰ σιγὰ ἐγένονταν τὸν ἀνήφορο — κι ἀπὸ — πλιὸ ψηλά — (Κρυστάλλης).

(*θρόος*¹, *σάλαγος*, *χλαλοή*²).

"Ἄχ και νά κούναγε τὸ καράβι." Ὅχι — · — , — (ἀναταραζόταν, κούναγε, πήδαγε, χτυπιόταν). Καί κάθε φορά ..., και ... πιδ σπαραχτικά, και ... (βογοκοῦσε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸ πέλαγο, ἔτριξε τὸ σκάρι τοῦ καραβιοῦ ὀλάκερο, σὺρλιαζε ὁ ἀέρας), κι ἐδῶ κοντά κι ὀλοτρόγυρα, μέσ στο — , τὸ — (σκοτάδι, χάος) (Πετσάλης).

Καί ἡ Λύρα σά λαμπρομιλῆ στὸν ἥλιο ἢ στοῦ σκοτάδι, γέρνουν καημοί τ' ἄγρια δαιμόνια πρὸς τὴ γῆ, κι οἱ Ἀθάνατοι ἀπ' τὸν Ὀλυμπο κι οἱ βασιλιάδες τοῦ Ἄδῃ — , — , — — σάν ἄνθρωποι κι αὐτοί (Παλαμᾶς).

(αὐτιάζονται, ξεγιοῦνται, στέκουν)

ΜΑΘΗΜΑ 17.

Νά θυμηθῆς, ἂν μπορῆς, ἀπὸ τὴ λογοτεχνία μας, τὴ νέα ἢ και τὴν ἀρχαία, μερικὰ παραδείγματα μὲ κλιμακωτὰ συνώνυμα, λέξεις ἢ φράσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΤΙΘΕΤΑ

Σὲ πολλὲς λέξεις συμβαίνει, ὅταν τὶς λέμε ἢ ὅταν τὶς ἀκοῦμε, νά μᾶς ἔρχεται συχνὰ στοῦ νοῦ και μιὰ ἄλλη, μὲ σημασία ἀντίθετη: *μέρα-νύχτα*, *μεγάλος-μικρός*, *συχνά-σπάνια*. Ἐχομε μάλιστα στὴ γλώσσα μας πολλὲς στερεότυπες φράσεις, ὅπου λέμε πλάι πλάι τὶς δυὸ ἀντίθετες λέξεις: *χειμῶνα καλοκαίρι*, *ἄκρες μέσες*, *στά μέσα και στά ἔξω*. Τὸ ἴδιο συνηθίζεται σὲ παροιμίες και σὲ τραγούδια δημοτικά:

«Εἶπε τὸ μακρὺ του και τὸ κοντό του» (παροιμία).

Ὁ δυόσμος κι ὁ βασιλικὸς και τὸ μακεδονίσι,
τὰ δυὸ, τὰ τρία μάλωναν και πήγαιναν στὴν κρίση.
Γυρίζει ὁ βασιλικὸς και λέει στά λουλούδια:
Σωπάτε, παλιολούλουδα, και μὴν παραπονιέστε.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ βασιλικὸς, τ' ἄνθος τὸ μυριμένον·
ἐγὼ μυρίζω πρόσινος, ἐγὼ και μαραμένος·
ἐγὼ στολίζω ζωντανός, ἐγὼ και πεθαμένους (ζημ).

Μὲ τ' ἀντίθετα, ὅπως και μὲ τὰ συνώνυμα, μαθαίνομε νά ξεχωρίζομε καλύτερα τὶς ἔννοιες, νά κυριολεχτοῦμε περισσότερο, νά διαλέγομε γιὰ κάθε περίπτωσι τὴ σωστὴ λέξι και νά δίνομε περισσότερη δύναμη στοῦ ὕφους μας.

1. *θρόος* λέγεται τὸ θρόοισμα. Τὸ ἀρχ. *θροῦς* λεγόταν γιὰ θόρυβο πιδ δυνατό.
2. *χλαλοή* λέγεται γιὰ θόρυβο μεγάλο, ὅπως εἶναι και ἡ *ὀχλαγωγία*, ὁ θόρυβος πὺ κάνει πολλὺς κόσμος συναγμένους πὺ φωνάζει.

ΜΑΘΗΜΑ 18. ✓

Νὰ βρῆς τὶς ἀντίθετες ἀπὸ τὶς παρακάτω λέξεις. (Οἱ δύο λέξεις πρέπει κάθῃ φορὰ ν' ἀνήκουν στὸ ἴδιο μέρος τοῦ λόγου. Τὸ ἀντίθετο ἐνὸς οὐσιαστικοῦ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, τοῦ ρήματος ρῆμα· μόνο ἢ παθητικὴ μετοχὴ μπορεῖ νὰ ἰσοδυναμῆ μὲ ἐπίθετο).

Σ η μ ε ί ω σ η.—Οἱ λέξεις οἱ σημαδεμένες μὲ ἀστερίσκο μποροῦν νὰ δεχτοῦν ἀπὸ δύο ἀντίθετες.

ξερό*	(ξύλο)	τρεχούμενα (ξέσοδα)	κληρικός
ξερός	(ἀέρας)	θολό (νερό)*	—μεσάνυχτα
—καλὸς	(ἄνθρωπος)	ἀνέρωτο (γάλα)	κυριολεξία
—καλὴ	(ὕφασματος)	νοθεμένο (κρασί, βού-	φαίνομαι
μυστικός	(σκοπὸς)	τυρο, γάλα)	ἀμφισβητῶ
μυστικὴ	(συνεδρία)	φραγκοράφτης	ἀποβιβάζω
μαθημένος*		εὐμένεια	ἀπελπίζομαι
—λαϊκὴ	(λέξη)	φυρονεριά (ἀρχ.ἄμπωτις)	ἀρτάνομαι
κονταίνω	(τὸ μανίκι)	ἐπιθετικός (πόλεμος)	μάκρος*
κονταίνω	(γιὰ τὸ ἀνά-	ἀνεύθυνος	περὶσεύει
—μακριά	(ιστορία)	ταχτικός (στὴ δουλειά)	—πρόλογος
—μακρινό	(ταξίδι)	ταχτικός (ὕπἄλληλος,	ἀρετὴ
ἀτόφους*		συνεδρία)	ἀγάπη
ἐπαινῶ*		καινούριος	ἀχαριστία
κούφιος		φιλάργυρος	ἀσυμφωνία
κούφιο	(δόντι, καρύδι)	εὐτυχισμένος	—διαφωνία
κούφια	(περπατησιά)	ὀρισμένος	παραφωνία
κούφια	(βεντούζα)	μυαλωμένος	κεντρικός (δρόμος)*
πηχτὴ	(σοῦπα)	μορφωμένος	γόνιμος
πηχτό	(σκοτάδι)*	ἀποφασισμένος	ἀκίνδυνος
τρεχούμενο	(νερό)*	τὸ μισό*	περιφερειακός
		—ἄξιος	συνοικιακός

ΜΑΘΗΜΑ 19. ✓

Στὶς ἀκόλουθες φράσεις τὶς λέξεις ποὺ τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα νὰ τὶς ἀντικαταστήσῃς μὲ τὶς ἀντίθετές τους καὶ νὰ σχηματίσῃς ἀκόμη τρεῖς παρόμοιες φράσεις.

Τὰ λόγια φεύγουν.

Τὸ σῶμα μας εἶναι θνητό.

Τὰ νιάτα κοιτάζουν πάντα ἐμπρός.

Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαποῦμε δὲν ἔχει ἐλαττώματα.

Ἡ ἀλήθεια ἔχει γλώσσα ἀπλή καὶ εὐκόλη.

Ἡ ἀγνωμοσύνη ταπεινώνει τὸν ἄνθρωπο.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν γιὰ καλὸ οἶωνο τὴ βροντὴ ἀπὸ τὰ δεξιά.

Ἐὐαίματος ἐλπίζει πῶς τὰ πράγματα θὰ πάνε ὄλο καὶ καλύτερα.

Ἡ *ὕγεια* εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ
μεγαλύτερο *ἀγαθόν*.

Τὸ *μυσογειακόν* κλίμα εἶναι *δροσερό*
τὸ καλοκαίρι καὶ *μαλακόν* τὸ χει-
μώνα.

Ὁ *γενναῖος* δὲ φοβᾶται τὸ *δοξαμένον*
θάνατον.

Συχνὰ ὅσοι *ἐνδιαφέρονται* γιὰ μᾶς
μᾶς λένε *πικρὸς ἀλήθειες*.

~~Ὁ γενναῖος προτιμᾷ νὰ πεθάνῃ ἐν-
τιμα παρὰ νὰ ζῆ ἄδοξα.~~

ΜΑΘΗΜΑ 20. ✓

Νὰ συμπληρώσης τὶς ἀκόλουθες φράσεις βάζοντας στὴ θέση τῆς παύλας τὸ ἀντίθετο τῆς λέξης πού εἶναι τυπωμένη μὲ πλάγια γράμματα. (Γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ ἀντιθέτου κοίταξε τὴ λέγεται στὴ σελ. 20, στὴ σημείωση τοῦ μαθήματος 23).

Βράχηνκα ἀπὸ τὸ *κεφάλι* ὡς τὰ —. Ἄδειασε τὸ ποτήρι ἀπὸ τ. — ὡς τὸν πάτο. Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ — ρέμα. Μάθαμε — καὶ ντρεπόμαστε *ποδεμένοι*¹. Ὅταν *πήγαινες* ἐγὼ —. Ὁ πατέρας *προσιάζει* καὶ τὸ —.

Κρῶνὰ χέρια — καρδιά. Δὲν τρώγεται οὔτε ὤμος οὔτε —². Οὔτε *λιανὰ* στὴν τσέπη οὔτε — στὸ σπῆτι. Εἶναι καλύτερη μιὰ *δυσόρεστη* ἀλήθεια παρὰ μιὰ — *κολακεία* (Δασκαράτος).

Πολλοὶ *ἀρχίζουν* καλὰ μὰ —. Εἶναι *κανόνας* χωρὶς —. Ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν *κούνια* ὡς τὸν —. Ὅποιος θέλει νὰ εἶναι *παντοῦ* δὲ βρίσκεται —. Ὅποιος δὲν —, *μένει πίσω*. Ὅποιος *γυροῦει*, —.

Λιγότερο χρήσιμος εἶναι ὁ *φίλος* πού μᾶς *κρύβει* τὰ ἐλαττώματά μας ἀπὸ τὸν — πού μᾶς τὰ —. Ἄλλοι *πέφτουν* κι ἄλλοι —.

¹ *Ἐκεῖθε* μὲ τοὺς ἀδελφούς, — μὲ τὸ Χάρο (Σολωμός).

² Ἦταν μὲ σένα *τρεῖς* — στὴν *πίκρα* φυτρωμένες, ὁμως γιὰ μένα στὴ — *τρεῖς πίκρες* ριζωμένες (Σολωμός).

³ Ὁ — καὶ μακρινὸ σὲ *μέγα σκότος* κι ἔρημο (Σολωμός).

Τὴν αὐγὴ μὲ τὴ δροσοῦλα *ἐξεφύτρωσ'* ἕνα ρόδο, τὴν αὐγὴ μὲ τὴ δροσοῦλα ἐ— τὸ ρόδο (Βαλαωρίτης). — κι *ἐχθρὸς* ὁ θάνατος σ' ἕνα τραπέζι σμίγει (Γρυπάρης).

Ὅ,τι εἶναι *στραβὸ σήμερον* θὰ εἶναι — —³ (παροιμία).

⁴ Ἀπὸ *ρόδο* βγαίνει — κι ἀπὸ — βγαίνει *ρόδο* (παροιμία).

⁵ Ἀνάθεμα πού 'χει — καὶ περπατεῖ μὲ *ξένους* κάνει τοὺς *ξένους* ἐ— καὶ τοὺς — του *ξένους* (βῆμ.).

Κόρη μου, ἐσύ 'σαι —α κι οἱ ἄλλες τὰ *μακίρια* (βῆμ.).

1. *Ποδεμένος*, μετοχὴ τοῦ *ποδένω* ἂν καὶ ἀπαρχαιωμένο πιά στὶς πόλεις συνηθίζεται στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ σημαίνει *βάζω* τὰ ποδήματά μου. Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀρχαῖο *ὑποδέω*, *ὑποδέομαι*, πού λεγόταν γιὰ τὸ δένω τὰ σαντάλια κάτω ἀπὸ τὰ πόδια (ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὸ *ὑπόδησις*, *ὑπόδημα*). Ἀντίθετο ἦταν τὸ *ὑπολόβομαι*, *ἐξυπολύω*, *λύνω*, *βγάζω* τὰ σαντάλια, καὶ ρηματικὸ ἐπίθετο τὸ *ἐξυπόλυτος*.

2. Λέγεται γιὰ ἀνυπόφορους καὶ ἀνοικονόμητους ἀνθρώπους.

3. Τὸ ἀντίθετο τῆς πρώτης λέξης τῆς τυπωμένης μὲ πλάγια γράμματα βρίσκεται στὸ τέλος τῆς παροιμίας.

Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θενά — (βημ.).

Θέλετε, δέντρ', ἀνθήσετε, θέλετε — (βημ.).

Γιὰ Ἰδὲς καιρὸ ποὺ διάλεξες, Χάρε μου, νὰ τὸν πάρης
στὰ ἔβγα τοῦ καλοκαιριοῦ, στὰ — τοῦ — (βημ.).

Κοιμήσου, γιέ μου, καλογιέ, δμορφε, διωματάρη¹,
γιὰ νὰ γληγοροκοιμηθῆς καὶ γιὰ ν' — (βημ.).

Πέρα σ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ καὶ στ' ἄλλο τὸ παρέκει,
πόχει ἀνταρούλα στὴν κορφὴ καὶ καταχνιά στὴ — (βημ.).

Τὸ ἔχει τὸ σκαρὶ μας, ναί, νὰ εἴμαστε πάντα μεγάλοι. Ὅπου καὶ
ἂν γυρίσης, σὲ στεριὲς καὶ — , σὲ Νότιον καὶ — , σὲ Ἀνατολὴ καὶ σὲ — , θά.
τὸ ἴδις γραμμένο. Καὶ γραμμένο ὄχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι, ἀλλὰ μὲ
τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἀόρατο καὶ παντοδύναμο χέρι τοῦ Δημιουργοῦ. Εἴμα-
στε ἄντρες, σοῦ λέγω (Καρυκβίτσας).

“Τὸ ἔμαθες; Πέθανε ὁ Παράσχος,,” Ὁ νεκρὸς ποιητὴς στάθηκε ἐκεῖνη
τὴν ἡμέρα ὁ —τερος ἄνθρωπος μέσα στὴν πρωτεύουσα (Οὐράνης).

ΜΑΘΗΜΑ 21.

Στὶς ἀκόλουθες φράσεις ν' ἀντικαταστήσης ὅσες λέξεις τυπώνονται μὲ πλάγια
γράμματα μὲ τ' ἀντίθετά τους.

Ἡ ἀλήθεια γεννᾷ τὴν ἐμπιστοσύνη.

Τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐφή-
μερα.

Ὅποιοι ἀγοράζει χοντρικὰ ἀγοράζει
μὲ πίστωση.

Ἡ ἐνωσις δυναμώνει.

Ἡ εὐτυχία εἶναι ὄνειρο.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο
ἀγαθόν.

Στὴ δυστυχία θυμούμαστε μὲ πικρία
τὴν περασμένη εὐτυχία.

Μποροῦμε πάντα νὰ λυπούμαστε συγ-
κρίνοντας τὴν κατάστασή μας
μὲ μιὰ καλύτερη.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε τὸ κα-
λοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε τὸ κα-
λοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε τὸ
καλοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Ἡ ψυχραιμία τοῦ κατηγορουμένου
δὲν ἀποδείχνει τὴν ἀθωότητά του.

ΜΑΘΗΜΑ 22.

Νὰ βρῆς τὶς ἀντίθετες ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες λέξεις.

κέρδος	ἀρχοντολόγι	ἄοπλος*
ἄγνοια	μυθικὸ (πρόσωπο)	προαιρετικὸς
ἀκμὴ	ἄτολμος	νησιώτικος *
ἀμφιβολία	δύσπιστος	κακόπιστος
ἀμφισβήτηση	κακόηχος	νόμιμος
βεβαίωσις	ἄκυρος	ἀξιεπίαινος

1. διωματάρης εἶναι ὁ κομπῶς, καμαρωμένος, ποὺ ἔχει διῶμα χάρη, κα-
μάρι, παρᾶστημα.

όρατὸς	φυσικὸ (γέλιο, μαλλιά)	ἀληθινὸ (νόμισμα)
χοβολιάζω ¹	ἀπλὸ ² (πανί)	ἀληθινή (ἱστορία)
ἀδιαφορῶ	ἀπλὸ (ζήτημα)	ἀκόλουθο (κεφάλαιο)
ὕποτιμῶ	ἀπλὸ (σημα)	ἀρχή (τοῦ μαθήματος)
ἐπιστρατεύομαι	ἀπλὸ (ἀντίγραφο)	ἔναρξη* (τῶν μαθημά-
ἀποβιβάζομαι	ἀπλὸς (ἄνθρωπος)	των)
ἀπογειώνομαι	ἀπλὸ (γράμμα)	ἀφετηρία (πορεία)
ἰδιωτικὸς (ὑπάλληλος)	γνήσιο (χαρτονόμισμα)	ἀκρίβεια (στὴν ἀγορά)
ἀσάφεια	ὑποβολιμαῖος (ἔγγρα-	ἀκρίβεια (στὴ διατύ-
ἄψυχα (ὄντα)	φο, μαρτυρία) ³	πωση)
ἄψυχος (ἄνθρωπος)	πραγματικὴ (διήγηση)	κάθετος
φυσικά* (δόντια)	πραγματικὸ (περιστα-	κατακόρυφος
φυσικό* (φέρσιμο, δια-	τικὸ)	προκάτοχος
γωγῆ)	ἀνήλιαγο (σπίτι, αὐλή)	ἔμφυτη (ἰδιότητα)
φυσικὸ (χάρισμα)	ἀποσκιαδερῆ (Μάνη) ⁴	πλειοψηφία

ΜΑΘΗΜΑ 23. ✓

Νὰ συμπληρώσης τὶς παρακάτω παροιμίες βάζοντας στὴ θέση τῆς παύλας τὸ ἀντίθετο τῆς λέξης πὺν τυπώνεται μὲ πλάγια γράμματα.

Σ η μ ε ι ο σ η.— Σὲ πολλές περιστάσεις μεταχειρίζομαστε μὲ τὸ ἀντίθετο νόημα λέξη πὺν δὲν ἔχει πραγματικὰ τὸ νόημα αὐτὸ μόνη της, παρὰ τὸ παίρνει ἀπὸ τὸ νόημα ὁλόκληρης τῆς φράσης. Ἔτσι λ.χ. στὴν παροιμία «μακρὸν δρόμο καὶ λίγο ψωμί», οἱ λέξεις μακρὸς καὶ λίγος ἔρχονται σὲ ἀντίθεση, πὺν ἂν ἀκριβολογήσωμε δὲν τὴν ἔχουν μόνες τους: τὸ μακρὸς ἔχει ἀντίθετο τὸ κοντός, καὶ τὸ λίγος τὸ πολὺς. Ἡ ἀντίθεση ὅμως γεννιέται ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς φράσης ὁλόκληρης, γιατί ὁ μακρὸς δρόμος χροιάζεται φυσικὰ καὶ περισσότερο, πολὺ ψωμί, καὶ ὄχι λίγο. Ἀκόμη καλύτερα φαίνεται αὐτὸ στὴν παροιμία «ἀκριβὸς στὰ πίνουρα καὶ φτηνὸς στ' ἄλευρι». Οἱ λέξεις πίνουρα καὶ ἄλευρι δὲν εἶναι κἂν ἀντίθετες, ἂν τὸ καλοξετάσωμε. Γυχαίνει ὅμως νὰ εἶναι τὸ ἄλευρι πολυτιμότερο καὶ πὺν ἀκριβὸ πρόμα ἀπὸ τὰ πίνουρα, καὶ ἔτσι δταν ἕνας πονλή, κατὰ τὴν παροιμία, ἀκριβὰ τὰ πίνουρα καὶ φτηνὰ τὸ ἄλευρι, οἱ δύο αὐτὲς λέξεις ἀποχοῦν ἀπὸ τὸ νόημα τῆς φράσης μὰ ἀντίθεση.

Λείπει. — καὶ χορεύουν τὰ ποτιτῖα. Ἦρθα βασιλιάς καὶ φεύγω — Μιὰ στὸ — καὶ μιὰ στὸ πέταλο. Τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, τὰ — γύρευες. Ἄλλος σπέρνει καὶ ἄλλος — . Ἄλλα λογαριάζω καὶ ἄλλα μοῦ λ - νουν. Ὅποιος δὲν ἔχει κεφάλι ἔχει -α. Κοντὰ στὰ — κάινται καὶ τὰ χλωρά. Χίλιοι ντυμένοι δὲ γ — ἕνα γυμνὸ . Ἀνεμομαζώματα διαβολο — . Ὅποιος — μάθη δὲ γρονταφήνει. Ἀλήθεια χωρὶς —τα, φαγὶ χωρὶς ἀλάτι.

1. Σκεπάζω κάτι μὲ χόβολη (στάχτη ξεστῆ μὲ καρβουνάκια ἀναμμένα).

2. Λέγεται γιὰ τὸ πανί πὺν στὸ φάσιμό του περνᾷ μόνο, ἕνα στημόνι ἀπὸ κάθε θύρα τοῦ χτενιοῦ.

3. Λέγεται γιὰ κάτι πὺν μπαίνει (ὑποβάλλεται ἢ ἐπιβάλλεται) στὴ θέση ἄλλου, τοῦ σωστοῦ.

4. Ἡ Μάνη μοιράζεται ἀπὸ τὸν Ταῦγετο πὺν τὴν κόβει στὴ μέση σὲ δύο μέρη: ἀποσκιαδερῆ λέγεται ἡ δυτικὴ τῆς πλευρᾶ, πρὸς τὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο.

Ἡ γλώσσα κάστρα *καταλεῖ* καὶ κάστρα θ — ¹. Κάλλιο νὰ μᾶς ἀκοῦνε παρὰ νὰ μᾶς — . Ἄγαπᾶ ὁ θεὸς τὸν κλέφτη, ἀγαπᾶ καὶ τὸ — . — παιδί, διαβόλου ἐγγόνι. Ἀντάμα κουβεντιάζομα καὶ — ἄ— . Ἡ τριανταφυλλιά κάνει καὶ τριαντάφυλλα καὶ — . Ἄν κειληδᾷ ὁ γάιδαρος, γκ— καὶ τ' — ἰα. Ὅλοι οἱ μῆνες κρέας κι ὁ Μάρτης — τρώει. Μιά στο — καὶ μιὰ στ' ἄμῳνι. Φωνάζει ὁ — νὰ φύγη ὁ νοικοκύρης. Ἡ ἀρρώστια μὲ τὸ σ— μπαίνει καὶ μὲ τὸ βελόνι — . Χρυσάφι πιάνει, — α τοῦ γίνεται. Ὅποιος σκάφτει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου, πέφτει ὁ — μέσα.

Ἔφταιξε ὁ — καὶ δεῖραν τὸ σαμάρι. Ὁ διάκος διψᾷ, βάλτε τοῦ — νὰ πιῇ ². Ἀπὸ — κλητήρας. Ἀπὸ μωλωνᾶς — . Κόβει τὸ νερὸ ἀπ' τὰ πόσα καὶ τὸ βάνει στὰ κρ— . Ὁ κόσμος τό'χει — κι ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι. Ὅλοι μιλοῦν γιὰ τ' ἄρματα κι ὁ Γιάννης γιὰ τὴν π— α. Ἡ νύχτα ἔχει αὐτιά κι ἡ μ— — . Τὸ βράδυ κάνει ἐπίσκοπο κι ἡ — μητροπολίτη. Ἄργυρὸ τὸ μ— καὶ χρυσὸ τὸ σῶπα ³. Γιὰ τὸ γαμπρὸ γεννάει κι ὁ — , γιὰ τὸ γιὸ μῆτ' ἢ κόια. Πάρε γαμπρὸν ἀπὸ γυνιά καὶ σκύλον ἀπὸ μ — α. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπ' τὸ σίδερο καὶ πιὸ — ἀπ' τὸ—ί . Ὅποιος λυπάται τὸ — χάνει καὶ τὸ πέταλο.

ΜΑΘΗΜΑ 24.

Νὰ βρῆς τίς ἀντίθετες ἀπὸ τίς ἀκόλουθες λέξεις.

ἐνδοσχολικὸς	παράλληλη (γραμμῆ)	ἀλλόθρησκος
ἐπιδημικὴ (ἀρρώστια)	ἐπιβραδύνω	μεροληπτικὸς
μερικὴ (ἐκλειψῆ)	συνεχίζω	φυγόκεντρη (δύναμη)
μερικὸ (συμφέρον)	συγκεντρώνομαι*	ὁμοιογένεια
μερικά (πράματα)	ἐλαστικὸς* (χαρακτήρας)	ἔκτυπο (ἀνάγλυφο)
τραγωδία	ἐλαστικὸς (ὄρισμός)	κοφτολίβαδο ⁴
κίνηση*	ὀμαδικὸ (συμφέρον)	ἀναλυτικὸς (λογαριασμός)
καθῆκον	διεξοδικὸς	ἀνάλυση
προέλαση	ταπεινοφροσύνη*	πρωτοτυπία
πλεονέχτημα	ἀξία	ὀνομαστικὴ (ἀξία)
ἀπόλυτα (ἐνδιαφέρομαι)	βαλτῆ (ἐκδήλωση)	ιδιότης
θετικὸς (ἀριθμὸς)	ἀλλόγλωσσος	ἀκρίζω ⁵

1. Λέγεται γιὰ τὴ μεγάλη δύναμη τῆς γλώσσας, πὺ μπορεῖ νὰ προξενήσῃ μεγάλα κατὰ ἀλλὰ καὶ μεγάλες ζημιές.

2. Τὸ νόημα εἶναι πὺς ὅλοι περιποιοῦνται καὶ φροντίζουν τοὺς δυνατοὺς καὶ παραβλέπουν τοὺς μικροὺς καὶ ἀδύνατους.

3. Ἡ ἐναρθρη προσταχτικὴ σῶπα ἰσοδυναμεῖ μὲ οὐσιαστικό. Οὐσιαστικὸ θὰ εἶναι καὶ τὸ ἀντίθετό της.

4. Ἔτσι λέγεται σὲ μερικά μέρη τὸ λιβάδι πὺ δὲ χρησιμεύουν τὰ χόρτα τοῦ γιὰ νὰ βοσκήσουν τὰ ζῶα παρὰ τὰ κόβουν καὶ τὰ φυλάγουν γιὰ τὸ χειμῶνα.

5. Πλέω κοντὰ στὴν παραλία, λ.χ. «μὲ τὸ μαῖστρο τὰ ψάρια ἀκρίζουν», «ἀκρίζει ἡ βάρκα». Τὸ ἀντίθετο ἔχει τὴ σημασία : «ἀνοίγομαι στὸ πέλαγος».

βραχυλογία	περιήλιο	εὐκίνητος
ἀγρότης	ἐκούσιος	σταλαγμίτης ¹
ἀγροτικός (πληθυσμός)	ἄπειρος (ἐργάτης)	ὑποπολλαπλάσιο
ἐνθουσιασμός	ἄπειρος (χῶρος, χρόνος)	κινητό* (σημείο)
ἐγωιστής	ἄρνηση	κινητή (γιορτή)
πλάτος (γεωγραφικό)	ἔλλειμμα	θριαμβεύουσα (ἐκκλη- σία)
ζενιθ	ἐξαγωγή	

ΜΑΘΗΜΑ 25. ✓

Νὰ συμπληρώσης τὶς ἀκόλουθες φράσεις βάζοντας στὴ θέση τῆς παύλας τὸ ἀντίθετο τῆς λέξης πὺν τυπώνεται μὲ πλάγια γράμματα.

Πάρε με πάνω στὰ βουνά, τί θὰ μὲ φάη ὁ — (Κρυστάλλης).

Τ' ἀηδόνι δὲν ἀπέθανε, τ' ἀηδόνι πάντα — ,
ἄλλαξε τὰ φτερά του, δὲν ἄλλαξε φωνή (Σπυρ. Τρικουπης) ².

Κι ἐσύ, Θεέ, ... δῶσ' δύναμη κι ἐμένα,
νὰ κάμω τ' — σήμερα μορεμένα (Θυσία Ἀεραάμ).

Πῶς ἐγυρίσαν οἱ — σὲ θλίψες μιὰν ἡμέρα (Θυσία Ἀεραάμ).

Μὴν πᾶς ν' — ης μιὰ φωτιά ὅπου ποτὲ δὲ σβήνει (Ἐρωτόκριτος).

Καὶ πράματα πὺ φαίνονται — α στὴν — ἦν τους,
εἶναι βαριά καὶ δύσκολα πολλὰ στὴν τέλειωσήν τους (Ἐρωτόκριτος).

Ὅλοι τσῆ φαίνονται ἄσκημοι, δίχως ἀντρεία καὶ χάρη,
κι ὅλοι σὰ νύχτα σκοτεινὴ, κι ὁ Ρώκριτος φ — ρι (Ἐρωτόκριτος).

Εὐκὲς μεγάλες γίνονται μὲ τὸν καιρὸ οἱ — (Ἐρωτόκριτος).

Ὁ πόνος ὁ — τερος τὸν ἀλαφρὸ σκολάζει (Ἐρωτόκριτος).

Τὰ τιμ — δὲν ψηφᾶς, μὰ θὲς τὰ ντροπιασμένα (Ἐρωτόκριτος).

Ἀκατάπαυτα γυρεύει ἡ τὴν νίκη ἢ τὴν — (Σολωμός).

«Χριστὸς Ἀνέστη!» Νέοι, — , καὶ κόρες,

ὅλοι, μικροί, — , ἔτοιμαστήτε...

Φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,

πέστε «Χριστὸς ἀνέστη», — καὶ φίλοι (Σολωμός).

Κι ἂν εἶμαι Χάρος χαλασής, εἶμαι καὶ Χάρος — (Βαλαωρίτης).

Ἄν ἐξεράθῃ * τὸ κλαροί, πάντα — εἶν' ἡ — (Βαλαωρίτης).

Τὰ μάτια σου ὑπερήφανα κλεισμένα

σ' ἔνα ἄλλο φῶς τὰ κράταες — (Πορφύρας).

1. σταλαγμίτης εἶναι ἀπολίθωση στὸ ἔδαφος σπηλιάς ἢ ὑπόγειου, πὺ γεννιέται ἀπὸ σταλαματιᾶς νεροῦ πὺ πέφτουν ἀπὸ τὸ θόλο καὶ ἐξαιμίζονται.

2. Ἀπὸ τὸ ποίημα «Ἡ δάφνη καὶ τὸ ἀηδόνι» πὺ ἔστειλε ὁ Τρικουπης στὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ: «...ἦλθε βαρυχειμωνιά | καὶ δὲ λαλεῖ τ' ἀηδόνι | τ' ἀηδόνι πὺ τραγούδησε | εἰς τοῦ βουνοῦ τὴ ράχη. | Κλάψτε, βουνά καὶ βράχοι, | τ' ἀηδόνι δὲ λαλεῖ.

3. Τὸ ρῆμα θ' ἀποδοθῆ μὲ ἀντίθετη ἔννοια πὺ ἐκφράζεται μὲ τὸ εἶναι καὶ ἔνα ἐπίθετο.

Καί πίνω κι άπ' τὸ κόκκινο κι άπό τὸ *γιοματάρι*¹
κι άπό τὸ — τὸ τραχύ, πίνω καί δὲ μεθῶ (Πολέμης).

Παρά τὸ *ἀργά*, τὸ —² κι άνώφελο
δῶσε μου τὸ —, τὸ *πεθαμένο* (Δροσίνης).

Γεννήματα τοῦ — στολίζουν τὴ *χαρὰ* (Δροσίνης).

“Ὁμως - κανεὶς δὲν ξέρει τὸ γιατί -
πάντα ἄφωνα ἢ χρυσὴ καμπάνα μένει
κι οὔτε *δρόρο* κι οὔτε — σημαίνει (Δροσίνης).

Στὰ βάθη τῶν νυχτῶν τ' ἀστρόσπαρτα,
ποῦ άγνωρίστα κι άγνωστα μένουν,
πόσοι *καινούριοι* κόσμοι *πλάθονται*
πόσοι — κόσμοι — (Δροσίνης).

Μήπως ὅ,τι θαρροῦμε — ατα³
γλυκοχάραμα αὐγῆς εἶναι πέρα...
κι αντί νά 'ρθη μιὰ *νύχτα ἀξημέρωτη*
ξημερώνει μιὰ ἄβρ— (Δροσίνης).

Τὸ *σήμερα* ἦτανε *νωρίς*, τ' — — θὰ εἶναι (Παλαμᾶς).

Τὴ ζωντανὴ ὄνειρεύομαι καί τὴν ἄκέρια χῶρα·
ἐκεῖ βασίλισσα ἤμουνα, κι ἔγινα — —⁴ (Παλαμᾶς).

Κι άπ' τὸ — ὡς τὸ *ἡλιοτρόπι*
χῶρες περνάει, περνοῦνε τόποι,
κι άπ' τὸ — ὡς τὸ *ἡλιοτάσι*⁵
προβαίνει δίχως ν' ἀποστάση (Γρυπάρης).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Τ Ρ Ι Τ Ο

Π Α Ρ Ω Ν Υ Μ Α

Π α ρ ὠ ν υ μ α ὀνομάζομε μερικὲς λέξεις ποὺ μοιάζουν μεταξύ
τους στὴν προφορά, δηλ. στὴ φωνητικὴ τους μορφή: *φτηνός* καὶ *φτενός*,
λεπτός. Τὰ παρώνυμα εἶναι συχνὰ καὶ συνώνυμα, ποὺ ἐκφράζουν ἔννοιες
συγγενικές· μπορεῖ ἄλλωστε νὰ ἔχουν καὶ τὴν ἴδια ρίζα μὲ αὐτά, κα-

1. *γιοματάρι* εἶναι τὸ κρασί ποὺ παίρνουν ἀπὸ βαρέλι ποὺ μόλις ἀνοίχτηκε.

2. Στὴ θέση τῆς παύλας θὰ μῆτὶ τὸ ἀντίθετο τοῦ *πεθαμένο* τοῦ ἀκολού-
θου στίχου, καὶ τὴ θέση τῆς ἀκόλουθης παύλας θὰ πάρη ἢ λέξη ποὺ ἔρχεται
ἐδῶ σὰν ἀντίθετη τοῦ *ἀργά*.

3. Ἐδῶ ἡ λέξη βρῖσκεται σὲ πληθυντικό.

4. Ἡ τελευταία λέξη γιὰ συμπλήρωση ἀντιστοιχεῖ στὴν πρώτη μὲ πλά-
για γράμματα τυπωμένη.

5. Λέγεται γιὰ τὰ δύο σημεῖα τῆς ἐκλειπτικῆς ποὺ ἀπέχουν τὸ περισσό-
τερο ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἰδίως γιὰ τὸ χειμωνιάτικο σημεῖο. Τὸ
καλοκαιρινὸ λέγεται εἰδικότερα *ἡλιοτρόπι*, «τοῦ Ἁι-Γιαννιοῦ τοῦ Λιτροπιού»
εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁι-Γιάννη τοῦ Προδρόμου (24 Ἰουν).

θώς λ.χ. φοβίζω, κάνω κάποιον νὰ τρομάξη, καὶ φοβερίζω, ἀπειλῶ κάποιον. Ἄλλοτε πάλι ἔχουν ἐντελῶς διαφορετικὲς σημασίαι, καθὼς λ.χ. *συναπισμός*, κατάπλασμα μὲ σινάπι, καὶ *συνασπισμός*, στενὴ συνεργασία. Ἄλλὰ καὶ τότε μπερδεύονται ἀπὸ μερικοὺς, ἰδίως ὅταν τὰ παρόνυμα εἶναι λόγιαι λέξεις ὄχι πολὺ συνηθισμέναι.

ΜΑΘΗΜΑ 26. ✓

Ν' ἀντικαταστήσης οἱ παρακάτω φράσεις τὶς παῦλες μὲ τὸ παρόνυμο πού χρειάζεται καθε φορὰ.

Ἀθέρας - αἰθέρας. Ἀθέρας εἶναι ἡ κόψη κάθε κοφτεροῦ ὄργανου, καὶ ἔπειτα, τὸ πιὸ λεπτὸ καὶ διαλεχτὸ μέρος ἀπὸ κάτω. *Αἰθέρας* λέγεται γιὰ τ' ἀνώτατα, καθαρὰ στρώματα τῆς γήινης ἀτμοσφαιράς.

Πήραμε τὸν — ἀπὸ τ' ἀλεύρι. Κόβει ἡ γλῶσσα του σὰν — .

Ἐ — τοῦ μαχαιριοῦ εἶναι χαλασμένος.

Τέτοιο χῶμα ἀπ' τὴν ἡμέρα τῆ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ, πού εἶχε φέρει ἀπ' τὸν — τιμὴ ἑμᾶς καὶ δόξα αὐτοῦ (Σολωμός).

Ἀμνησία - ἀμνηστία. Καὶ οἱ δύο λέξεις ἔχουν σχέση μὲ τὴ λέξη *μνήμη* καὶ σημαίνουν τὴν ἔλλειψή της, ἀλλὰ διαφέρουν: Ἀμνηστία εἶναι τὸ ξέχασμα καὶ ἡ συγχώρηση τιμωρίας γενικῆς, γενικὴ συγχώρηση γιὰ πολιτικὰ ἀδικήματα (λ.χ. μιὰ συνωμοσία) πού καταδιώκονται ἢ πού τιμωρήθηκαν ἤδη¹. Ἀμνησία εἶναι τὸ χάσιμο ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς μνήμης, τοῦ θυμητικοῦ.

Οἱ πειρατὲς ἀναγκάστηκαν στὸ τέλος νὰ ζητήσουν ἀντὶ λύτρα — . Ἐπειτα ἀπὸ μῆνες πέρασε ἡ — καὶ ὁ ἄρρωστος ἄρχισε νὰ θυμάται ὅλη τὴν περασμένη του ζωὴ. Δόθηκε — σὲ ὅσους κρατιοῦνταν γιὰ πολιτικὰ ἀδικήματα. Ἄφου καταλύθηκαν οἱ Τριάντα τύραννοι, ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀθηναίων ἔδωσε — στοὺς συνεργάτες τους ἀποβλέποντας στὸ γενικότερο συμφέρον τῆς πολιτείας.

Περιοσεύω - περιτετεύω. *Περιοσεύει* ὅ,τι εἶναι μὲ τὸ παραπάνω ἢ δὲ χωρεῖ κάπου· *περιτετεύει* ὅ,τι εἶναι περιττό.

— τὰ πολλὰ λόγια. Διπλὸ δὲ φτάνει, μονὸ — .

Ἐπιβολή - ἐπιβουλή. Ἐπιβολὴ λέγεται γιὰ μιὰ ἐνέργεια πού ἐπιβάλλει κάτω, πού τὸ κάνει ὑποχρεωτικόν. Ἐπιβουλή εἶναι σχέδιο κρυφὸ ἢ δόλιο, κακόβουλο.

Ἐγινε ἡ — τῆς τιμωρίας. — νέων φόρων. Ξεσκεπάστηκε ἡ — τῶν ἐχθρῶν.

Ἐπογραμμίζω, ὑπογράφω. Καὶ τὰ δύο γίνονται μὲ τὸ γράψιμο, ἀλλὰ ἔχουν ἐντελῶς διαφορετικὴ σημασία. Ἐπογράφω λέγεται γιὰ ἐκεῖνον πού γράφει

1. Μὲ τὴ χάρη πού ἀπονέμει ὁ ἐπικεφαλῆς ἐνὸς κράτους σταματᾷ ἢ τιμωρία, πού θὰ ἔπρεπε ἀλλιῶς ν' ἀρχίσῃ ἢ νὰ συνεχιστῇ, ἐνῶ μὲ τὴν ἀμνηστία ἐκμηδενίζεται καὶ αὐτὴ καὶ οἱ λόγοι πού τὴν προκαλέσαν.

κάτω από κάπου τ' ὄνομά του, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ κάτι ἢ νὰ δείξῃ πὼς τὸ ἀποδέχεται· μεταφορικά σημαίνει παραδέχομαι. Ὑπογραμμίζω σημαίνει τραβῶ μιὰ γραμμὴ κάτω ἀπὸ κάτι, ἀπὸ μερικές λέξεις, γιὰ νὰ τονίσω τὴ σημασίᾱ τους, καὶ μεταφορικά: τονίζω, ἐξαιρῶ κάτι.

Στὸ βιβλίον αὐτὸ πολλές λέξεις εἶναι —μένες. Τὸ ἔγγραφο πρέπει νὰ —ῆ ἀπ' ὄλους ὅσοι ἦταν στὴ συνεδρία. Οἱ μάρτυρες πρέπει νὰ —ουν τὴ μαρτυρία τους.

Στερῶ, ὑστερῶ. Στερῶ ὅποιος παίρνει κάτι πού ἀνήκει σὲ ἄλλον. Ὑστερῶ ὅποιος μένει πίσω ἢ εἶναι κατώτερος. Εἶναι τόσο διαφορετικές οἱ δύο αὐτὲς σημασίες πού δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ μπερδεύονται οἱ δύο λέξεις ἀπὸ κανένα.

Εἶναι παιδί πού δὲν — καθόλου στὰ γράμματα. Τὸ χειρότερο πράγμα πού μπορεῖ νὰ πάθῃ ἕνας ἄνθρωπος εἶναι νὰ τοῦ —ουν τὴν ἐλευθερία του. Δὲν μπορεῖ νὰ προβιβαστῆ στὴν ἀνώτερη τάξη ὅποιος — σὲ ὅσα ἔπρεπε νὰ ξέρῃ.

Ἐκατόμβη - κατακόμβη. Ἐκατόμβη σημαίνει μεγάλη θυσία (στὴν ἀρχὴ σήμαινε θυσία ἑκατὸ βοδιῶν). Κατακόμβη λέγεται γιὰ τὰ ὑπόγεια στίς πόλεις τῆς Ἰταλίας, ὅπου κατάφευγαν οἱ παλιοὶ Χριστιανοὶ καὶ ἔθαβαν τοὺς νεκρούς τους.

Οἱ σημερινοὶ πόλεμοι ἔχουν καταντήσει σωστὲς — . Λένε πὼς ὅταν ὁ Πυθαγόρας κατόρθωσε ν' ἀποδείξῃ τὸ γνωστὸ «Πυθαγόρειο» θεώρημα γιὰ τὸ τετράγωνο τῆς ὑποτείνουσας πρόσφερε στοὺς θεοὺς μιὰ — . Κατοικῶ σ' ἕνα ἀνήλιαγο, ὑγρὸ δωμάτιο, σωστῆ — .

Κυματίζω - κυμαίνομαι. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς λέξεις ὀνομάστηκαν μεταφορικά ἀπὸ τὸ κύμα, ἀλλὰ κάθε φορὰ μὲ ἄλλη εἰκόνα. Τὸ κυματίζω λέγεται γιὰ κάτι πού σαλεύει καὶ κινιέται ἀδιάκοπα σὰν τὰ κύματα. Τὸ κυμαίνομαι λέγεται γιὰ κάποιον πού δὲν ἔχει γνώμη κατασταλαγμένη καὶ ξεκαθαρισμένη, λ.χ. ὅπως ὅταν εἶναι ἀναποφάσιτος.

Τὸ ἀεράκι ἔκανε τὰ στάχια νὰ — . Δυσκολεύεται νὰ ξεκαθαρίσῃ τίς ἰδέες του καὶ ἀδιάκοπα — . Μὲ τὰ ἑλληνικὰ καράβια πού ταξιθεύουν παντοῦ ἢ γαλανόλευκη — σὲ ὅλες τίς θάλασσες.

Εἰς τὴν αὔρα — μαῦρα, ὀλόχρυσα μαλλιά (Σολωμός).

Ἄσυνειδητος - ἀσύνειδος. Ἄσυνειδητος εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει συνείδηση ἠθική. Μὲ τὸ ἀσύνειδος ξεχωρίζομε καλύτερα ἐκεῖνον πού τοῦ λείπει ἡ νοητικὴ συνείδηση, ἡ γνώση ἀπὸ κάτι.

Ὁ ἔμπορος πού δὲν εἶναι — θὰ κοιτάξῃ νὰ κερδίσῃ χωρὶς νὰ κερδοσκοπήσῃ στὴν τιμῆ. Πολλὰ ψυχικὰ φαινόμενα μᾶς μένουν — .

ΜΑΘΗΜΑ 27.

Νὰ σχηματίσῃς μικρὸς φράσεις ὅπου νὰ μεταχειριστῆς τ' ἀκόλουθα παράωνυμα.

εἰκοσάρι - εἰκοσάρικο

ἐπίβουλος - μεγαλεπήβολος

ἑκατοστάρι - ἑκατοστάρικο

Ἴνδος - Ἴνδιάνος

καλόβολος - καλόβουλος
 σύγαμπρος - σώγαμπρος
 ταψάκι - τασάκι

υποδέχομαι - άποδέχομαι
 ύπομονή - έπιμονή
 χαραμάδα - χαραματιά

ΜΑΘΗΜΑ 28.

Νά ξεχωρίσης τ' ακόλουθα παρώνυμα και νά σχηματίσης από αυτά μικρές φράσεις.

αίρετός - αίρετικός
 άμυδαλιά - άμυδαλή
 άπολογία - άπολογισμός
 άποκηρύσσω - έπικηρύσσω
 άχόρταστος - άχόρταγος
 καπνιά - καπνίλα

κούφιος - κουφος
 λατόμος - ύλοτόμος
 μοίραρχος - μέραρχος
 παρουσία - παρηρησία
 πέρασμα - πέραμα
 προσωπίδα - προσωπεϊό

ΜΑΘΗΜΑ 29.

Νά ξεχωρίσης τ' ακόλουθα παρώνυμα.

διαίσθηση - παραίσθηση
 αίσθητικός - αίσθαντικός
 έξειδανικεύω - έξειδικεύω

έπιβολή - ύποβολή
 κατηγορηματικός - κατηγορικός
 κοινωνικός - κοινοτικός

πρότυπο - πρωτότυπο

ΜΑΘΗΜΑ 30.

Τά παρώνυμα διαφέρουν κάποτε μόνο με τό διαφορετικό τονισμό, και λέγονται τότε *τονικά παρώνυμα*. Έτσι λέμε *άερινός* και *άέρινος*. Τό *άερινός* σημαίνει εδάερος, *άερινός*: *σπίτι άερινό, τά μέρη μας είναι για τό καλοκαίρι άερινά*. Τό *άέρινος* σημαίνει έλαφρός σαν τόν άέρα:

Όπου φθάνοντας κεί κάτω
 ίσως του 'μεινε ώς εκεί
 ή άέρινη άγκαλιά του
 σαν πρωύτερα άνοιχτή (Σολωμός).

Όμοια διαφέρουν τό *παρά* και τό *πάρα*: *δέν τόν βλέπομε παρά πολύ σπάνια και τόν βλέπομε πάρα πολύ σπάνια*.

Πα ρ α τ ή ρ η σ η.— Πολλά τονικά παρώνυμα έχουν και διαφορετική όρθογραφία: *παίρων* - *περνώ*.

Νά σχηματίσης μικρές φράσεις με τ' ακόλουθα τονικά παρώνυμα.

άνθρώπινος - άνθρωπινός
 άρπάγη - άρπαγή
 άπόχη - άποχή
 ήπειρωτικός - ήπειρωτικός
 μετάλλιο - μεταλλείο
 Όλύμπια - Όλυμπία

πλόκαμος - πλοκαμός
 πολιτικός - πολιτικός
 σκέπη - σκεπή
 σφάγιο - σφαγείο
 σχολίο - σχολείο
 τελώνιο - τελωνείο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Δυὸ λέξεις πού βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἴδια λέξη ἀλλὰ πού ἔχουν διαφορετικὸ φωνητικὸ τύπο καὶ διαφορετικὴ σημασία ἀποτελοῦν ἓνα ζευγάρια. Αὐτὸ ἔγινε συνήθως ἐπειδὴ ἡ μιὰ λέξη, πού κληρονομήθηκε στὴ σημερινή μας γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀρχαία, λεγόταν πάντοτε σὲ ὅλες τὶς ἐποχὲς πού μεσολάβησαν ἀπὸ τότε, καὶ ἄλλαξε μὲ τὸν καιρὸ στὴν προφορὰ της καὶ στὴ σημασία της· ἐνῶ ἡ δευτέρα λέξη εἶναι *λόγια*, ξαναμπῆκε δηλαδὴ στὴ σημερινή γλῶσσα στὸν τελευταῖο αἰῶνα ἴσια ἀπὸ τ' ἀρχαία ἑλληνικά, μὲ τὴν ἀρχαία της συνήθως σημασία, ἢ καὶ μὲ κάποια ἄλλη. Ἔτσι λέμε *θεωριά* στὴ σημασία «ὄψη» καὶ μιλοῦμε γιὰ τὴ *θεωριά* ἐνδὸς ἀντικειμένου, καὶ λέμε πάλι *θεωρία* — ἀπ' ὅπου ἔρχεται ἡ σημερινή μας *θεωριά* — μὲ τὴ σημασία: παρατήρηση, ἐξέταση: ἡ *θεωρία* τοῦ κόσμου.

Τὰ ζευγάρια, ἂν καὶ ἔχουν πηγὴ τους καὶ ἀφετηρία τὴν ἴδια ἀρχαία λέξη, δὲν ἀποτελοῦν συνήθως συνώνυμα. Καθὼς ὅμως μοιάζουν ἀναμεταξύ τους οἱ λέξεις πού τ' ἀπαρτίζουν, ἔχουν κάποια ὁμοιότητα μὲ τὰ παρόνυμα.

ΜΑΘΗΜΑ 31.

Νὰ διαβάσης προσεχικὰ τὶς ἀκόλουθες φράσεις καὶ ἔπειτα νὰ ἐξηγήσης τὶς διαφορετικὲς σημασίαις πού ἔχουν κάθε φορὰ οἱ δυὸ λέξεις πού συνἀποτελοῦν ἓνα σημασιολογικὸ ζευγάρια.

Ἰσιώνω - ἰσιώνω. — Σὲ κάθε ὀρθογώνιο τρίγωνο ἡ ὀρθή του γωνία ἰσώνεται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν δύο ἄλλων. Ἰσιωσε τὸ ξύλο πού στράβωσε.

Κόχη - κόγχη. — Ὅποιοι εἶναι ἀταχτος θὰ καθίσῃ στὴν κόχη. Σὲ μιὰ κόγχη στὴ μέση τοῦ τοίχου ἦταν τοποθετῆμένο ἓνα μικρὸ ἀγαλμα

Νύφη - νόμφη. — Οἱ Ὁκεανίδες καὶ οἱ Νηρηίδες, οἱ Ναϊάδες, οἱ Ὀρεάδες καὶ οἱ Δρυάδες ἦταν γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ὅλες τους νόμφες. Μία παροιμία λέει: Σ' ἐσὲ τὸ λέω, πεθερά, γιὰ νὰ τ' ἀκούῃ ἡ νύφη.

Πραμάτεια - πραγματεία. — Οἱ ἐπιστήμονες γράφουν πραγματείες γιὰ διάφορα ζητήματα πού μελέτησαν. Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ πηγαίνει ὁ πραγματευτὴς νὰ πουλήσῃ τὶς πραγματείες του.

Στοιχεῖο - στοιχεῖο. — Μερικοὶ πιστεύουν πὼς κάθε σπίτι, κάθε πηγὰδι, κάθε φωτιά, ἔχουν τὸ στοιχεῖο τους. Ὁ ἀέρας, ἡ γῆ, τὸ νερό, ἡ φωτιά εἶναι τὰ τέσσερα στοιχεῖα τοῦ κόσμου. Τὰ γράμματα τοῦ ἀλφάβητου λέγονται καὶ στοιχεῖα.

ΜΑΘΗΜΑ 32.

Νά εξηγήσης τή διαφορά ανάμεσα στίς λέξεις πού ἀπαρίζουν τ' ἀκόλουθα ζευγάρια καί νά σηματούσης μέ τήν καθεμιά τους ἀπό μιὰ μικρή φράση.

γραφιάς - γραφέας, κύρ - κύριος, κόπιασε - κοπίασε, μιλιὰ - όμιλία, ρολόι - ώρολόγιο, χωριό - χωριό.

ΜΑΘΗΜΑ 33.

Νά συμπληρώσης τήν καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις μέ μιὰ δεύτερη, πού συναποτελεῖ μ' αὐτήν ἕνα σημασιολογικό ζευγάρι, καί νά εξηγήσης τή σημασία της.

Σ η μ ε ι ο σ η.—Θά συσχετίση εὐκολώτερα μερικὲς ἀπὸ τίς παραθετόμενες λέξεις μέ ὁσες συγγενεῦν μαζί τους ὅποιος θυμηθῆ πὼς συχνὰ οἱ νεότεροι γεννήθηκαν ἀπὸ τίς ἀρχαίες μέ συνίζηση μιᾶς συλλαβῆς τους σὲ (ι), (ε) μέ τὸ συνακόλουθο φωνῆεν (τῆς ἴδιας λέξης), καθὼς δύο-δύο, ἐννέα-ἐννιά, καί ἄλλες πάλι ἄλλαξαν ἀπὸ τίς ἀρχαίες μέ τὸ ν' ἀλλάξη τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν, ἐξαίφνης-ἐξαφνα-ἄξαφνα, νὰ πάθῃ ἀφαίρεση, ἐρωτῶ-ρωτῶ, ἢ νὰ προστεθῆ ἕνα φωνῆεν στήν ἀρχὴ ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε, βδέλλα-ἄβδέλλα.

Α. Λαϊκὲς λέξεις

ἀργαλειὸς ¹	διακονιά ⁶
ἄχαμνὸς ²	κατηγόρια
ἄμπολή ³	πέρισσιος (ἢ -ος)
βορβὸς ⁴	ρέβω ⁷
ἑλικιά ⁵	στρίβω

Β. Λόγιμες λέξεις

αὐθεντία ⁸	συνάγωγ
ἄτμος ⁹	σίφωνας
ἐργάζομαι	σώζω
ἐξημερώνω	τύμπανο
στραγγαλίζω	τραπέζιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ

Μέ τήν παρομοίωση δείχνομε τήν ομοιότητα πού ὑπάρχει ανάμεσα σὲ δύο πρόσωπα ἢ πράματα. Ἐν ποῦμε λ.χ. «Μόλις τὸν εἶδε τὸ σκυλί

1. Ἐδῶ θ' ἀλλάξη καί τὸ γένος.
2. Σημαίνει πλαδαρὸς, μαλακὸς.
3. Σημαίνει ὅτι καί ἡ κόφτρα, ἡ δέση, τὸ φράγμα τοῦ κεντρινοῦ αὐλακιοῦ, πού παροχετεύει τὸ νερὸ σὲ μικρότερα ἀδύακια. Κατὰ τόπους ἔχει ὄμως καί ἄλλες σημασίες (σημαίνει λ.χ. τὸ ἀδύακι πού πάει τὸ νερὸ στὸ μύλο).
4. Λέγεται γιὰ τὴ ρίζα τοῦ γνωστοῦ φυτοῦ πού τρώγεται.
5. Φυλάχτηκε στὰ δημοτικὰ τραγούδια καί σημαίνει ὁμορφιά. «Νὰ μὴ μαυρίζῃ, λυγερή, στὸν ἥλιο ἢ ἑλικιά σου».
6. Ἡ λέξη πού θὰ βρῆς εἶναι ὄρος ἐκκλησιαστικὸς.
7. Σημαίνει καταρρέω, ἐρειπώνομαι.
8. Σημαίνει «κύρος» καί λέγεται καί γιὰ κάποιον πού ἡ γνώμη του ἔχει κύρος.
9. Ἡ λέξη πού θὰ βρεθῆ ἔχει ἀλλαγμένα τὰ μεσιανὰ σύμφωνα.

χύθηκε άπάνω του σά γεράκι» παρομοιάζομε εκείνον πού χύθηκε στόν άλλο, ώς πρòς τήν όρμη πού έγινε αυτό, με τò γεράκι πού όρμα νά σπαράξει τò θύμα του. Με τήν παρομοίωση γίνεται ό λόγος έκφραστικότερος. «Έτρεχε τρομαγμένος» πόσο πιό παραστατικό άν προσθέσωμε: «σάν τήν πάπια στήν άντάρα».

Στήν παρομοίωση ξεχωρίζομε δυò όρους. Πρòτος όρος είναι ή λέξη πού έκφράζει εκείνο για τò όποιο μιλούμε, πού παρομοιάζεται, δεύτερος όρος ή λέξη πού έκφράζει εκείνο με τò όποιο κάνομε τή σύγκριση. Στήν πρώτη παρομοίωση πού είδαμε τò σκυλί είναι ό πρώτος όρος τής σύγκρισης, τò γεράκι ό δεύτερος όρος.

Οί δυò όροι ένώνονται συνήθως με τò όμοιοματικό επίρρημα *σάν*. Ό δεύτερος όρος, πού ακολουθεί τò *σάν*, μπαίνει σέ όνομαστική με τò άρθρο ή χωρίς αυτό, ή μ' αιτιατική μαζί με τò άρθρο. Έτσι θα πούμε: «Ό Κώστας έγινε από τήν καπνιά μαύρος *σάν* κόρακας», ή «*σάν* ό κόρακας» ή «μαύρος *σάν* τόν κόρακα».

ΜΑΘΗΜΑ 34.

Όταν χρησιμεύη στή σύγκριση για δεύτερος όρος ένα ουσιαστικό μπορεί αυτό νά χρησιμοποιηθή κάποτε και σέ άλλες παρομοιώσεις, με διαφορετική κάθε φορά σημασία. Αυτό είναι φυσικό, άφοϋ ένα ουσιαστικό έχει πολλές ιδιότητες και μπορεί έτσι κάθε φορά νά καταφεύγωμε σέ μίαν άλλη για νά παρομοιάσωμε κάτι. Τò τριαντάφυλλο λ.χ. είναι ένα λουλούδι ώραίο, και έτσι λέμε πώς κάτι είναι *όμορφο σάν τριαντάφυλλο*: αλλά τò τριαντάφυλλο είναι ίδιως ώραίο όταν είναι φρέσκο: και εκείνο πού κάνει έντύπωση είναι τò κόκκινο τριαντάφυλλο. Γι' αυτό λέμε και *όμοσερòς σάν τριαντάφυλλο και χείλη σάν τριαντάφυλλο*. Τέτοιες λέξεις, με πολλαπλή σημασία στίς παρομοιώσεις, ονομάζονται *πολυσήμαντες*.

Νά βρής από δυò λέξεις, πού νά μπορούν νά χρησιμοποιούν στίς παρακάτω παρομοιώσεις *σάν* πρώτος όρος.

α) Νά βρής επίθετα:

... σάν κυπαρίσσι,
... σάν πλατάνι,
... σά λαμπάδα,
... σά λεμόνι,
... σά βαρέλι.

β) Νά βρής ένα ρήμα:

... σά λαγός,
... σά γύφτος,
... σά γουρούνι,
... σά λύκος.

ΜΑΘΗΜΑ 35.

Πλάι στίς παρομοιώσεις πού συνηθίζονται και είναι πιά, μπορούμε νά πούμε, καθιερωμένες στή γλώσσα, βρίσκομε συχνά στή λογοτεχνία, και μάλιστα στήν ποίηση, και άλλες, πιò σπάνιες ή πρωτότυπες, πού με τή βοήθειά τους όμορφαίνουν οί λογοτέχνες τήν έκφρασή τους. Έτσι στή «Θυσία τού Άβραάμ» λέει ό Ίσαάκ στόν πατέρα του, πού ετοιμάζεται νά τόν θυσιάση:

Μισεύγω σου και χάνεις με σαν χιόνι, διαν λύση,
και σαν διαν κρατῆς κερί και άνεμος τό σβήση.

Στό Τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, τοῦ Κρητικοῦ, πού εἶχε ἐπαναστατήσει
στά Σφακιὰ στά 1769, διαβάζομε:

και πού νά τσοί βαστάξουσι τὰ λίγα παλικάρια,
κι ἄς ἔχου πόδια σά φτερά, δύναμη σά λιοντάρια.

Και στήν «'Ασάλευτη Ζωή» ἔχει ὁ Παλαμᾶς παρομοιώσεις σαν τις ἀκό-
λουθες: (Περιγράφοντας τή χειμωνιάτικη Ἰθάκη:)

«Τὰ χιόνια εἶναι στήν Πάρνηθα σαν ἄνθισμα κι αὐτά».

(Ἄναθυμώντας τό ἀγοράκι του πού εἶχε πεθάνει:)

«Σά μακρινό ξημέρωμα χάραξες μέσ στό νοῦ μου,
πολύ γλυκό, πολύ δειλό, πολύ διαβατικό».

(Και μιλώντας γιά τόν Παῦλο Μελά, πού εἶχε πέσει στή Μακεδονία:)

«Και νά σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταρράχτες
σαν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα και σαν πολέμου κρόχτες».

Νά βρῆς ἀπό τή λογοτεχνία πέντε παραδείγματα μέ συνηθισμένες και πέντε
μέ πρωτότυπες παρομοιώσεις, ἀσυνήθιστες στήν καθημερινή ὀμιλία, πού νά σοῦ ἀρέσουν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ε Κ Τ Ο

ΚΥΡΙΟΛΕΞΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ

Όταν λέμε γλυκό σταφύλι, ράγισε τό πιάνο, τὰ κλαδιά τῆς μηλιάς
γέροναν βαριά, ὁ Ὀλυμπος εἶναι βουνό, οἱ λέξεις γλυκό, ράγισε, βαριά,
βουνό ἔχουν τή συνηθισμένη τους σημασία, ἐκφράζουν τήν ἰδέα πού
εἶναι ἡ ἀρχική, ἡ κύρια: γι' αὐτό λέμε πὼς βρίσκονται στήν κ υ ρ ι ο -
λ ε ξ ί α, πὼς χρησιμοποιήθηκαν κ υ ρ ι ο λ ε ξ τ ι κ ᾶ. Μὲ τις ἴδιες
ὅμως λέξεις μποροῦμε νά σχηματίσωμε ἄλλο εἶδος φράσεις και νά
ποῦμε: ἔχει φωνή γλυκιά, ράγισε ἡ καρδιά μου πού τό ἄκουσα, κοι-
μήθηκα βαριά, οἱ δυσκολίες ἦταν βουνό. Ἐνῶ ἐδῶ ἔχομε τις ἴδιες
πάλι λέξεις, ἔχουν αὐτὲς σημασία διαφορετικὴ ἀπὸ πρῶτα ἢ σημα-
σία τους ἐκείνη μεταφέρθηκε τώρα σὲ κάτι ἄλλο, και γι' αὐτό τὴν ὀνο-
μάζομε μετὰ φ ο ρ ι κ ῆ σ η μ α σ ί α ἢ μετὰ φ ο ρ ᾶ.

Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ γίνεται μὲ κάποια σύγκριση πού κάνομε ἀνά-
μεσα στίς δυὸ ἔννοιες πού ἐκφράζει ἡ ἴδια λέξη και πού ἔχουν κάποια
ὁμοιότητα μεταξύ τους: Ἡ γλυκιά φωνὴ μᾶς κάνει τὴν ἴδια εὐχαρί-
στηση πού αἰσθανόμαστε και μὲ τὴ γλυκιά ζάχαρη. Οἱ δυσκολίες πού
βρίσκομε γιά νά τελειώσωμε μιὰ δουλειὰ και πού τις λέμε βουνό, μᾶς
θυμίζουν τις δυσκολίες πού εἶχαμε γιά ν' ἀνεβούμε ἓνα βουνό. Ἐτσι
μὲ τις μεταφορὲς γίνεται ἐκεῖνο πού λέμε πρὸ ἐκφραστικῶ, ζωντανό
και ὄρατο.

Μεταφορικά μπορούμε να μεταχειριστούμε ούσιαστικά και επίθετα, ρήματα και επίρρηματα.

Όσο πλούσια σε λέξεις και αν είναι μια γλώσσα, οι έννοιες που έχουν να εκφράσουν εκείνοι που τη μιλούν είναι πολύ περισσότερες και γι' αυτό καταφεύγουν σε νέες, μεταφορικές σημασίες, πλάι στην κυριολεχτική χρήση. Με αυτές όχι μόνο πλουτίζεται η γλώσσα — χωρίς οι λέξεις της να γίνονται περισσότερες — αλλά γίνεται και πιο εκφραστική και ωραία.

Η μεταφορά συγγενεύει με την παρομοίωση. Και στην παρομοίωση συγκρίνομε δυο πράματα και βρισκόμε την ομοιότητα ανάμεταξύ τους: *είναι σαν άλεπού*. Υπάρχει όμως ανάμεσα στην παρομοίωση και τη μεταφορά ή ακόλουθη διαφορά: Στην παρομοίωση κάνομε μόνο τη σύγκριση, με τη βοήθεια του *σάν*, και η λέξη που το συνοδεύει φυλάγει τη συνηθισμένη της σημασία, την κυριολεξία της. Όποιος «κάνει σαν άλεπού» ή «είναι σαν άλεπού» *μοιάζει* μόνο με άλεπού. Στη μεταφορά όμως «αυτός είναι άλεπού», ή *πονηριά του*, που την έχει και η παμπόνηρη άλεπού, μās κάνει και τόν ονομάζομε *άλεπού*, και έτσι η *άλεπού*, με τη μεταφορική αυτή χρήση, *καταντā* να σημαίνει *πονηρός*. Η μεταφορά είναι λοιπόν παρομοίωση συντομεμένη και πιο έντονη, που εκφράζει πιο δυνατά την ομοιότητα ανάμεσα σε δυο πράματα.

ΜΑΘΗΜΑ 36.

Οι μεταφορές παίρνονται, όπως και οι παρομοιώσεις, από τόν κύκλο τών γνωστών πραγμάτων γύρω μας, και είναι γι' αυτό φυσικό να γεννήθηκαν από την καθημερινή ζωή και τόν παραστατικό κύκλο τού ελληνικού λαού. Έτσι λ.χ. οι μεταφορές «από ποῦ ξεφύτρωσε», «έγινε παντζάρι» είναι παρμένες από τόν φυτικό κόσμο, οι μεταφορές «τούς θέρισαν οι θέρμες», «τά γίδια *άλώνισαν*» (δηλ. *ποδοπάτησαν*) τὸ χωράφι» πάρθηκαν από την αγροτική ζωή.

Νά σχηματίσης από τρεῖς φράσεις με λέξεις που νά λέγονται μεταφορικά και νά πάρθηκαν από α) τὴ μαγειρική, β) τόν κόσμο τών φυτῶν, γ) τόν κόσμο τών ζώων, δ) τὴν αγροτική ζωή, ε) τὴ θαλασσινή ζωή, ζ) τὴν ἐκκλησιαστική ζωή.

ΜΑΘΗΜΑ 37.

Ἐκτός από τις λέξεις που μεταχειρίζομαστε μεταφορικά, συχνά λέμε μεταφορικά και ὀλόκληρες φράσεις. Όταν λ.χ. πῶ γιὰ ἓνα παιδί που κολυμπᾷ ὠραία πὼς είναι σωστό *ψάρι*, τὸ *ψάρι* είναι μεταφορά, ἀφοῦ τὸ παιδί δὲν είναι ψάρι στὴν κυριολεξία, μὰ τὸ λέω ἔτσι μεταφορικά, γιὰ τὴν εὐκνησία του μέσα στὴ θάλασσα. Όταν ὁμως πῶ πὼς κάποιος *μοῦ ἔψησε τὸ ψάρι στὰ χεῖλη*, ἐδῶ τὸ *ψάρι* μένει στὴν κυριολεξία, ὀλόκληρη ὁμως ἡ φράση είναι μεταφορική, ἀφοῦ δὲν πρόκειται γιὰ ψήσιμο πραγματικό, παρὰ γιὰ τὸ βασάνισμα, που θὰ δοκίμαζα ἂν μοῦ ψηνόταν ἓνα ψάρι στὸ στόμα. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ φράση *τὰ ἔδεσε στὸ ψιλὸ μαντίλι*. Ἐχομε καὶ τις δύο φορὲς *φράση μετὰ φράση*, που καταντā συχνά *σάν* παροιμία.

Νά βρῆς ἀπὸ μιὰ φράση μεταφορική παρμένη ἀπὸ τις ἑξι περιπτώσεις που ἀναφέρονται στὸ μάθημα 36. Νά προσέξης ὁμως νά εἶναι ἀληθινὲς μεταφορικὲς φράσεις καὶ ὄχι μονωμένες λέξεις.

ΜΑΘΗΜΑ 38.

Κάποτε μεταχειριζόμαστε στη θέση μιᾶς μεταφορᾶς (ἢ μιᾶς παρομοίωσης) ἀντὶς οὐσιαστικὸ τὸ ἐπίθετο τὸ σχηματισμένο ἀπὸ αὐτό. Ἄντι νὰ ποῦμε λ.χ. πὼς κάποιος ἔχει *δόντια μαργαριτάρι*, ἀπὸ *μαργαριτάρι* (ἢ σὰ *μαργαριτάρι*) λέμε *δόντια μαργαριταρένια*. Καὶ ἀντὶ νὰ ποῦμε πὼς κάποιος ἔχει μακριὰ ζωὴ *σὰν τὸν κόρακα* (ποῦ ζῆ πολλὰ χρόνια) λέμε μ' ἓνα σύνθετο (ἐπίθετο) *κορακοζώητος*.¹

α) *Νὰ βρῆς τὰ ἐπίθετα πὸν ταιριάζουν σ' ἕξι οὐσιαστικά καὶ πὸν ἐκφράζουν μιὰ ἐννοια μεταφορικῆ. Μπορεῖς, ἂν θέλῃς, νὰ τὰ συμπληρώσῃς μὲ τὰ ἐπίθετα πὸν θὰ βρῆς τ' ἀκόλουθα οὐσιαστικά :*

μάτια, μύτη, χεῖλη, ὑπομονή, δουλειά,
καμῶματα (κάποιου πὸν μιμείται), δύναμη.

β) *Νὰ βρῆς ὀχτὼ σύνθετα ἐπίθετα, μὲ ποῶτο συνθετικὸ ἓνα οὐσιαστικὸ πὸν χρησιμοποιεῖται γιὰ δεῦτερος ὅρος τῆς σύγκρισης γιὰ τὴν παρομοίωση (ἢ τὴ μεταφορά). Μπορεῖς, ἂν θέλῃς, νὰ γυρῆς σύνθετα μὲ δεῦτερο συνθετικὸ τὶς λέξεις :*

Ψυχή, μυαλό, κεφάλι, πρόσωπο,
μάτι, φρύδι, μύτη, μάγουλο, γένη, χέρι, ποδάρι.

ΜΑΘΗΜΑ 39.

Ἄνάμεσα στὶς λέξεις πὸν μεταχειριζόμαστε μεταφορικά ὑπάρχουν φυσικά καὶ σύνθετα οὐσιαστικά. Λέμε ἔτσι *κλοτσσοκούφι* ἓνα παιχνίδι, μὰ λέμε μὲ τὴν ἴδια λέξη μεταφορικά πὼς «ἔγινε *κλοτσσοκούφι*», γιὰ κάποιον πὸν τὸν κάνουν οἱ ἄλλοι ὅπως θέλουν. Λέμε καὶ *μωρηγκοφωλιά*, μεταφορικά, γιὰ πολὺν κόσμον συναγμένο σὲ μικρὸ μέρος, καὶ *σφηκοφωλιά*, γιὰ κέντρο ἢ συντροφιά κατοικοιῶν ἢ κακόβουλων ἀνθρώπων². Πλάι σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τὶς λέξεις ἔχομε ὅμως καὶ ἄλλες πὸν συνηθίζονται μόνο μεταφορικά ἢ πολὺ σπάνια στὴν κυριολεξία. *Μαυροτσούκαλο* λέμε γιὰ ἄνθρωπο πολὺ μελαχρινό, μαῦρο, ἐνῶ γιὰ ἓνα τσουκάλι μαῦρο δὲν ἔχομε ἀνάγκη νὰ τ' ὀνομάσωμε *μαυροτσούκαλο*. Ἐδῶ τὸ σύνθετο δὲ λέει πιά ὅ,τι τὰ δύο του συνθετικά.

Νὰ βρῆς σύνθετα οὐσιαστικά πὸν νὰ συνηθίζονται μόνο μεταφορικά. Μπορεῖς ν' ἀναζητήσῃς σύνθετα μὲ δεῦτερο συνθετικὸ τὶς λέξεις.

γάτος, μαμῆ, ὀρνίθι, παντιέρα, πατέρας, σκάλισμα, τηγάνι.

ΜΑΘΗΜΑ 40.

Κάποτε μπορεῖ ἐνῶ μεταχειριζόμαστε μιὰ λέξη ὅλο καὶ περισσότερο στὴ μεταφορικῆ της σημασίᾳ νὰ τὴ λέμε καὶ νὰ τὴν ἀκοῦμε ὅλο καὶ λιγότερο στὴν κυριολεξία, ὥσπου νὰ ξεχαστῆ ἔτσι ἡ ἀρχικῆ της αὐτῆ σημασία, καὶ νὰ γίνῃ

1. Τὰ σύνθετα τοῦ εἶδους αὐτοῦ ὀνομάζονται στὴ Γραμματικῆ *κιητικά σύνθετα*.

2. Τὰ σύνθετα αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὀνομάζονται στὴ Γραμματικῆ *προσδιοριστικά σύνθετα*.

κύρια ή μεταφορική—ή και ή μοναδική σημασία που έχει ή λέξη πιά για μās. Αυτό κοντεύει λ.χ. να γίνη στή γλώσσα μας με τὸ ἐπίθετο *τρικούβερο*. *Όλοι μας τὸ ξέρομε και λέμε «ἔγινε διασκέδαση *τρικούβερη*», δηλ. πολὺ μεγάλη· πολὺ λίγοι ὁμως φαντάζονται πὼς ή λέξη σήμαινε ἀρχικά, στήν κυριολεξία, ἐκείνον που ἔχει τρεῖς *κουβέρες*, δηλ. τρία καταστρώματα, και πὼς ἔλεγαν — και λένε ἀκόμη — καράβι *τρικούβερο*, που κατάντησε νὰ σημαίνει πολὺ μεγάλο (ἀνάλογα εἶναι και τὸ *κολλησιδα*, *ξεστοίπωτος*, *πυλαγώνω*).

Τὸ ἴδιο γίνεται με πολλὲς ἄλλες λέξεις, ἰδίως λόγιες. Πῆραν μιὰ μεταφορική σημασία, συνήθως ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια, και τὶς μεταχειριζόμαστε σήμερα χωρὶς νὰ πᾶη ὁ νοῦς μας στήν παλιά κυριολεξία. *Ἔτσι ή λέξη (*ὑπερασπιστής*) *ὑπερασπίζομαι*, που σήμαινε στ' ἀρχαῖα «προστατεύω κάποιον κρατώντας ἀπὸ πάνω του τὴν ἀσπίδα μου», πῆρε πιά τὴ γνωριμὴ μας σημασία «προστατεύω». Κανείς μας σήμερα δὲ χρησιμοποιεῖ μιάν ἀσπίδα, ἀκόμη και ὅταν ὑπερασπίζεται κάποιον ἀπὸ ἐπίθεση ἐνόπλου. Παρόμοιες λέξεις εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

**Ἀντίπαλος*. Ἀρχικά σήμαινε «ἐκείνος που ἀντιπαλεύει, που εἶναι ἀντίθετος με κάποιον στήν *πάλη*» ἔπειτα πῆρε τὴ σημασία τοῦ «ἀντίθετος», σὲ ὅποιον ἀγώνα.

**Ἠφαίστειο*. Πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πὼς ὁ Ἥφαιστος, ὁ θεὸς τῆς φωτιᾶς, εἶχε τὸ ἐργαστήρι του μέσα στὸ βουνὸ τῆς *Σικελίας Αἶτνα*, που ἦταν ἡφαίστειο και ἔβγαζε κατὰ καιροῦς φλόγες και λάβα. Ἀπὸ τ' ὄνομα τοῦ Ἥφαιστου φαίνεται πὼς ὀνομάστηκαν ἔτσι και τὰ ἡφαίστεια.

**Λύκειο*. Ὀνομαζόταν ἀρχικά ἓνα ἄλσος στήν Ἀθήνα ἀφιερωμένο στὸ Δῦκειο Ἀπόλλωνα. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ ὀνομαστῆ ἔτσι και ή Περιπατητικὴ σχολὴ τοῦ Ἀριστοτέλη, ἰδρυμένη ἐκεῖ, και ἀπὸ ἐδῶ ὀνομάστηκαν στή νεώτερη ἐποχὴ σὲ διάφορες εὐρωπαϊκὲς γλώσσες *λύκεια* πολλὰ ἀνώτερα σχολεῖα.

**Μαϊάνδρος*. Ὀνομαζόταν ἓνας ποταμὸς τῆς Μικρασιατικῆς Λυδίας. Με τὴ λάσπη που κατέβαζε ἀπὸ τὰ βουνὰ ἔφραζε ή κοίτη του και κάθε τόσο ἄλλαζε δρόμο, ἔτσι που νὰ γίνωνται πολλὲς κορδέλες. Ἀπὸ τ' ὄνομά του ὀνομάστηκε ἔτσι, ἤδη στήν ἀρχαιότητα (Στράβων 12.577) ὁ *μαϊάνδρος*, τὸ ἀρχιτεκτονικὸ ἐλικόμορφο κόσμημα.

**Πυγμαῖοι*. Εἶχαν ἀκούσει οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες πὼς ζοῦσαν κάπου στήν Ἀφρική ἓνας λαὸς νάνων, και τοὺς εἶχαν ὀνομάσει γι' αὐτὸ *πυγμαῖους*, δηλ. μιὰ φούχτα ἀνθρώπους, μιὰ *πυγμὴ*. Λέμε και σήμερα *πυγμαῖο* ἓνα μικρόσωμο ἀνθρώπο.

**Συγκρητισμός*. Ἦδη στήν ἀρχαῖα γλώσσα εἶχε πάρει ή λέξη τὴ σημασία: ἔνωση γιὰ νὰ πολεμηθῆ ὁ κοινὸς ἐχθρὸς (*συγκρητίζω* συνασπίζομαι ἐναντία στὸν ἐχθρὸ). Ἡ μεταφορὰ ἔγινε ἀπὸ τοὺς Κρητικούς, που, ὅπως ἀναφέρει μεταγενέστερος λεξικογράφος, «ἔστασίαζον ἀεὶ» και μαλῶναν μεταξύ τους, ἤξεραν ὁμως και νὰ συνενωθοῦν ἐμπρὸς σ' ἔξωτερικὸ κίνδυνο. Λέγεται κάποτε γιὰ ἀνακάτωμα ἀπὸ διάφορες γνῶμες ή συστήματα.

**ὑπερακοντίζω*. Κυρίως ξεπερνῶ κάποιον με τὸ ἀκόντιο που ἔριξα στοὺς ἀγῶνες, και ἔπειτα ξεπερνῶ.

Παραθέτονται μερικές λόγιες το περισσότερο λέξεις που ή σημερινή τους σημασία γεννήθηκε από αρχαία μεταφορά. Να σχηματίσης από καθενιά τους μιὰ μικρή φράση.

Ἀσπονδός. Κυρίως σημαίνει χωρίς σπονδές (προσφορά κρασιού), χωρίς δηλ. τις θυσίες που πρέπει νά γίνουν στους θεούς, γιά νά ἐπιβελωθῶσιν τήν ἀνακωχή ή τή συμφιλίωση. Ἔπειτα κατάντησε νά σημαίνη: ἀδιάλλαχτος, θανάσιμος.

Δεκατίζω, ἀποδεκατίζω. Κυρίως παίρνω τό δέκατο, τή δεκάτη, ἕνα μέρος ἀπό κάτι, ἔτσι καί γιά φορολογία. Ἔπειτα: καταστρέφω.

Διθύραμβος. Ἀρχικά σήμαινε τραγούδι συνοδευμένο ἀπό αὐλό γιά τιμῆ τοῦ Ἀπόλλωνα ἑνθουσιαστικός ὕμνος. Λέγεται γιά ἔπαινο ὑπερβολικό καί φουσκωμένο.

Ἐκμεταλλεύομαι. Ἀρχικά λεγόταν γιά ἕνα μεταλλεῖο που τό δουλεύομε καί ἔτσι τό ἐξαντλοῦμε. Ἔπειτα πήρε τή σημασία: χρησιμοποιοῦ κάτι καί τό καρπώνομαι.

Ἰερεμιάδα. Ἀπό τόν Ἰερεμία, ἕναν ἀπό τοὺς τέσσερις μεγάλους προφήτες τῶν Ἑβραίων (600 π.Χ.), που πρόβλεψε τό χαλασμό τῆς Ἰερουσαλήμ καί τήν αἰχμαλωσία τῶν Ἑβραίων στή Βαβυλώνα καί ἴθρησε με πάθος τό χαμό τῆς πατρίδας. Λέγεται γιά ἐξιστόρηση ἀπαισιόδοξη, μεμφίμοιρη.

Κολοσσός. Ἀρχικά σήμαινε τό ἄγαλμα τέτοιο ἦταν καί ὁ περίφημος «Κολοσσός τῆς Ρόδου», ἕνα ἀπό τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου, μπρούντζινο ἄγαλμα τοῦ Ἥλιου τεράστιο (31 μέτρα ὕψος), στό λιμένα τῆς Ρόδου (3. αἰ. π.Χ.). Λέγεται γιά καθετί πολὺ μεγάλο, τεράστιο, κολοσσιαῖο.

Δαβύρινθος. Λεγόταν ἀρχικά γιά μεγάλο χτίριο ἀπό πολλές αἰθουσες καί με πολὺπλοκα μπερδεμένα περάσματα καί δρομάκια γιά τή συγκοινωνία του, ὥστε νά δυσκολεύεται κανεὶς νά βρῆ τήν ἔξοδο. Λέγεται ὄχι μόνο γιά χτίρια, κήπους κτλ., ὅπου εὐκολα χάνεται κανεὶς, ἀλλά καί γιά τό ἐσωτερικό τοῦ αὐτιοῦ καί γιά ζητήματα ἢ συλλογισμούς, καί γιά κάθε εἶδος ζητήματα, ὅταν εἶναι μπερδεμένα καί σκοτεινά καί δὲν ἔχουν εὐκολή λύση.

Παλλάδιο. Ὀνομαζόταν ἔτσι ἕνα πανάρχαιο ξόανο, δηλ. ξύλινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, που προστάτευε, καθὼς πίστευαν, ἀπό κάθε κακό τήν πόλη που τό εἶχε μέσα της. Λέγεται γιά ἕνα σύμβολο ἰδέας ἀνώτερης, ἱερῆς κτλ.

Πτωχοπόδρομος. Ἔτσι εἶχε ἐπονομαστῆ ἀρχικά γιά τή φτώχεια του ὁ Βυζαντινὸς συγγραφέας *Πρόδρομος*, που εἶχε παραπονεθῆ με ἱκευτικά ποιήματα στὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνὸ πὼς δὲν μποροῦσε νά τὰ βγάλῃ πέρα με τὴ σπουδὴ του καί με τὴ συγγραφικὴ τέχνη. Λέγεται γιά ἄνθρωπο παραπονιαρῆ καί κλαψιάρῆ ἢ γιά λόγιο που καταγίνεται με ἀσήμαντα πράματα.

Στηλιτεύω. Ἀρχικά σήμαινε: «ἀναγράφω δημόσια σὲ στήλη», κάνω

σηλίτη εκείνον που έκαμε κάποια κακή και άτιμωτική πράξη. Τώρα σημαίνει: στιγματίζω, ψεγαδιάζω βαριά κάποιον.

Στιγματίζω. Αρχικά σήμαινε κεντώ, στίζω στίγμα με καμένη βελόνα έναν κακοῦργο, δραπέτη, δοῦλο, τὸν κάνω *στιγματία*. Τώρα σημαίνει ψεγαδιάζω βαριά κάποιον.

Συνασπίζομαι (συνασπισμός). Αρχικά σήμαινε: είμαι *συνασπιστής* με άλλον, συστρατιώτη· κρατούμε τις άσπίδες μας κοντά, πολεμούμε πλάι πλάι. Τώρα σημαίνει: συμμαχῶ, συνενώνομαι για κοινή δράση.

Τιτανικός, τιάνιος. Οι Τιτάνες τῆς αρχαίας ελληνικής μυθολογίας—τά δώδεκα παιδιά τ' Ούρανοῦ και τῆς Γαίας (δηλ. τῆς Γῆς) (ἀπό αὐτοῦς ἦταν και ὁ Κρόνος και ὁ Ὁκεανός)—άν και πολὺ δυνατοὶ θεοί, ἀναγκάστηκαν στο τέλος νά ὑποκύψουν στο Δία και τ' ἄλλα παιδιά τοῦ Κρόνου. Τά ἐπίθετα *τιτανικός, τιάνιος* σημαίνουν: τεράστιος, πολὺ δυνατός.

Τραγέλαφος. Ὀνομαζόταν ἔτσι ἕνα ζῶο φανταστικό και μυθικό, που ἀπεικονιζόταν και σέ χαλιά ἀνατολίτικα, τράγος και λάφι μαζί. Λέγεται για κάτι ἀνάμειχτο και ἀταίριαστο.

Φιλιπικός. Οι περίφημοι λόγοι που είχε ἐκφωνήσει ὁ Ἀθηναῖος ρήτορας Δημοσθένης (4. αἰ. π.Χ.) πολεμώντας τὸ Φίλιππο, βασιλιά τῶν Μακεδόνων, ἔδωσαν ἀφορμὴ στο Ρωμαῖο ρήτορα Κικέρωνα (1. αἰ. π.Χ.) νά ὀνομάση *φιλιπικούς* τοὺς δικούς του λόγους, ὅταν πολεμοῦσε τὸν Ἀντώνιο. Λέγεται για ἔντονο λόγο ἢ κατηγορητήριο για κάποιον.

Χίμαιρα. Ἦταν, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ὅμηρος (Ζ 161), ἕνα ζῶο με κορμί κατσίκας, με κεφάλι λιονταριοῦ και με οὐρὰ φιδιοῦ. Μεταφορικά λέγεται ἢ *χίμαιρα* για πλάσμα τῆς φαντασίας, ἕνα ὄνειροπόλημα, και *χιμαϊρικός* σημαίνει φανταστικός.

ΜΑΘΗΜΑ 41.

Μερικές λέξεις τίς μεταχειριζόμαστε στην κυριολεξία, ὅταν ὅμως πρόκειται για μεταφορική χρήση χρησιμοποιούμε στή θέση τους ἄλλη λέξη ἰσοδύναμη, λόγια, ἢ κάποτε, ἄλλο τύπο. Ἔτσι λ.χ. ἐνῶ λέμε για τὸ χιόνι ἢ τὸ γάλα πὼς εἶναι *ἄσπρο*, θὰ ποῦμε μεταφορικά πὼς κάποιος *ἔδειξε διαγωγή λευκή* (και ὄχι *ἄσπρη*) ἢ πὼς *ὅλη του ἡ ζωὴ ἦταν λευκή*.

Οἱ λέξεις με πλάγια γράμματα λέγονται *κυριολεξικά*. Νά βρῆς τὴν ἀντίστοιχη λέξη ἢ τὸν ἀντίστοιχο τύπο που μεταχειριζόμαστε στή μεταφορά και νά σχηματίσης με αὐτὰ ἀπὸ δνὸ ὄντομα παραδείγματα.

Ζεστό νερό

Ψηλή σκάλα

Τὸ *κουκούτσι* τοῦ ροδάκινου

Τὸ *τζάκι* τοῦ σπιτιοῦ

Ἀνεβαίνω τὴ *σκάλα*

Σηκώνω ἕνα βάρος

Σκυλίσιο δόντι

Τὰ *λουλούδια* τῆς ἀνοιξης

Ἀθλητῆς με δυνατὰ *μυῖα*

Οἱ ἀνοιχτὲς *φτεροῦγγες* τοῦ γερακιοῦ

Τὰ *κλαδιά* τῆς συκιάς

Ἔσπειρε τὸ *χωράφι*/ἦ: μάχη στὸν *κάμπο*

Σακὶ *ἄδειο* (νὰ βρῆς ἕνα ἐπίθετο που ἔγινε οὐσιαστικό).

ΜΑΘΗΜΑ 42.

Ἡ παράλληλη αὐτὴ χρῆση δυὸ διαφορετικῶν λέξεων, πού εἶδαμε στὸ παραπάνω μάθημα, γιὰ τὴν κυριολεξία καὶ τὴ μεταφορὰ δὲν εἶναι σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἀπόλυτη καὶ πάγια. Λέμε βέβαια μόνο *διαγωγὴ λευκὴ καὶ συγγραφήρια θεομά*, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁμως μέρος, ἐνῶ μιλοῦμε γιὰ τὸ *πέσιμο τῶν φύλων* τὸ φθινόπωρο ἢ γιὰ τὸ *πέσιμο* ἐνὸς βιαστικοῦ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, λέμε ἔπειτα μεταφορικὰ *ἡ πώση* τῆς τιμῆς τῆς σταφίδας, ἀλλὰ μποροῦμε πολὺ καλὰ νὰ ποῦμε ἐπίσης τὸ *πέσιμο* τῆς τιμῆς τῆς σταφίδας. Μὲ τὸν τρόπο μάλιστα αὐτὸν γίνεται ἡ μεταφορὰ πρὸς ζωντανή.

Νὰ βρῆς μερικὰ παραδείγματα ὅπου γιὰ μιὰ μεταφορικὴ σημασία νὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ τὴ λόγια λέξη καὶ τὴν ἀντίστοιχη λαϊκὴ.

ΜΑΘΗΜΑ 43.

Οἱ μεταφορὲς εἶναι συχνὲς στὴ λογοτεχνία. Ἔτσι ἔχομε :

Εἶδα τὸν οὐρανὸ θολό καὶ τ' ἄστρα *ματωμένα* (βημ.).

Τὸν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, *ραγίζεται* ἡ καρδιά του (βημ.).

«Ὁ ἐπιβάτης ἐκυρτώθη, ἔγινε *κουβάρι*» (Παπαδιαμάντης). «Ὁ ἄνεμος *δρῶναι* τὸ πέλαγος» (Παπαδιαμάντης). «Ἡ μικρὴ τῆς *σουσουράδα* ἢ Χρυσούλα, δώδεκα χρονῶν κοριτσάκι, ὄλο πηγαινοερχόταν» (Ἐφταλιώτης). «Ἄδης τὸ σκότος ἀπλώθηκε γύρω μας» (Καρκαβίτσας).

Νὰ βρῆς στὴ γνωστὴ σου λογοτεχνία δέκα παραδείγματα ὅπου μιὰ λέξη νὰ λέγεται μεταφορικὰ, ὅπως τὴ λέμε καὶ στὴν κοινὴ γλώσσα.

ΜΑΘΗΜΑ 44.

Ἐκτός ἀπὸ τὶς μεταφορὲς τὶς καθιερωμένες ἀπὸ καιρὸ στὴ γλώσσα μας, μπορεῖ νὰ γίνονται κάθε μέρα καὶ νέες στὸ στόμα ὄλων τῶν ὁμογλώσσων ἢ ἰδίως ἀπὸ τοὺς ποιητὲς καὶ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς, πού κάνουν ἔτσι πρὸς πλοῦσιο καὶ ὁμορφο τὸ ὕφος τους. Ἔτσι, ὅταν λέη ὁ Σολωμὸς «ἡ δύναμή σου πέλαγο κι ἡ θέλησή μου βράχος», ἡ μεταφορὰ πού ἔχομε στὸ βράχο γιὰ τὴν ἀλύγιστη θέληση μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἦταν ἐτοιμη στὴ γλώσσα μας, ἐνῶ ἡ μεταφορὰ στὸ πέλαγος γιὰ τὴν ἀδάμαστη δύναμη ἀνήκει στὸν ποιητὴ καὶ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ πρωτότυπη.

α) Νὰ βρῆς ἀπὸ τὴ λογοτεχνία δέκα παραδείγματα μὲ πρωτότυπες μεταφορὲς (λέξεις ἢ φράσεις), ἀσυνήθιστες στὴν καθημερινὴ γλώσσα, καὶ νὰ τὶς ἐξηγήσης.

β) Νὰ βρῆς ἀκόμη στὴν ἀρχαία ποίηση παραδείγματα μεταφορῶν.

Κ Ε Φ Α Λ Λ Α Ι Ο Ε Β Δ Ο Μ Ο

Ο Ρ Ι Σ Μ Ο Σ

«Δείχτης εἶναι τὸ δεύτερο δάχτυλο τοῦ χειροῦ». Τὴ φράση «τὸ δεύτερο δάχτυλο τοῦ χειροῦ» τὴν ὀνομάζομε ὀ ρ ι σ μ ό, ἐπειδὴ ὀρίζει

τί σημαίνει *δείχτης*. Ἐάν ἄλλαξα τὴ φράση αὐτὴ καὶ ἔλεγα, ὡς ποῦμε, πὼς «δείχτης εἶναι τὸ μεσιανὸ δάχτυλο τοῦ χειροῦ» ἢ ὅτι «δείχτης εἶναι τὸ δεύτερο δάχτυλο τῶν ἄκρων», δηλαδὴ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδιῶν, δὲ θὰ εἴχαμε ὄρισμό, ἀφοῦ δὲ θὰ ὄριζα σωστά μὲ τὴ φράση μου ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει ὁ δείχτης.

ΜΑΘΗΜΑ 45.

Δίνονται οἱ ὀρισμοί· νὰ βρῆς τὶς λέξεις (οὐσιαστικά).

1. Ἀπότομο πέσιμο τοῦ νεροῦ ἀπὸ ὕψος.
2. Τριγωνικὸ ἢ κυκλικὸ μετάλλινον τρίποδο ὅπου τοποθετοῦν τὸ τσουκάλι ἢ τὸ καζάνι, πάνω ἀπὸ τὴ φωτιά.
3. Τὰ καλύμματα ποὺ μεταχειριζόμαστε γιὰ τὰ μάτια τῶν ἀλόγων, γιὰ νὰ μὴ βλέπουν παρὰ μπροστά τους.
4. Ὅριζόντια πόρτα στὸ πάτωμα ποὺ κλείνει ἀποθήκη, ὑπόγειο κτλ.
5. Βόρειος ἄνεμος ποὺ φυσᾷ στὴν κεντρικὴ Μακεδονία.
6. Χορὸς κυκλικὸς ποὺ χορεύεται ἀπὸ γυναῖκες ποὺ δίνουν σταυρωτὰ τὰ χέρια ἐμπρός.
7. Τὸ μεγαλύτερο χωριὸ σὲ μιὰ περιοχὴ, ποὺ βρίσκεται ἐπικεφαλῆς μικρότερων ἀγροτικῶν συνοικισμῶν.
8. Νεόπλουτος ἄξεστος ποὺ καμώνεται τὸν ἄρχοντα.
9. Τὸ χοντρὸ σκοινὶ ποὺ δένει τὸ πλοῖο μὲ τὴ στεριά.
10. Ἐκεῖνος ποὺ ψαρεύει μὲ γρίπο (εἶδ. δίχτυ).
11. Ψαράδικο πετρελαιοκίνητο μὲ πυροφάνι¹ ἀπὸ ἀσετυλίνη.
12. Χώρα μὲ σχῆμα τριγωνικὸ ποὺ σχηματίζεται στὸ στόμιο μεγάλων ποταμῶν.
13. Ποσὸ ἀπὸ κάτι, σπόρους, ἀλεύρι κτλ., ποὺ χωρεῖ σὲ μιὰ φούχτα.
14. Ἐγκάρσια προεξοχὴ τῆς ράχης τοῦ βουνοῦ, ὅπου σμίγουν δυὸ πλαγιές.
15. Μέρος τοῦ ἐδάφους χαμηλότερο ἀπὸ τὰ γύρω,
16. Χειμωνιάτικη διαμονὴ τῶν κατοίκων ὄρεινῶν χωριῶν, ποὺ συχνὰ ἔγινε καὶ μόνιμη κατοικία τους.
17. Μικρὸ χτίριο κοντὰ στὸ σπίτι ποὺ χρησιμεύει γιὰ φοῦρνος, στάβλος, ἀχερώνας.
18. Πράσινο μικρὸ φυτὸ ποὺ ἀπλώνεται χωρὶς ρίζες σὰ βελουδῖνο στρώμα σὲ ὑγρὸ ἔδαφος, βράχο, τοῖχο, κορμὸ δέντρο.
19. Ἐκταση πράσινη μὲ φυτεία μέσα στὴν ἔρημο (λ.χ. στὴ Σαχάρα).
20. Παιδιὰ ἀπὸ γονεῖς ποὺ τὰ εἶχαν ὁ καθένας τους ἀπὸ προγενέστερο γάμο, πρὶν νὰ ξαναπαντρευτοῦν μαζί.

1. *Πυροφάνι* λέγεται σάρα σιδερένια ποὺ βάζουν τὰ ψαράδικα στὴν πλώρη τους τὴ νύχτα καὶ ὅπου καίνε διαδιὰ ἢ ἀσετυλίνη γιὰ νὰ τραβοῦν τὰ ψάρια.

21. Κατάλυμα πρόχειρο με φορτώματα από κλαδιά σκεπασμένα με φτέρες, τοποθετημένα τριγύρω από δέντρα.
22. Θρησκευτική παράκληση για να σταματήσει ένα κακό.
23. Τά σιδερένια κάγκελα που συνηθίζονταν σε παλιά σπίτια.
24. Αΐσθημα άσύνειδο που βοηθεί τὰ ζῶα νὰ ἐνεργοῦν.
25. Ἡ γιορτὴ πού ἀκολουθεῖ σὲ ὀχτῶ μέρες μεγάλη γιορτὴ σχετικὴ μὲ αὐτή, σὰν ἀπόδοσή της ¹.
26. Οἱ πρώτες ἑξὶ μέρες τοῦ Αὐγούστου, πού ἀπὸ τὸν καιρὸ τους προδικάζεται ὁ καιρὸς ὄλων τῶν ἐρχόμενων δώδεκα μηνῶν, ὅπως πιστεύει ὁ λαός.
27. Οἱ γνώσεις κάποιου πού μόλις ξέρει νὰ διαβάζη καὶ νὰ γράφῃ.
28. Κλάδος ἐπιστημονικὸς σχετικὸς μὲ τὴ μὴτη.
29. Ἀρρώστια τῶν αὐτιῶν.
30. Τροφή πού ἔστειλε ὁ Θεὸς στοὺς Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο.
31. Θυσία ἀπὸ πολλὰ ζῶα, καὶ μεταφορικὰ, θανάτωση πολλῶν ἀνθρώπων.
32. Τὸ ποσοστὸ πού παίρνει ὁ μυλωνὰς ἀπ' ὅ,τι ἀλέθει.
33. Ὁ πρῶτος μαθητὴς τῆς τάξης σὲ παλιότερα χρόνια πού βοηθοῦσε τὸ δάσκαλο στὸ μάθημα καὶ στὴν εὐταξία.
34. Ὑπόγεια χοάνη ἀπ' ὅπου φεύγουν κατὰ καιροὺς τὰ νερά ἀπὸ τὴ λίμνη ².
35. Ἡ θελιά πού πιάνονται ζῶα καὶ πουλιά.
36. Τὸ φόρτωμα στὸ ζῶο, πού πέφτει στὴ μέση καὶ ψηλότερα ἀπὸ τ' ἄλλα φορτώματα.
37. Ἀδικαιολόγητος φόβος ἀπὸ ὑπερφυσικὲς δυνάμεις.
38. Ἀμμουδιὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, πού ἀλλάζει σχῆμα κατὰ τὸ ρέμα ³.
39. Μεγάλη καταστροφή ἀπὸ πλημμύρα, σεισμό, ἐπιδημία κτλ., σὰ σταλμένη ἀπὸ ἕνα θεὸ πού θύμωσε.
40. Εἶδος σημαίας ἐκκλησίας, σωματείου, ἰδρύματος, μὲ παραστάσεις στὸ ὕψος τῆς.
41. Ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μετροῦμε τὴν ὕγρασία τοῦ ἀέρα.
42. Ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μετροῦμε τὴν ταχύτητα τοῦ ἀνέμου.
43. Ἡ συμπλήρωση σαράντα ἡμερῶν ἀπὸ τὴ γέννηση ἢ τὸ θάνατο.
44. Ἡ μετάβαση στὴν ἐκκλησία τῆς μητέρας μὲ τὸ νεογέννητο σαράντα μέρες ἀπὸ τὴ γέννηση, γιὰ νὰ διαβάσῃ ὁ πατὴρ μιὰ εὐχή.

1. ἀπόδοση ὀνομάζεται στὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα ἡ γιορτὴ σὲ μιὰ ἐβδομάδα ὕστερ' ἀπὸ μεγάλη γιορτὴ, ὅπου ξαναψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῆς.

2. Τέτοιες ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα στὸ Φενεό, τὴ Στυμφαλίδα, τὴν Κοπαίδα, τὴ Μαντίνεια, τὴ Φραγκόβρυση (ΝΔ ἀπὸ τὴν Τρίπολη), τὴν Καστρνίτσα τῆς Ἡπείρου κ.ά.

3. Μὲ τὴν ἴδια λέξη εἶχαν ὀνομάσει οἱ ἀρχαῖοι δυὸ μεγάλα βαλτονεῖα στὴ Λιβυκὴ θάλασσα.

45. Κάλυμμα του κεφαλιού που φορεί στη λειτουργία ο δεσπότης.
 46. Μέρα θλιβερή που θυμίζει καταστροφή: Μερικοί έχουν την Τρίτη για μέρα —.
 47. Φόβος, όμαδικός συνήθως, ξαφνικός και άδικαιολόγητος.
 48. Φυτό ναρκωτικό, γνωστό στους αρχαίους Έλληνες.
 49. Δυό φωνήεντα που προφέρονται σε μιὰ συλλαβή.
 50. Συνδυασμός από δυό ή περισσότερα σύμφωνα.
 51. Είδος καλαμιού στην Αίγυπτο που ή φλούδα του χρησίμευε για χαρτί.
 52. Νεοσύλλεκτος που δέν παρουσιάστηκε να υπηρετήσει στο στρατό.
 53. Στρατιώτης που καταφεύγει στον έχθρο.
 54. Κατηγορούμενος που δέν παρουσιάζεται να δικαστή.
 55. Κείμενο γραμμένο από διάσημο ή γνωστό πρόσωπο.
 56. "Ό,τι προσθέτομε σ' ένα γράμμα άφου τό υπογράψαμε.
 57. "Υπνος μακρής και βαρής, άφύσικος.
 58. Τό χάσιμο του αίματος.
 59. Διοικητής έπαρχίας στην αρχαία Περσία.
 60. "Αρχοντας άλλοτε της Δημοκρατίας της Βενετίας.

ΜΑΘΗΜΑ 46.

Νά όρίσης τίς ακόλουθες λέξεις.

απόβροχο	προσκομιδή	είλωτες
λάγιο άρνι	Κρεατινή	μέτοικοι
γρίβας	Τυρινή	σάρισα
ντορής	Ψυχοσάββατο	άρτεσιανό πηγάδι
παρακύλισμα (πλοίου)	άναχωρητής	μονομανία
σκαμπανέβασμα (πλοίου)	γυναικωνίτης	φερέοικος

ΜΑΘΗΜΑ 47.

Δίνονται οι όρισμοί· νά βρής τίς λέξεις.

α) Οδυσσεικά.

1. Αίθουσα στα μοναστήρια για την ύποδοχή τών ξένων.
2. Ό όχετός που κατεβάζει τό νερό από τή στέγη στη γή.
3. Η παλιά συνοικία της σημερινής Αθήνας, που οι κάτοικοί της λογαριάζονται για γνήσιοι παλιοί Αθηναίοι.
4. Σημάδι που προμηνά κακά, και γενικά: άτυχία, άναποδιά.
5. Δαίμονας θαλασσινός κατά τή λαϊκή παράδοση, γυναίκα που από τή μέση και κάτω είναι ψάρι.
6. Βουνό που από ένα του άνοιγμα βγαίνουν κατά έποχές φωτιές, καπνοί και πυρωμένες ούσιες.
7. Ίστιοφόρο πολεμικό (κρατικό ή κουρσάρικο) του παλιού καιρού με δυό και τρείς σειρές κουπιά, που βγαίναν κάτω από τό κατά-

στρωμα. Λεγόταν καὶ γιὰ πλοῖο παλιὸ παροπλισμένο ποὺ χρησίμευε γιὰ φυλακὴ καταδίκων.

8. Ἱεροτελεστία (ἀκολουθία ἐκκλησιαστικὴ) ποὺ γίνεται σὲ μερικὲς μεγάλες γιορτὲς ὅλη τὴν προηγούμενη νύχτα.

9. Πρωινὴ ἀκολουθία ἐκκλησιαστικὴ.

10. Ὁ ὄρθρος τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας

11. Ἀλήθεια ὀλοφάνερη καὶ αὐταπόδειχτη.

12. Δαιμόνια ποὺ κατὰ τὴ λαϊκὴ παράδοση παρουσιάζονται τὸ δωδεκάημερο.

13. Ἄγαλμα παλαιότατο, κακότεχνο, ἀπὸ ξύλο Ἰδίας.

14. Πόθος τοῦ ξενιτεμένου νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του, καὶ γενικότερα, πόθος ἢ βαρυθυμία ποὺ γεννᾷ ἢ θύμηση τῶν περασμένων.

15. Πέτρα ποὺ ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό.

16. Σῶμα ὀργανικὸ προγενέστερης γεωλογικῆς ἐποχῆς ποὺ βρέθηκε. πετρωμένο στὴ γῆ.

17. Ὁγκος ἀπὸ χιόνι ποὺ κυλᾷ ἀπὸ τὸ βουνό.

18. Ἐκεῖνος ποὺ περπατεῖ ἢ χορεύει πάνω σὲ σκοινί.

19. Εἶδος ὀμπρέλας ποὺ μεταχειρίζονται οἱ ἀεροπόροι ὅταν εἶναι ὀποχρεωμένοι νὰ πηδήσουν στὴ γῆ.

20. Μετάλλινο ὄργανο ποὺ προστατεύει τὰ χτίρια ἀπὸ τὸ ἀστροπελέκι.

21. Γενικὴ ἄφεση πολιτικῶν ἀδικημάτων.

22. Τιμωρία ποὺ χρησιμεύει γιὰ μάθημα.

23. Ἄρχοντας ἢ εὐγενὴς ποὺ φτῶχυνε.

β) Ἐπίθετα.

24. Ἐκεῖνος ποὺ κρυώνει εὐκολά.

25. Ἐκεῖνος ποὺ κόβει καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη : Μαχαίρι—.

26. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει.

27. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει δύσκολα.

28. Ἀνάγλυφο, ἄγαλμα, στήλη, ἀγγεῖο, ἐπιγραφή ποὺ βρίσκεται σὲ ἀρχαῖο τάφο.

29. Σύντομος, ὅπως συνήθιζαν οἱ Λακεδαιμόνιοι.

30. Ἀρρώστια ποὺ τὴν παίρνομε μὲ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄρρωστο.

31. Ἀρρώστια ποὺ προσβάλλει συγχρόνως πολλούς.

32. Ἀρρώστια συχνὴ σ' ἓναν τόπο ἢ ποὺ ὑπάρχει πάντοτε σ' αὐτόν.

33. Γιορτὲς σὲ ἀνάμνηση τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ.

34. Γιορτὲς σὲ ἀνάμνηση τῆς ζωῆς τῆς Παναγίας.

35. Ἐκεῖνος ποὺ διαρκεῖ μιὰ μέρα, λίγο : Χαρά—.

36. Ἐκεῖνος ποὺ ξαναπαρουσιάζεται κάθε μέρα : Μάθημα, συσσίτιο —.

37. Ἐκεῖνος ποὺ προορίζεται γιὰ μιὰ μέρα ἢ ποὺ βασιτᾶ μιὰ μέρα : Πρόγραμμα, περιστροφή τῆς γῆς —.

38. Ἐκεῖνος ποὺ γίνεται τὴ νύχτα.

39. Ἐκεῖνος πού ξαναπαρουσιάζεται κάθε χρόνο ἢ πού βαστᾶ ἕνα χρόνο : Ἐξετάσεις —.
40. Ἐκεῖνος πού ἔχει καλή οικονομική κατάσταση.
41. Ἐκεῖνος πού ὑπῆρξε πρὶν ἀπὸ τὸν κατακλυσιό.
42. Ἐκεῖνο πού συμβαίνει τὸν ἴδιο καιρὸ μὲ κάτι ἄλλο.
43. Λέγεται γιὰ τὴν προτελευταία ἐβδομάδα τῆς Μεγ. Σαρακοστῆς, πού δὲν ψάλλεται ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος.
44. Λέγεται γιὰ γραμμὲς ἢ γιὰ ἐπίπεδα πού ἀπέχουν παντοῦ τὸ ἴδιο ἀναμεταξύ τους.
45. Νομίσματα ἢ ἄρματα ἐπιχρυσωμένα (μὲ χρυσάφι ἀπὸ φλουριά).
γ) Ρήματα.
46. Φορολογῶ τὴν παραγωγή μὲ τὸ δέκατο τῶν προϊόντων, ἐξορίζω ἢ θανατώνω ἕνα στοὺς δέκα, καὶ μεταφορικά, κάνω μεγάλη ζημιὰ, θραύση.
47. Παίρνω τὸ ἀπόγεμα ἕναν ὑπνάκο (λέγεται καὶ μὲ περίφραση).
48. Κάνω τὴν ψαλμωδία νὰ βαστάξη περισσότερο λέγοντας τερερέμ.
49. Κάνω νὰ ἔχουν δυὸ πράματα στὴ ζυγαριά τὸ ἴδιο βῆρος.
50. Ἀφήνω τὴν πατρίδα μου γιὰ νὰ πάω νὰ κατοικήσω ἄλλοῦ.
51. Χύνω ἕνα ὕγρὸ ἀπὸ ἕνα ἀγγεῖο σὲ ἄλλο σταυρωτά.
52. Συνηθίζω, ἐξοικειώνω ἕνα φυτὸ ἢ ζῶο σὲ ξένο κλίμα.
- δ) Ἐπιρρήματα.
53. Καβάλα μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὴν ἴδια μεριά τοῦ ζώου, ὅπως καβαλικεύουν συνήθως οἱ γυναῖκες.
54. Τὴν ἴδια μέρα.
55. Μὲ τὸ ροῦχο πεταγμένο στὶς πλάτες χωρὶς νὰ περαστοῦν τὰ μανίκια.
56. Τοποθετημένα τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο σταυρωτά.

ΜΑΘΗΜΑ 48.

Νὰ δώσης τὶς ἀκόλουθες λέξεις.

ἀρταίνομαι	λιανοτράγουδο	ὁμότεχνος
ἀναπλωρίζω	ψιμάρι	ἐτερόφωτος
λαχαρῶ	βασιλικὴ πύλη	αὐταρχικός
μεγαλοπιάνομαι	ὠραία πύλη	δοκησίσοφος
τσευδίζω	τέμπλο	τρίγλυφος (ἢ)
συδαυλίζω	ἀνεξίτηλος	ἀνάγλυφο

ΜΑΘΗΜΑ 49.

Δίνονται οἱ ὀρισμοί· νὰ βρεθοῦν οἱ λέξεις.

α) Ὀδυσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα.

1. Διάρκεια ἑκατὸ χρόνων.

2. Δικαίωμα νὰ καρπώνεται κανεὶς τὸ εἰσόδημα ἀπὸ ἀγαθὸ ποῦ ἀνήκει σὲ ἄλλον.
3. Ἀκόλουθοι τοῦ Διόνυσου.
4. Ἀκόλουθοι τοῦ Διόνυσου.
5. Φανταστικὴ πόλη τῶν πουλιῶν στὰ σύννεφα κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη, καὶ μεταφορικὰ, φαντασιοπληξία χιμαιρική.
6. Ρολόγι τῶν ἀρχαίων μὲ νερό.
7. Δικαστήριον ἄλλοτε στὴν Ἰσπανία ποῦ τιμωροῦσε ὄσους κατηγοροῦνταν γιὰ ἀφρετικοί.
8. Ὑπεροχὴ στὸν ἐξοπλισμὸ συγκριτικὰ μὲ τὸν ἐχθρικό.
9. Πίνακας μὲ τὶς ἡμερομηνίες τῶν κινητῶν γιορτῶν, ποῦ κανονίζονται ἀπὸ τὴ μέρα ποῦ πέφτει τὸ Πάσχα.
10. Εἶδος μοναστηρίου ὅπου οἱ καλόγεροι ζοῦν μαζί, μ' ἐξοδὰ του, καὶ ἐργάζονται γιὰ λογαριασμὸ του.
11. Βιβλίον ἐκκλησιαστικὸ μὲ τὶς ἀκολουθίες ἑνὸς μηνός.
12. Ἐκεῖνος ποῦ ἀρνήθηκε τὴν πίστη του ἢ τὶς δοξασίες του.
13. Ἐκεῖνος ποῦ δέχεται ἢ ποῦ ἀγοράζει κλοπιμαῖα.
14. Ὁ βαλμένος σὲ δημόσια συνάθροιση ἢ σὲ θέατρο γιὰ νὰ ἐπιδοκιμάζη ἢ ν' ἀποδοκιμάζη.
15. Λέγεται γιὰ ὅποιον βρίσκεται ἀδιάκοπα σὲ κίνηση.
16. Λέγεται γιὰ ὅποιον φυλάγει τὸ μυστικόν.
17. Λέγεται γιὰ ἐκεῖνον ποῦ εἶναι ἔξυπνος καὶ σοφὸς ἀπὸ τὴ φύση χωρὶς νὰ εἶναι καὶ διαβασμένος.
18. Λέγεται γιὰ βιβλίον, δημοσίευμα κτλ. ποῦ δὲν ἔχει τ' ὄνομα τοῦ συγγραφέα.
19. Λέγεται γιὰ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο περιμένεται νὰ γίνῃ κάτι, λ.χ. γιὰ τὸ διάδοχον ἑνὸς θρόνου, μιὰ νύφη.
20. Ἐκεῖνος ποῦ γίνεται σ' ἄλλον ὁδηγητὴς, σύμβουλος (κύριον ὄνομα).
21. Προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν λογίων (κύριον ὄνομα, λατινικό).
22. Ἄνθρωπος φιλήδονος καὶ τρυφηλός, ποῦ φροντίζει μόνον γιὰ τὴν καλοπέρασίν του (ἀρχικὰ ὄνομα ἐθνικό).
23. Ἄνθρωπος ἄκριτος καὶ ἀνόητος (ἀρχικὰ ὄνομα ἐθνικό).
24. Γιατρός τῶν ζώων.
25. Κάτι ποῦ γίνεται κάτω ἀπὸ τὸ δέριμα: Ἔνεση—.
26. Τὸ μέρος τῆς ἐπιφάνειας τῆς γῆς ποῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸ κέντρο ἑνὸς σεισμοῦ.
27. Βάραθρον τῆς ἀρχαίας Σπάρτης ὅπου ρίχονταν οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ αἰχμάλωτοι.
28. Εἶδος στίχου λαϊκοῦ μὲ δεκαπέντε συλλαβές.
29. Μέτρο ποῦ συνηθίζεται στὴν ἀρχαία ἐπική ποίηση.
30. Λέξη ἢ φράση μὲ διπλὴ σημασία.
31. Ἀρχικά, ἐγκύκλιος πατριάρχου ἢ μητροπολίτη στοὺς κληρικούς

τοῦ κλίματός του ἢ στὸ ποίμνιό του, καὶ μεταφορικά, ἔντονη ἐπιτίμηση.

32. Μοναχὸς ποὺ ἀσκήτευε πάνω σὲ μιὰ κολόνα.

33. Μοναχὸς ποὺ ἀσκήτευε μέσα σὲ σπήλαιο.

34. Ἀνθρωπος μοχθηρὸς καὶ ἄσκημος (κύριο ὄνομα).

✓ 35. Τὸ τριγωνικὸ ἐπιστέγασμα στὶς στενὲς πλευρὲς τῶν ἀρχαίων ναῶν.

36. Τὰ κυλινδρικὰ κομμάτια πέτρας, ποὺ συναποτελοῦν τοὺς στύλους τῶν ἀρχαίων ναῶν.

37. Τὸ ἀπάνω μέρος στοὺς κίονες τῶν ἀρχαίων ναῶν.

38. Οἱ τετραγωνικὲς πλάκες ἀνάμεσα στὶς τριγύφους τῶν ἀρχαίων δωρικῶν ναῶν.

39. Λάθος στὴ χρονολογία.

40. Λέγεται γιὰ διαθήκη, ὑπογραφή, γραμμὲν ἄπο τὸν ἴδιο τὸ διαθέτη.

41. Ἐκεῖνος ποὺ φράζει ἐρμητικὰ ἐμποδίζοντας νὰ περάσῃ ἓνα ὑγρὸ ἢ ἓνα ἀέριο.

42. Ἐκεῖνος ποὺ ἀναδειχτήκε ξαφνικὰ ἀπὸ τὴν τύχη καὶ ὄχι μὲ τὴν ἱκανότητά του.

43. Ἐκεῖνος ποὺ μεταχειρίζεται σὲ μιὰ δίκη ἢ σὲ συζήτηση ἐπιχειρήματα σοφιστικὰ ἢ κακόπιστα.

44. Λουλούδι ποὺ τὰ πέταλά του ἐνώνονται σ' ἓναῖο στεφάνι.

45. Ἐκεῖνος ποὺ μιλεῖ ἢ ἐνεργεῖ ἐλεύθερα, χωρὶς νὰ περιορίζεται ἀπὸ τίποτε καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ νὰ δώσῃ λόγο.

46. Ἐκεῖνος ποὺ κρίνει χωρὶς νὰ χαρίζεται καὶ νὰ παίρνῃ τὸ μέρος κανενός: Δικαστὴς, κριτὴς —.

47. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὄνομα παρμένο ἀπὸ τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράμα γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος.

48. Κίνηση μηχανῆς, ἐμβόλου κτλ., ποὺ γίνεται μὲ τὴ σειρὰ μπρὸς πίσω.

49. Ἀποστράτευση, δίωξη (δικαστικὴ, ποινικὴ) ποὺ γίνεται μὲ ἄδεια ἢ μ' ἐντολὴ τοῦ νόμου, χωρὶς ἰδιαίτερη ἐνέργεια τοῦ ἐνδιαφερομένου.

50. Φράση ἢ στίχος ποὺ μπορεῖ νὰ διαβαστῇ καὶ ἀπὸ τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχή, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή πρὸς τὸ τέλος.

51. Ἀρχαῖος ναὸς μὲ σειρὰ ἀπὸ κίονες καὶ ἀπὸ τὶς τέσσερις πλευρὲς.

52. Ἀρχαῖος ναὸς μὲ κίονες ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς.

53. Ἀρχαῖος ναὸς μὲ δύο σειρὲς κίονες καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς.

54. Γιατρικὸ ποὺ δίνομε σὲ ὅποιον φαρμακώθηκε.

55. Ἐκεῖνος ποὺ κατὰγεται ἀπ' τὸν ἴδιο ἑλληνικὸ τόπο.

56. Τὸ χαρούμενο γοργὸ χτύπημα τῆς καμπάνας, ἰδίως σὲ γιορτές.

57. Ἐκεῖνος ποὺ σημαίνει τὴν καμπάνα.

58. Τὸ ζῶο ποὺ γεννᾷ αὐγά.

β) Ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν πούλα μὲ τὴ λέξη ποὺ λείπει.

1. Ὁ — εἶναι ζῶο ποὺ σκέπτεται καὶ ποὺ μιλεῖ.

2. Οι άρχαιοι όνόμαζαν — εκείνους που πρόβλεπαν τó μέλλον.
3. 'Η — είναι μητέρα κάθε κακίας, έλεγαν οι άρχαιοι.
4. 'Η — τέχνας κατεργάζεται, λείει άρχαιο γνωμικό.
5. Τό — είναι τó πιο γρήγορο μέσο νά ταξιδεύη κανείς.
6. Οι άρχαιοι — εξέταζαν τó πέταγμα και τή φωνή τών σαρκοφάγων πουλιών (οίωνοί) και πρόλεγαν τά μέλλοντα.
7. Οι άρχαίεις — έξουσίαζαν τó νήμα τής ζωής τών ανθρώπων, όπως πίστευαν οι άρχαιοι.
8. 'Ο — άμείβεται χωρίς νά εργάζεται.
9. 'Ο — δέ ζή παρά γιά τόν έαυτό του.
10. 'Ο — σηκώνεται στόν ύπνο του, περπατεί και ένεργεί χωρίς νά θυμάται άργότερα τί έκαμε.

ΜΑΘΗΜΑ 50.

Νά όρίσης τις ακόλουθες λέξεις.

καύτρα	πλατύσκαλο	άστερισμός
παραδουλεύτρα	ξερολιθιά	ύστεροφημία
στερνοπαίδι	έσπερινός	πρωτοπαλικάρο
κλειδοπίνακο	διπλόγιορτο	άνοσία
άνοιξη	δωδεκάγιορτο	άλλοπρόσαλλος
μικρό καλοκαιράκι	τετραλογία	έγκαρτέρηση

ΜΑΘΗΜΑ 51.

Δίνονται οι όρισμοί νά βρεθοῦν οι λέξεις (ομοειδικά).

1. Κύριος τύπος μιάς λέξης με τόν όποιο αναγράφεται στο λεξικό και κανονίζεται ή άλφαβητική της τοποθέτηση.
2. Δυσκολία ανάμεσα σε δύο πράματα, άμηχανία έκλογής.
3. Πυρετός που ξαναέρχεται κάθε τρεις μέρες.
4. Γνώση άποχτημένη άργά.
5. Τό νά συμβαίνουν δυό περιστατικά τόν ίδιο καιρό χωρίς αιτιατή σχέση.
6. 'Αναίρεση τών λόγων που είπε κάποιος, ριζική άλλαγή στη στάση του.
7. 'Η μεγαλύτερη άπόσταση ένός πλανήτη από τή γή, και μεταφορικά, τó ψηλότερο σημείο όπου φτάνει κανείς.
8. Χειρόγραφο από περγαμινή που τó άρχικό του παλιό κείμενο ξύστηκε γιά νά γραφτή άπάνω του νέο κείμενο.
9. Σύστημα από τροπάρια με τόν ίδιο ρυθμό.
10. 'Εκκλησιαστικός ύμνος από έννέα συνήθως ώδες.
11. Τό πρώτο τροπάρι από κάθε ώδή.
12. Τροπάρι που ψέλνεται με δικό του μέλος.

13. Χριστιανός που ύποφερε στους διωγμούς χωρίς όμως να πεθάνει με μαρτυρικό θάνατο.
14. Η ευχή που διαβάζει ο παπάς στο νεκρό μόλις πέθανε.
15. Τα ρούχα που φορεί ο χατζής όταν μπαίνει στον Ίορδάνη.
16. Η έκκλησιαστική λογοτεχνία των πρώτων οχτώ αιώνων.
17. Ήπάρκεια από σιτάρι ή σιτηρά.
18. Ένα από τα τρία μέρη που διαιρέθηκε ένα σύνολο.
19. Διάλογος που γίνεται με μονόστιχα, και γενικά, ζωηρός διάλογος με σύντομες φράσεις.
20. Εκείνος που άναζητεί χρυσάφι.
21. Οι έλεύθεροι κάτοικοι της Λακωνικής, αχαϊκής καταγωγής.
22. Η παράταξη των όπλιτων στην αρχαία Ελλάδα για τη μάχη (με όρισμένο βάθος).
23. Οι πεζοί σωματοφύλακες του μακεδονικού στρατού.
24. Είδος σκαθάρι, καθώς και η άπομίμησή του σε πολύτιμα πετράδια· χρησιμοποιήθηκε και για την όνομασία ποιητικής συλλογής από νέο Έλληνα ποιητή.
25. Φράση που κλείνει φαινομενικά μια αντίφαση αλλά εκφράζει κάτι σωστό¹.
26. Η αντιπαράσταση των αντιδίκων στην έκδικαση.
27. Η πρόταξη στο λόγο λέξης ή φράσης που χρονικά ή λογικά θα έπρεπε ν' άκολουθήση².
28. Επιτήδεια και κάπως ταχυδαχτυλογική κλεισιά.
29. Συνάθροιση παράνομη ή κρυφή.
30. Ένθουσιαστική έμπνευση, μεταρσίωση ποιητική.
31. Θύμα που καίεται όλόκληρο, και μεταφορικά, θυσία σκληρή και πλέρια.
32. Θήκη συνήθως μαρμάρινη όπου έθαβαν οι αρχαίοι τους νεκρούς.
33. Άγγελο αρχαίο με δυο χερούλια.
34. Το μέρος του λωنيκού ναού ανάμεσα στο γείσο και το έπιστύλιο, που στολιζόταν συνήθως με ανάγλυφα ζώνω.
35. Το κύριο μέρος του αρχαίου ναού όπου φυλαγόταν και το άγαλμα του θεού.
36. Αρχαϊκό άγαλμα νέου.
37. Αρχαϊκό άγαλμα νέας.
38. Άθλητής που έπιδίνεται στο πήδημα.
39. Διατήρηση λειψάνων από παλιότερες συνήθειες, που δέν έχουν πια το λόγο τους, σε πολιτισμό περισσότερο έξελιγμένο.

1. Έτσι λ.χ. το άρχ. άπόφθεγμα «σπευδε βραδέως».

2. Έτσι λ.χ. στο λαϊκό στίχο : μπήκε «ό Μάης με τα τριαντάφυλλα κι ό Άπρίλης με τα ρόδα».

40. Λέγεται γιά ἄνθρωπο διανοούμενο, πού τόν ἀπασχολοῦν τὰ φιλοσοφικά προβλήματα τῆς σκέψης.
41. Μικρὸ ποίημα σὲ πεθαμένο ἢ θρηνητικὸ.
42. Σύντομο καὶ περιεχτικὸ στιχοῦργημα, συχνὸ σὲ ἀφιερῶματα.
43. Γιατρικὸ πού γιατρεύει κάθε ἀρρώστια.
44. Μίασμα, ἐνοχὴ πού κατὰ τὴν ἀρχαία ἀντίληψη εἶχε ἀνάγκη νὰ ἐξαγιστῆ.
45. Θρασύτητα καὶ σύγχυση τοῦ λογικοῦ, προσωποποιημένη καὶ στὴν ὁμώνυμη θεά, πού τὴν προκαλοῦσε, ὅπως πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι.
46. Συγκινημένη ἔκφραση αἰσθημάτων ἀτομικῶν γιὰ θέματα κοινά, καθὼς ὁ θεός, ἡ φύση, ὁ ἔρωτας, ὁ θάνατος.
47. Σύντομο διηγηματικὸ ποίημα μὲ στοιχεῖα λυρικά καὶ δραματικά.
48. Ἡ ἐξακολούθηση τῆς ἴδιας φράσης καὶ στὸν παρακάτω στίχο ποιήματος¹.
49. Λέξεις ἢ φράσεις ἔμμετρος πού παρεμβάλλονται μέσα ἢ στὸ τέλος τῆς στροφῆς τραγουδιοῦ γιὰ λόγους μελωδίας καὶ ρυθμοῦ.
50. Σύνολο ἀπὸ ἰδιότητες πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀνώτερες, πού δὲν ἀναλύονται.
51. Ἡ ἐμπορία τῆς θείας χάρης.
52. Ἡ ἄδεια καὶ τὸ τέλος πού πληρῶνεται κάθε χρόνο ἀπὸ τὸν ἱερέα στὸν ἐπίσκοπο γιὰ τὴν ἄδεια λειτουργίας στὴν ἐκκλησία.
53. Τὸ πρῶτο πνευματικὸ ἔργο πού ἔγραψε κάποιος².
54. Γεωμετρικὸ σχῆμα ἀπαρτισμένο ἀπὸ πέντε Α.
55. Ἐπίσημη πράξη τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων γραμμὴν σὲ περγαμνὴ καὶ σφραγισμένη μὲ χρυσοῦ βούλα.
56. Τὸ μέρος τοῦ ἰσθμοῦ στὴν Κόρινθο πού ἔσερναν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴ μιά θάλασσα στὴν ἄλλη.
57. Τὸ αἶμα τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου.
58. Λέγεται γιὰ εἶδος γραφῆς τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἐπιγραφῶν πού διαβάζονται ἀπ' τ' ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὰ δεξιὰ πρὸς τ' ἀριστερά, ἐναλλάξ (ἀρχ. ἐπίρρημα).
59. Ἡ τέχνη νὰ συζητῆ κανεῖς κατὰ τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς.

ΜΑΘΗΜΑ 52.

Νὰ δοῖσιν τὶς ἀκόλουθες λέξεις.

ζυγοῦρι	διακοπές (σχολικές)	πυρολάτρης
γαλάρι	ἀτμόσφαιρα	ὀμογάλαχος
δωδεκάμερο	παλίρροια	ὀμομήτριος

1. Ἔτσι λ.χ. στοὺς στίχους τοῦ Μαβίλη, «Καλότυχοι οἱ νεκροί, πού λησιμονᾶνε | τὴν πίκρια τῆς ζωῆς».

2. Ἀρχικά σήμαινε τὰ πρῶτα πολεμικὰ λάφυρα καὶ τὴν ἀπαρχὴ τῶν προϊόντων πού προσφέρνονταν στοὺς θεούς.

κάλαντα
συλλείτουργο
ἄδυτο

τυμβωρύχος
τοποτηρητής
ἔξαρχος

*Αλωνάρης
πορφυρογέννητος
ἀμφιθαλής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Οἱ παροιμίες εἶναι λαϊκὲς φράσεις, ποὺ ἐκφράζουν μὲ λίγα λόγια μιὰ σημαντικὴ ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ἐκφράζεται μὲ μιὰ ἀλληγορία, δηλαδὴ μὲ λόγια ποὺ ἔχουν ἄλλο νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ λέμε. Ἔτσι λέμε: «ὁ καλὸς καρaboκύρης στὴ φουρτούνα φαίνεται» καὶ μὲ τὴ μεταφορικὴ αὐτὴ φράση, παρμένη ἀπὸ ταξίδι στὴ θάλασσα, ἐννοοῦμε πὼς ὁ καλὸς ὁ ἀρχοντας δεῖχνει τὴν ἀξιοσύνη του στοὺς δύσκολους καιροὺς. Στὶς παροιμίες φανερῶνεται συχνὰ διάθεση ἀστεία: «Εἶπε ὁ γάιδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλαι».

Πολλὲς παροιμίες λέγονται, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀπὸ τόπο σὲ τόπο διαφορετικὰ. Ἡ γλώσσα μας ἔχει μεγάλο πλούτο ἀπὸ παροιμίες, ποὺ πλουτίζουν καὶ ὁμορφαίνουν τὴν ὁμιλία τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ καθενὸς ποὺ ἔξερει νὰ τὶς μεταχειρίζεται. Ὁ καθένας μας ἄλλωστε θυμᾶται νὰ πῆ πολλές, καὶ ἔχει ἀκούσει ἀκόμη περισσότερες. Πολλὲς τοὺς εἶναι πετυχημένες, ἐπιγραμματικὲς μὲ τὴν ἀποφθεγματικὴ τους συντομία, διδαχτικὲς καὶ πολυτιμὲς μὲ τὴ σοφὴ ἐμπειρία ποὺ κρύβουν.

Α

ΜΑΘΗΜΑ 53.

Νὰ βοῆς σὲ ποιὰ περίπτωση λέμε τὶς παρακάτω παροιμίες;

1. Ἡ τάβλα νάχη τίποτα καὶ τὸ μαντίλι¹ ἄς λείπη.
2. Ξίδι χάρισμα, γλυκὸ σὰ μέλι.
3. Κι ἢ κοσκινὸν τὸν ἄντρα τῆς μὲ τοὺς πραγματευτάδες.
4. Τὸ ἀγῶγι ξυπνάει τὸν ἀγωγιάτη.
5. Χωρὶς ἄρμενα καὶ πανιά, "Αἰ-Νικόλα, βοήθη μας.
6. Ἐχει ὁ τοῖχος αὐτιά κι οἱ λόγχοι μάτια.
7. Σκυλί δαρμένο, κακὸ κυνήγι κάνει.
8. Ἡ ἄλεπού μ' ἀκρίδες δὲ χορταίνει.
9. Ἡ ἄλεπού κατὸ χρονῶ καὶ τ' ἄλεπουδέλια ἑκατὸ δέκα (εἰρωνικά).
10. Ὁ πεινασμένος γάιδαρος ξυλιὲς δὲ μετράει.

1. Δηλ. τὸ τραπεζομάντιλο· ἄλλοῦ τὸ λένε *μυσάλι*.

11. Ζήσε, μαῦρε ¹ μου, νά φᾶς τριφύλλι.
12. Ἄδειανό τσουβάλι, ὀρθό δέ στέκεται.
13. Καί τὸ λύκο χορτάτο καί τὸ κοπάδι ἀκέριο.
14. "Ὅλοι οἱ Ἕλληνες γιορτάζουν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.
15. Σὲ κρεμασμένου σπίτι σκοινὶ μὴ μελετήσης.
16. Τὸ ἴσυχο νερὸ τρυπάει τὴν πέτρα.
17. Ψῆσε ἀγὸ, ἐφτὰ θὰ φάμε (εἰρωνικά).
18. "Ὅταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δὲ μᾶς γυρεύει (εἰρωνικά).
19. Τώρα ποῦ βρήκαμε παπά, ἄς θάψουμε καί τοὺς ζωντανούς.
20. Ἀκόμα δὲν ἐπέθανα κι ἄναψαν τὰ κεριά μου.
21. Βρέχει ὁ Θεὸς καί φταίν οἱ μῆνες.
22. Ἄναψε, κυρά, τὸ λύχνο νά κουρέψω πέντε δέκα (δηλ. πρόβατα).

ΜΑΘΗΜΑ 54.

Ὁ καθένας ξέρει πολλές παροιμίες καὶ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τις συμπληρώσει, ἂν τοῦ εἶναι γνωστὴ ἡ ἀρχὴ τους· ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες, ποῦ νὰ μὴν τις ἄκουσε ποτέ, δὲν εἶναι πάντα δύσκολο νὰ τοὺς προσθέσει ἕνα μέρος ποῦ λείπει. Πρῶτα τὸν βοηθεῖ σ' αὐτὸ τὸ νόημά τους. Ἐπειτα οἱ παροιμίες ξεχωρίζουν συχνὰ στὴ διατύπωσή τους ἀπὸ τὴ συνηθισμένη γλώσσα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἀπαρτίζονται ἀπὸ δυὸ κομμάτια, μὲ κάποια ἀντιστοιχία μεταξὺ τους καὶ παραλληλισμὸ μὲ ἀντίθετα ἢ συνώνυμα: *Ἦρθαν τ' ἄγρια κι ἔδιωξαν τὰ ἡμερα. Καὶ τὰ βουναῖα ξεπέφτουνε κι οἱ κάμποι δυστυχοῦνε.* "Ὅλοι γουδί, κι αὐτὸς γουδοχέοι." Ἡ ἔχουν ὀρισμένο ρυθμὸ καὶ μέτρο, ποῦ μᾶς κάνουν νὰ ξέρωμε πόσες συλλαβὲς πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν: *Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας. Στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα ὅσο θέλεις βρόντα.* Ἡ ἔχουν στὸ τέλος τῶν διπλῶν στίχων τους ὁμοιοκαταληξίες: *Ἦρθε κι ἄλλος ἀπ' τὴν Κῶ καὶ γυρεύει μεροδικό.*

Νὰ συμπληρώσεις καὶ ὑστερα νὰ ἐξηγήσεις τίς ἀκόλουθες παροιμίες. ("Ὅπου παραλείφθηκε μιὰ λέξη, σημειώνεται παύλα ὅπου παραλείφθηκαν περισσότερες, σημειώνονται ἀποσιωπητικά).

1. "Ὅποιος ἔχει πολὺ πιπέρι,
2. "Ὅποιος φυλάει τὰ ροῦχα του,
3. "Ὅσα δὲ φτάνει ἢ ἄλεπού,
4. Ἄφησε ἐκεῖνα ποῦ ἔξερεις καὶ πιάσε
5. Ἄν δώσης τὸ δάχτυλο, σοῦ παίρνουνε
6. Ἀλάτι πάει στὴν ἀλυκὴ, καὶ — πάει στὸ λόγγο.
7. Μονὸ δὲ φτάνει, διπλὸ ²
8. Κι ὁ μεγάλος γάμος θέλει κούρταλα, κι ὁ — κουρταλίσματα.

1. *Μαῦρος*, τὸ μαῦρο ἄλογο, καὶ γενικὰ τὸ ἄλογο· «σὲ κρύα βροχὴ πῆγε ὁ νιὸς τὸ μαῦρο νὰ ποτίσει» (δημ.).

2. Τὸ *διπλὸ* σημαίνει «διπλωμένο» (πρόκειται γιὰ σκοινὶ). Ὁ μωρὸς φαντάζεται πὺς μὲ τὸ μονὸ (ἀδίπλωτο) θὰ κάμη καλύτερα τὴ δουλειά του.

9. Τὸ πονηρὸ πούλι πιάνεται ἀπ' τὰ δυὸ — .
10. Σπίτι μου, σπιτάκι μου, φτωχο— μου.
11. "Ὅσα ξέρει ὁ τρελὸς νοικοκύρης, δὲν τὰ ξέρει
12. Τὰ πολλὰ περίσσια χαλνοῦν καὶ τὰ — .
13. Ρωτήσανε τὴν καμήλα γιατί ἔχει τὸ λαϊμὸ στραβό, καὶ ἀποκρίθηκε: Καὶ ... ;
14. Χαρὰ στὸ γέρο π' ἀγρυπνᾷ, στὸ — ὅταν — .
15. Ἐγὼ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ — τῆς
16. Στραβὸς βελόνα γύρευε μέσα σὲ — , κι ἕνας κουφὸς τοῦ ἔλεγε: τὴν — ποὺ βρόντα (εἰρωνικά).
17. Ὁ Μάης ἔχει τ' ὄνομα κι ὁ — τὰ — .
18. "Ὅποιος κήκε στὸ κουρκούτι
19. ... δὲ χωροῦν σ' ἕνα παπούτσι.
20. Ὁ Μανόλης μὲ τ. — χτίζει ἀνώγια καὶ κατώγια.

ΜΑΘΗΜΑ 55.

Νὰ βρῆς τὶς παροιμίες πὺν ἔχουν τὸ ἀκόλουθο νόημα.

1. Κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀπελπιστῆ πὼς δὲ θὰ ξαναταμῶσωμε.
2. Λέγεται γιὰ κείνον πὺν δὲ μένει ἀπὸ τίποτε εὐχαριστημένος καὶ πὺν γιὰ τὸ καθετὶ ἔχει τὶς ἀντιρρήσεις του.
3. Γίνεται τέτοια ἀναμπουμπούλα πὺν δὲ βρίσκει κανεὶς οὔτε τοὺς δικούς του.
4. Οἱ ἐνδεχόμενοι κίνδυνοι κάθε στιγμή εἶναι πολλοί.
5. "Ἄν κάνης κάτι τῆ μέρα, πολλοὶ θὰ σὲ δοῦνε, κι ἂν τῆ νύχτα, θὰ σὲ ἀκούσουν.
6. Μὲ χαροποίησαν τὰ καλὰ σου λόγια, κι ἄς μὴν μπορῆς νὰ μὲ βοηθήσης μὲ ὅ,τι κάνεις (ἢ, εἰρωνικά: κι ἄς ἦταν λόγια μόνο).
7. Σὲ δυὸ πρόσωπα δὲν μπορεῖς ν' ἀρνηθῆς ὅ,τι ἔταξες: Στὸν ἅγιο (ἢ: στὸν τρελὸ) καὶ στὸ παιδί.
8. Ἐχει μεγάλη σημασία τὸ ἐπιστατῆς ὁ ἴδιος στὶς δουλειές σου.
9. "Ὅταν πρόκειται γιὰ δουλειά μας, ὠφελεῖ πολὺ νὰ παρουσιαστοῦμε οἱ ἴδιοι ἐκεῖ πὺν χρειάζεται.
10. Μὲ τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴ συνεργασία γίνονται τελειότερες οἱ δουλειές.
11. Λέγεται γιὰ κάποιον πὺν τοῦ λένε πὼς φταίει γιὰ ὅλα τὰ στραβά πὺν γίνονται.
12. "Ὅταν πεινᾷ κανεὶς δὲν ἔχει κέφι.
13. Νὰ φυλάγῃσαι ἀπὸ τοὺς ἀθόρυβους καὶ τοὺς ἡσυχους· (αὐτοὶ εἶναι πολλὲς φορὲς πονηροὶ κι ἐπικίνδυνοι).
14. Τὸ λέμε γιὰ κάποιον πὺν ἀφοῦ φέρθηκε κακὰ νέος, κάνει στὰ γεράματα τὸν ἅγιο.
15. Καὶ ἄδικα νὰ σὲ κατηγορήσαν, μπορεῖ αὐτὸ νὰ σοῦ φέρη μεγάλο κακό.

16. Πρέπει να καταγίνης σε μιὰ τέχνη για να πετύχης, ἀλλιῶς, ἂν μεπερδευτῆς σε πολλές δουλειές, μπορεῖ να πέσης ξεῶ.

17. Ἡ συμφωνία τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης εἶναι τὸ κυριότερο για ἓνα γάμο.

18. Ἀπὸ τὴ μάνα μπορεῖ να κρίνης καὶ για τὴν κόρη.

19. Τὸ λέμε ὅταν θέλωμε να παραιτηθοῦμε ἀπὸ παλιούς λογαριασμούς καὶ ἀναμνήσεις.

20. Ὅταν κάτι ἐπικίνδυνο γίνεται συχνά, στὸ τέλος ἔρχεται ἡ ζημιὰ.

ΜΑΘΗΜΑ 56.

Εἶδαμε πὼς οἱ παροιμίες εἶναι ἀλληγορίες, πὺ ἐκφράζουν μιὰ ἀλήθεια μὲ μεταφορά. Τῖς εἰκόνες τους τῖς παίρνουν, ὅπως καὶ οἱ παρομοιώσεις καὶ οἱ μεταφορές, ἀπὸ τὴν καθημερινὴ γνώριμη ζωὴ τοῦ λαοῦ πὺ τῖς ἔπλασε: «Πόθε να πιάσης ἀχινὸ καὶ να μὴ σ' ἀγκυλώση!» θὰ πρωτοειπώθηκε ἀπὸ ὁμόγλωσσους πὺ ζοῦν κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ξέρουν ἀπὸ ἀχινούς¹ καὶ ἡ παροιμία «Ἦχοιγα τὰ κουδούνια του κι ἔλεγα μάντρες ἔχει» γεννήθηκε στὴ γλώσσα ἀνθρώπων βουνίσσιων ἢ ἄλλων πὺ ζοῦν κοντὰ στῖς στάνες.

Νὰ βρῆς ἀπὸ τρεῖς παροιμίες, παρμένες α) ἀπὸ τὴ σπιτίασια ζωὴ, β) ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ζώων, γ) ἀπὸ τὴν ἀγροικιή, δ) τὴν ποιμενική καὶ ε) τὴν ἐκκλησιαστική ζωὴ. (Μπορεῖς για τὸ σκοπὸ αὐτὸ ν' ἀνατρέξης καὶ σε περασμένα μαθήματα ἢ σὶ ἀκόλουθα).

ΜΑΘΗΜΑ 57.

Πολλές παροιμίες βγήκαν ἀπὸ ἀνέκδοτα ἢ μύθοι, συχνά ὁμοῦς ξεχάστηκαν αὐτὰ καὶ σήμερα δὲν μποροῦμε να μάθωμε τὴν ἀρχική τους προέλευση, ὅσες ἐξηγήσεις καὶ ἂν προτάθησαν. Ἔτσι λ.χ. για τὴν παροιμία «Ἀπὸ τὴν Πόλη ἔρχομαι καὶ στὴν κορφὴ κανέλα»¹. Για πολλές πάλι παροιμίες ξέρομε ἀπὸ πὺ ἔρχονται. Ἔτσι λ.χ. για τὴν παροιμία «Βάλτε μου κι ἐμὲ καρφάκι», πὺ λέγεται για ὅσους ἀνακατώνονται σε πράματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ δύναμή τους ἢ πὺ ζητοῦν να τιμηθοῦν καὶ αὐτοὶ ὅπως οἱ ἀνώτεροί τους: Βγήκε ἀπὸ τὸ μῦθο για ἓνα βάτραχο, πὺ βλέποντας μιὰ φορὰ να πεταλώνουν ἓνα ἄλογο, σήκωσε καμαρωμένος τὸ πόδι του καὶ αὐτὸς καὶ εἶπε στὸν πεταλωτῆ: «Νὰ πὺ ἔτυχα κι ἐγὼ στὴν ὦρα. Κάμε γρήγορα, να μὲ πεταλώσης κι ἐμένα».

Νὰ ἐξηγήσης τὴ σημασία πὺ ἔχουν τέσσερις ἀπὸ τῖς παρακάτω παροιμίες καὶ νὰ διηγηθῆς τὸ μῦθο ἀπ' ὅπου γεννήθηκαν:

1. Βγήκε ἀσπροπρόσωπος.
2. Ὁ καβγάς ἦταν για τὸ πάπλωμα.
3. Βαφτίζω καὶ μυρώνω, ἄρα ζήση καὶ μὴ ζήση.

1. Ὑπάρχουν καὶ παροιμίες πὺ συνήθως λέγονται κουτσορεμένες, ἔνω μὲ τὸν ἀκραιότερο τύπο τους τῖς καταλαβαίνει κανεὶς καλύτερα. «Σιγὰ τὸν πολυέλαιο (να μὴ σβηστοῦν τὰ φῶτα)». «Παρηγοριά στὸν ἄρρωστο (ὅσο να ξεψυχήση)».

4. "Ἡ ὄ γάιδαρος ψοφᾷ ἢ ὁ κατῆς πεθαίνει.
5. Τρεῖς τὸ λάδι, τρεῖς τὸ ξίδι, κι ἔξι τὸ ξιδόλαδο.
6. "Ὅποιος κᾶηκε στὸ κουρκούτι φυσάει καὶ τὸ γιαιούρτι.
7. "Ὅλοι οἱ γύφτοι μιὰ γενιά εἶναι.
8. "Κουμπάρε, φάγε λάχανα,, — "Καλὸ εἶν' καὶ τὸ χαβιάρι,,.
9. Πᾶν τ' αὐγά καὶ τὰ καλάθια.
10. "Τί ἔχουν τὰ ἔρημα καὶ ψοφοῦνε ; Μὲ τὸν ἥλιο τὰ βγάζω, μὲ τὸν ἥλιο τὰ μπάζω,,.
11. Βάρδα πού 'ρχεται τὸ βόδι.
12. Τρεῖς πενήντα ἑνενήντα καὶ πενήντα ἑκατό.

ΜΑΘΗΜΑ 58.

Μαζί με τις παροιμίες αναφέρονται συνήθως καὶ ἕνα εἶδος τους πού εἶναι καλύτερα νὰ τὰ ξεχωρίσωμε μὲ τὴν ὀνομασία γ ν ω μ ι κ ᾶ. Εἶναι αὐτὰ λαϊκῆς φράσεις, γνώμες, πού ἐκφράζουν, συχνὰ χωρὶς εἰκόνα, μιὰ πραχτικὴ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς καὶ δίνουν συμβουλὲς καὶ ὁδηγίες πὼς νὰ φερθοῦμε : «Ὅσο λιγότερο μιλεῖς τόσο πιο πολλὰ ἀκούς». "Ἄλλα πάλι γνωμικὰ ἐκφράζουν ἀλήθειες θρησκευτικῆς ἢ ἠθικῆς : «Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλὰ μὰ βλέπει χαμηλά».

Ν' αναπτύξης τις ιδέες πού ὑπάρχουν στ' ἀκόλουθα γνωμικὰ, πού ἐκφράζουν πραγματικῆς ἀλήθειες.

1. Λόγο καὶ πέτραν ἔριξες, δὲ θὰ τὰ ξαναπιάσης.
2. Τὰ γραφτὰ δὲ λιώνουνε (δηλ. ἕνα ἔγγραφο, τὴν ὑπογραφή του δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ οὔτε ὁ κακόπιστος).
3. Τὸ γοργὸ καὶ χάρην ἔχει.
4. Κάλλιο λάχανα μὲ εἰρήνη παρὰ ζάχαρη μὲ γρίνια.
5. Τ' ἀρεσοῦμενο τ' ἀνθρώπου, τὸ καλύτερο τοῦ κόσμου.
6. Λυπημένου χεῖλι γελάει, ἀρρώστου δὲ γελάει.
7. Ἀρχάρης μαστροχαλαστής.
8. Ἀκαμάτης νιός, γέρος διακονιάρης.
9. Κάλλιο ἕνα φίλο παρὰ χίλια γρόσια.
10. Σπίτι ὅσο χωρεῖς καὶ τόπο ὅσο θωρεῖς.
11. "Ὅσα σοῦ λένε ἀκουε κι ὅσα σοῦ βγαίνει κάνε.
12. Ὁ γιατρός εἶναι καὶ πνευματικός.
13. Καὶ τὰ καλὰ δεχοῦμενα καὶ τὰ κακὰ δεχοῦμενα.
14. Μοναχὸς οὔτε στὸν παράδεισο.
15. Ἄλιὰ σ' ἐκείον τὸν ἔνανε πού θὰ τὸν πιάσουν δύο.
16. Πρέπει νὰ φᾶς μὲ τὸν ἄνθρωπο ἕνα καράβι ἀλάτι γιὰ νὰ τὸν γνωρίσης.
17. Τί γίνεται καὶ δὲν ἀκούεται!
18. Τὰ πολλὰ γέλια φέρνουν κλάματα.
19. Πόση γνώση κρύβει ἢ κάπα, πόσες τρέλες κρύβει ἢ γούνα!
20. "Ὅποιος μπαίνει ἀσυμφώνητος, φεύγει ἀπλήρωτος.
21. Τὸ δουλευτὴ σου πλέρωνε καὶ ψυχικὰ μὴν κάνης.

22. Φάε κρέας, κάμε αίμα· φάε ψάρι, φτύσε φλέμα· (ἐπειδὴ τὸ κρέας εἶναι τροφή πῶς θρεπτική ἀπὸ τὰ ψάρια).

23. Λάδι ἀπὸ τὴν κορφή, κρασί ἀπὸ τὴ μέση καὶ μέλι ἀπὸ τὸν πάτο

24. Κάλλιο γιὰ τὸ παρὰ ποῦ 'ν το.

25. Κότα, χήνα τὸ Γενάρη καὶ παπὶ τὸν 'Αλωνάρη¹.

26. 'Ανίσως βρέξη ὁ Τρυγητής, χαρὰ στὸν τυροκόμο.

ΜΑΘΗΜΑ 59.

Στὰ γνωμικὰ μποροῦμε νὰ κατατάξουμε καὶ μερικὰ ἄλλα εἶδη παροιμίες. Τέτοια εἶναι :

α) Τὰ καιρικά (ἢ μετεωρολογικά), πού σχετίζονται μὲ τὸν καιρὸ, μὲ τοὺς ἀνέμους, τὴ βροχὴ καὶ μὲ τίς ἀλλαγές κατὰ τίς ἐποχές τοῦ χρόνου : «'Ο Φλεβάρης ἂν φλεβίση (δηλ. ἂν ἀνοίξουν οἱ φλέβες του γιὰ βροχὴ), καλοκαίρι θὰ μυρίση».

β) Τὰ βιοτικά, πού δίνουν παραγγέλματα γιὰ διάφορα εἶδη λαϊκῆς ζωῆς, κατὰ τὴν ἐποχὴ καὶ τὸν καιρὸ. Τέτοια εἶναι τὰ :

1) Γεωργικά. «Γενάρη μήνα κλάδευε, φεγγάρι μὴν ξετάξης». ('Ο Γενάρης εἶναι ὁ καλύτερος μήνας γιὰ τὸ κλάδεμα τῶν δέντρων καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιρραΐζεται κανεὶς ἀπὸ τὸ φεγγάρι καὶ τίς ἀλλαγές του).

2) Ποιμενικά. «'Αρνιά κι ἐρίφια τὸ Μάη δείχνουν» (τότε μεγαλώνουν καὶ δείχνεται ἡ προκοπὴ τους).

3) Ναυτικά. «Δίπλα φεγγάρι, ὀρθὸς ὁ караβοκύρης· ὀρθὸ φεγγάρι, δίπλα ὁ караβοκύρης».

'Υπάρχουν ἀκόμη καὶ ἄλλων εἰδῶν γνωμικὰ :

γ) Τὰ μνημονικά, πού βοηθοῦν νὰ θυμηθοῦμε πότε πέφτει μιὰ γιορτὴ ἢ κάτι ἄλλο : «Στὶς τριάντα 'Αντριὰς καὶ στὶς ἔξι Νικόλας».

δ) Τὰ πατριδωνυμικά, πού ἀναφέρονται σὲ ὀρισμένο τόπο ἢ στοὺς κατοίκους του, ἐγκωμιάζοντας ἢ σατιρίζοντας τους : «'Αρτα, ἀρτυμῆ² τοῦ κόσμου», «Δυὸ δυὸ πᾶν οἱ Χιῶτες» (αὐτὸ ἔγινε σωστὴ παροιμία).

1. Τὰ σημερινὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, 'Ιανουάριος, Φεβρουάριος κτλ., ἔρχονται ἀπὸ τὰ λατινικὰ Januarius, Februarius κτλ., πού καθιερώθηκαν καὶ στὸ 'Αν. Ρωμαϊκὸ κράτος, στὴ θέση τῶν παλιῶν ἐλληνικῶν. Πλάι ὅμως σ' αὐτὰ ἦ καὶ στὴ θέση τους ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἔχει διαμορφώσει καὶ μεταχειρίζεται σήμερα καὶ ἄλλα, πλασμένα ἀπὸ ἐλληνικὲς ρίζες, καὶ ὄχι συνήθως τὰ ἴδια σὲ κάθε ἐπαρχία. Χαρακτηρίζονται μὲ αὐτὰ συνήθως ἀπὸ : α) γεωργικὲς ἐργασίες : Θεοσιτῆς ('Ιούνιος), 'Αλωνιστῆς ἢ 'Αλωνάρης ('Ιούλιος), Τρυγητής, Τρυγομηνάς ἢ Σποριάς (Σεπτέμβριος), β) μεγάλες γιορτές : Καλανιάξης ('Ιανουάριος), τοῦ Σταυροῦ ('Σεπτέμβριος), 'Αι-Δημητρίου ('Οκτώβριος), ἢ γ) κάποια ἄλλη ἰδιότητα : Τρανὸς ('Ιανουάριος), Κουτσὸς (Φεβρουάριος), Παλονκοκαΐτης (Μάρτιος), Τιναχτοκορινιώδης ('Απρίλιος) κτλ.

2. ἄρτυμῆ, λίπος, βούτυρο, κρέας καὶ τὸ κάθε φαγώσιμο πού νοστιμίζει τὸ φαγητό. Γίνεται ἐπαινος τῆς 'Αρτας, πού προμηθεύει τὰ προϊόντα της στὴν 'Ηπειρο καὶ στὴ Ρούμελη.

Νά εξηγήσης τ' ακόλουθα γνωμικά.

α) **Καιρικά.**

1. Τό Μάρτη ξύλα φύλαγε, μήν κάψης τὰ παλούκια.
2. Ξύλα τὸ Μάρτη φύλαγε κι ὡς τ' Ἀπριλιοῦ τὶς δώδεκα ¹.
3. Ὁ Ἀπρίλης κι ἂν χιονίση, καλοκαίρι θὰ μυρίση.
4. Τ' Ἀλωναριοῦ τὰ κάματα, τ' Αὔγουστου τὰ λιοβόρια.
5. Ἦρθ' ὁ Αὔγουστος, πάρ' τὴν κάπα σου.
6. Ἀπὸ Μάρτη καλοκαίρι κι ἀπὸ Αὔγουστο χειμῶνα.
7. Οὔτε ὁ Αὔγουστος χειμῶνας οὔτε ὁ Μάρτης καλοκαίρι.
8. Τοῦ Σωτήρος τὰ λελέκια, τοῦ Σταυροῦ τὰ χελιδόνια.
9. Ἀι-Δημήτρης ἔρχεται τὰ χιόνια φορτωμένος.
10. Ἀι-Μηνάς τὸ μῆνυσε καὶ Φίλιππας τὸ καρτερεῖ ².
11. Μαῦρα εἶν' τὰ νέφη τοῦ βοριά, τὰ κόκκινα τοῦ νότου καὶ τὰ βαθιὰ τὰ κόκκινα τοῦ γέρου τοῦ σιρόκου.

β) **Γεωργικά.**

1. Τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ σπεῖρε κουκιά ³.
2. Τὸ Νοέμβρη καὶ Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες ⁴.
3. Τοῦ Γενάρη τὸ ζευγάρι διάβολος θενά τὸ πάρη.
4. Τ' Ἀι-Πνεμάτου βάλε ὄρνὸ καὶ τ' Ἀι-Λιᾶ φάε σύκα ⁵.
5. Τζιτζικας ἐλάλησε, μαύρη ρώγα ἐγυάλισε.
6. Στὸ κακορίζικο τὸ χωριὸ τὸν Ἀλωνάρη μήνα βρέχει ⁶.
7. Ἀπὸ τὸ θέρο ὡς τὶς ἐλιές ποτὲ δὲ σώνονται οἱ δουλειές.
8. Αὔγουστε, καλέ μου μήνα, νά 'σουν δυὸ φορὲς τὸ χρόνο.
9. Ἀμπέλι τοῦ χεριοῦ σου, συκιά τοῦ κυροῦ σου κι ἐλιά τοῦ παπ-ποῦ σου.
10. Μισὸ 'φαγα, μισὸ 'σπειρα, μισὸ 'χω νά περάσω ⁷.
11. Πέντε μῆνες ἕναν κόμπο, πέντε κόμπους ἕνα μῆνα ⁸.
12. Μάρτης ἔβρεχε, Θεριστὴς ἔχαιρόταν.
13. Ἄν βρέξη ὁ Μάρτης δυὸ νερά κι ὁ Ἀπρίλης ἄλλο ἕνα χαρὰ σὲ κείνον τὸ ζευγὰ πόχει πολλὰ σπαρμένα.
14. Μάης ἄβροχος, μοῦστος ἄμετρος.
15. Τοῦ Ἀι-Λιὸς μὲ τὸ μαντίλι, τῆς Παναγιᾶς μὲ τὸ κοφίνι (γιὰ τὰ σταφύλια).

1. Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἀντίθετη παροιμία.
2. Τοῦ Ἀι-Μηνᾶ πέφτει στὶς 11 Νοεμβρίου, τοῦ Ἀγ. Φιλίππου στὶς 14.
3. Λέγεται σὲ ὄρεινὰ μέρη, ὥστε, ὅπως καὶ ἄλλα γνωμικά, δὲν ἀληθεύει γιὰ παντοῦ.
4. Καταβολάδα ἢ καταβολάδι εἶναι τὸ κλαρὶ τοῦ φυτοῦ ποῦ φυτεύομε στὴ γῆ χωρὶς νά τὸ ἀποκόψωμε ἀπὸ τὸν κορμὸ του (καταβολιάζεται).
5. Ἐρμινιός, ὄρνιθός καὶ ὄρνιθός ὀνομάζεται τὸ ἀγριόσυκο (ἀρχ. ἐρμινόν).
6. Ἔτσι ὀνομάζουν σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας τὸν Ἰούλιο, ἐπειδὴ τότε ἄλωνίζουν.
7. Τὸ λέει ὁ γεωργὸς στὸ τέλος τῆς σπορᾶς.
8. Λέγεται γιὰ εἶδος καλαμιᾶς.

γ) *Ναυτικά.*

1. Δῶσ' μου ἀγέρα καὶ μέτρα μίλια.
2. Ἀέρα βγάζουν οἱ στεριές, τραβάτε λέρες καὶ σκουριές¹.
3. Γέρο βοριά ἀρμένιζε καὶ νότο παλικάρι.
4. Τοῦ Σταυροῦ κι ἀρμένιζε, τοῦ Σταυροῦ καὶ δένε².

δ) *Μνημονικά.*

1. Ἀπὸ τῆς Ἁγίας Ἄννας ἀνασαινεὶ ἡ μέρα³.
2. Τρεῖς τὰ Φῶτα, τρεῖς τὰ Γέννα, κι ἔξι τὴν Ἀνάσταση.
3. Ἀπὸ Μαρτιοῦ καὶ Σεπτεμβριοῦ ἴσα τὰ μερόνυχτα.
4. Ἡ Κουφή βδομάδα μπαίνει, | τοῦ Λαζάρου κατεβαίνει, | κι ἡ Μεγάλη συνεμπαίνει.
5. Τοῦ Ἁι-Παντελεήμονα μόνο πέντε μέρες κι Αὐγουστος.
6. Ἐβγήκε τὸ ροδάκινο, ἄρχισε τὸ νυχτέρι.
7. Τὸ μήνα ποῦ δὲν ἔχει ρ πίνε κρασί μὲ τὸ νερό.
8. Ἁγι-Ἄντριος ἀντρεύει τὸ κρῦο.
9. Ὅ,τι μέρα τοῦ Δανιήλ, τέτοια μέρα τοῦ Χριστοῦ.

ΜΑΘΗΜΑ 60.

Νὰ συμπληρώσης τ' ἀκόλουθα γνωμικὰ καὶ νὰ τὰ ἐξηγήσης.

1. Δούλεψε στὰ νιάτα σου, νὰ ἴχης στὰ — σου.
2. Ἄνθρωπος ἀγράμματος,
3. Ὅποιος δὲν ἔχει κεφάλι, ἔχει — .
4. Ἄκουε πολλὰ καὶ
5. Ὁ ἄρρωστος θέλει — κι ὁ λυπημένος κλάμα.
6. Κάλιο ... παρὰ δέκα κι ἀκαρτέρι.
7. Ἡ — νικάει τὴ φτώχεια.
8. Καινούριο φίλον ἔπιασες, — μὴ —ης.
9. Τὰ πλούτη ἂν πᾶν ὡς τὰ παιδιὰ, δὲν πᾶνε ὡς τ' — .
10. Ἄνθρωπο ἀπὸ — καὶ σκύλο ἀπὸ μαντρί⁴.
11. Πές μου ποιὰ εἶν' ἡ συντροφιά σου, νὰ σοῦ πῶ
12. Ἀπὸ κουζουλὸ⁵ καὶ μεθυσμένο μαθαίνει ὁ φρόνιμος.
13. Τὰ πολλὰ λόγια εἶναι — .
14. Τὰ γράμματα εἶναι καλὰ, μὰ νὰ ἴχης — καὶ — .
15. — στὸν ἀνήφορο, — στὸν κατήφορο καὶ — στὸν κάμπο.

1. Τὰ δυὸ τελευταῖα οὐσιαστικὰ χαρακτηρίζουν τὰ παλιοκάραβα.
2. Ὑπάρχουν δυὸ γιορτὲς τοῦ Σταυροῦ: τῶν Φῶτων, ποῦ ἀγιάζονται τὰ νερά, καὶ στὶς 14 Σεπτεμβρίου.
3. Τῆς Ἁγίας Ἄννας πέφτει στὶς 9 Δεκεμβρίου.
4. *Μαντρί* λένε σὲ πολλὰ μέρη τῆ στάνη.
5. *Κουζουλός*, ἀνόητος, τρελός, ζουρλός.

16. Σπίτι πού δὲν τὸ βλέπει ὁ ἥλιος, τὸ βλέπει ὁ — .

17. Ἡ καλὴ νοικοκυρὰ εἶναι δούλα καὶ — .

Πατριδωνυμικά.

1. Ἡ — ἔχει λεβεντιὰ καὶ ὁ — τὴ γνώση¹.

2. Ὁλος ὁ κόσμος δώδεκα κι ἡ — δεκαπέντε².

3. Παξοὶ κι Ἀντιπάξοι, Λόντρες —³.

4. Εἶμαι ἀπὸ τὴν Πάρο γιὰ νὰ — , δὲν εἶμαι ἀπὸ τὴν — γιὰ νὰ δίνω⁴.

5. Μὰς ἔνωσαν οἱ — πὼς εἶμαστε Χανιώτες.

ΜΑΘΗΜΑ 61.

Ὀνομάζονται συνήθως παροιμίες καὶ ἓνα εἶδος φράσεις πὺν εἶναι πῖὸ σωστὸ νὰ τις ξεχωρίσωμε μὲ τ' ὄνομα φράσεις παροιμιακές: «Μοῦ ἔγινε κουνούπι», δηλ. μοῦ ἔγινε ἐνοηλικός, «Μεῖναμε τρεῖς κι ὁ κοῦκος», δηλ. μόνοι, κατὰμονοι. Σὲ τί διαφέρουν τάχα οἱ φράσεις αὐτὲς ἀπὸ τις παροιμίες, ὅπως εἶναι λ.χ. τὸ «Καὶ τὸ κουνούπι μπαίνει στὴ μύτη» ἢ «Ἐνας κοῦκος δὲ φέρνει τὴν ἄνοιξη»;

Ἡ παροιμία ἐκφράζει, ὅπως εἶδαμε, μιὰ ἀλήθεια ἀλληγορικά, μὲ κάποια εἰκόνα. Οἱ δυὸ παραπάνω παροιμίες σημαίνουν πὼς «Καὶ οἱ ἀδύνατοι μποροῦν ν' ἀντιταχοῦν στὴν πίεση τῶν δυνατῶν», πὼς «Δὲ φτάνει μιὰ μικρὴ μονωμένη προσπάθεια γιὰ ν' ἀλλάξη κάτι, νὰ πετύχη». Οἱ παροιμίες στέκονται στὸ λόγο μόνες τους, σχετικὰ ἀνεξάρτητες ἀπὸ τ' ἄλλα ὅσα λέγονται, καὶ μποροῦν καὶ νὰ λείψουν. Οἱ παροιμιακὲς πάλι φράσεις οὔτε ἀλήθειες γενικὲς ἐκφράζουν οὔτε μποροῦν νὰ λείψουν ἀπὸ τὸ λόγο μὲ τὴν ἴδια εὐκολία—ἐκτὸς ἂν τις ἀντικαταστήσωμε μὲ μιὰ ἰσοδύναμη ἐκφραση, χωρὶς εἰκόνα. Δὲν εἶναι λοιπὸν παροιμίες, ἀν ἀκριβολογήσωμε, παρὰ μόνο φράσεις στερεότυπες καὶ καθιερωμένες, πὺν μοιάζον μὲ παροιμίες καὶ πὺν τις ὀνομάζομε γι' αὐτὸ φράσεις παροιμιακές.

Οἱ παροιμιακὲς φράσεις συνηθίζονται καὶ αὐτὲς πολὺ στὴ γλῶσσα πὺν μιλοῦμε κάθε μέρα, δὲν πολυγράφονται ὅμως. Ἀλλὰ εἶναι καὶ

1. Γίνεται λόγος γιὰ δυὸ μεγάλα τμήματα τῆς Ἑλλάδας πὺν οἱ ἄντρες τους ξεχωρίζουν μὲ τις ἀναφερόμενες ἀρετές.

2. Ἡ παροιμία αὐτὴ, γεννημένη σὲ παλιότερα χρόνια, ξεχωρίζει τὴν πρωτεύουσα πὺν, μὲ τὴν κεντρικὴ της σημασία γιὰ τὴν οικονομικὴ, πνευματικὴ καὶ ἄλλη ζωὴ, καταντοῦσε ν' ἀξίζει τόσο πολὺ.

3. Καὶ ἐδῶ μὲ ἀριθμοὺς τονίζεται εἰρωνικὰ ἡ ὑπεροχὴ πὺν εἶχαν τάχα τὰ δυὸ αὐτὰ ἄσημα σχετικὰ νησάκια γιὰ τοὺς κατοίκους τους, ἐμπρὸς σὲ πόλη ἔξακουστὴ γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ δύναμὴ της καθὼς ἡ πρωτεύουσα τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

4. Καὶ αὐτὴ ἡ παροιμία λέγεται εἰρωνικὰ μὲ κάποιο παιγνίδι μὲ τις λέξεις γιὰ ὅσους δέχονται μὲ χαρὰ δῶρα χωρὶς ποτὲ νὰ χαρίζουν καὶ αὐτοὶ τίποτε.

αὐτὲς πολὺ ἐκφραστικὲς, δυναμώνουν καὶ ὁμορφαίνουν τὴν ἔκφραση μὲ τὶς εἰκόνας τους. "Ἄλλο νὰ πῆς «μεινάμε μόνοι» καὶ ἄλλο τὸ «μείναμε τρεῖς κι ὁ κοῦκος». Τὸ νόημά τους μπορεῖ τὶς περισσότερες φορές ν' ἀντικατασταθῇ μὲ μία μόνο λέξη.

Νὰ βοῆς ἀπὸ ἓνα ἐπίθετο πὸν νὰ μοροῆ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες παροιμιακὲς φράσεις.

1. Γιὰ δέσιμο	15. 'Απὸ ποῦ βαστᾶ ἡ σκούφια του (δὲν
2. Βαθὸ πηγᾶδι	16. 'Ἄλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλια ξέρεις)
3. Γιὰ τὰ πανηγύρια	17. Κάνει τὸν ψύλλο καμῆλα
4. Διαβόλου κάλτσα	18. "Ἄλλο νὰ τὸ δῆς κι ἄλλο νὰ τ' ἀκού-
5. Σπαθὶ ξεγυμνωμένο	19. Μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ σης
6. Κλωσάει τ' αὐγὰ του	20. Θέλει τὸ παξιμάδι βρεμένο
7. Πεταλώνει τὸν ψύλλο	21. Σὰν τὴ βρεμένη γάτα
8. Κόβει τὸ δόντι του	22. Δὲ δίνει τοῦ ἀγγέλου του νερὸ
9. Κοντὰ στὸ νοῦ	23. Τὸ ἄσπρο τὸ κάνει μαῦρο
10. Στὶς κακὲς του	24. Βγάζει ἀπὸ τὴ μύγα ξιγκι
11. 'Αλέθει ὁ μύλος του	25. Δυὸ κοιτάζει καὶ τρία βλέπει
12. Δάσκαλε ποῦ δίδασκες	26. Κάθεται στ' ἀναμμένα κάρβουνα
13. Μέλι στάζει ἢ γλώσσα του	27. Τοῦ γεννοῦν καὶ τὰ κοκόρια
14. "Ἐχει τὴ γλώσσα μακριά	28. Πουλᾶ αὐγὸ χωρὶς κρόκο

29. Μπορεῖ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸν τράγο γάλα.

30. Δὲν ξέρει νὰ μοιράσῃ δυὸ γαϊδουριῶν ἄχυρα.

31. 'Απὸ λαγὸ τυρὶ καὶ ἀπὸ λαφίνα μέλι.

32. Τὸ ἓνα τοῦ βρωμᾶ καὶ τ' ἄλλο τοῦ μυρίζει.

~~33. "Ἄλλο νὰ τὸ δῆς κι ἄλλο νὰ τ' ἀκούσῃς.~~

B

ΜΑΘΗΜΑ 62.

Νὰ ἐξηγήσῃς τὶς ἀκόλουθες παροιμίες.

1. Τροχὸς ποῦ γυρίζει, σκουριά δὲν πιάνει.
2. Σὰν τίναζαν τὴν ἀχλαδιά, ὅσοι λάχαν τόσοι φάγαν.
3. Κεῖνον ποῦ βλέπει ὁ παπάς, ἐκεῖνον θυματίζει.
4. "Πῶς πᾶν, κόρακα, τὰ παιδιά σου ;,, — "Ὅσο πᾶν μαυρίζουν,,
5. Σηκωθῆκαν τὰ ποδάρια, νὰ βαρέσουν τὸ κεφάλι.
6. Σίγουρο ψωμὶ σὲ τρύπιο σακούλι.
7. Κυλάει τ' αὐγὸ στὴν πέτρα; 'Ἄλὶ στ' αὐγὸ. Κυλάει ἢ πέτρα στ' αὐγὸ; 'Ἄλὶ στ' αὐγὸ.
8. Στὸ χωριὸ δὲν τὸν θέλουν καὶ τοῦ παπᾶ τὸ σπίτι γυρεύει.
9. 'Ὁ χωριάτης κι ἂν πλουτύνῃ, τὸ τσαρούχι δὲν τ' ἀφήνει.
10. 'Ἄλλου βαρᾶν τὰ κούρταλα κι ἄλλου γίνεται ὁ γάμος.
11. "Ὅπου τὸν τρώει καθέναν, ἐκεῖ ξυέται.
12. Καθέννας μὲ τὴν πήχῃ του μετράει τὸ πανὶ του.

13. Χόρευε, κυρά-Μαρού, κι ἔχε κι ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ.
14. Ξέρει ἢ πάπια τοῦ εἶν' ἢ λίμνη.
15. Θά δοῦμε τί θά βγάλη ὁ κάτω πῖρος¹.
16. Ὁ λύκος τὴν τρίχα ἀλλάζει, τὴ γνώμη ὄχι.
17. Θά κουβαλᾷ στοῦ γάμο μὲ τὸ κόσκινο νερό.
18. Ὁ τσουκαλὰς ὅπου θέλει κολλάει τ' αὐτί.
19. Στραβὸς σὲ πέτραν ἔκατσε κι ἐκεῖ 'ναι ὁ κόσμος ὄλος.
20. Ἀκάλεστος στοῦ γάμο τί θέλεις;
21. Ὁ Θεὸς βρέχει μιά μέρα καὶ τὰ παλιόσπιτα τέσσερεις.
22. Τοῦ τσαγκάρη τὰ παιδιὰ περπατᾷν ξυπόλυτα.
23. Κάλιο πουλάκι στοῦ κλαρί παρά πουλί στοῦ βρόχι.
24. Πῶς πᾶν οἱ στραβοὶ στοῦν Ἄδη; Ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο.
25. Τὸ γύφτο πήγαιναν νὰ τὸν κάμουν βασιλιά κι ἐκεῖνος ἔλεγε: «Τί ώραῖα ρεῖκια γιὰ κάρβουνο».
26. Χορταίνει ὁ Ἄδης κόκαλα;

ΜΑΘΗΜΑ 63.

Νὰ συμπληρώσης τίς ἀκόλουθες παροιμίες.

1. Οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καὶ τὰ — λεβέντες.
2. Ντροπαλὸς διακονιάρης ἔχει τὸ σακί του — .
3. Μακριὰ μαλλιά, λίγα — (εὐτράπελο).
4. Ἕνας τρελὸς ρίχνει μιά πέτρα στὴ θάλασσα καὶ χίλιοι — δὲν —
νὰ τὴ — .
5. Ἄναβε τ. — σου προτοῦ νὰ σέ βρῆ . — .
6. Ὅλοι κλαῖν τὸν πόνο τους κι ὁ μωλωνὰς τ' — .
7. Ὁ Χοριστὴς ἀπέθανε κι ὁ γιὸς του πάει στὴν — .
8. Ἡ στραβὸς εἶν' ὁ — ἢ φταῖνε τὰ μιτάρια.
9. Ὅποιος γεννηθῆ ἀπ' ὄρνιθα τὴν κοπριά —ει.
10. Σὲ κάποιον χάριζαν γ — , κι αὐτὸς κοίταζε τὰ δόντια του.
11. «Κουμπάρε φάγε καὶ — ι,, — «Καλὰ εἶν' καὶ τὰ κοψίδια,,².
12. — νὰ φυσᾷ κι ἀλέσματα ὅσα θέλεις.
13. Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι
14. ... κι ὁ κολοῖδς τὸν Αὐγουστο.
15. ... νὰ σοῦ πῆ καὶ τοῦ χρόνου.
16. ... τέτοια γράμματα θά μάθης.
17. ... πέφτει ὁ ἴδιος μέσα.
18. ... καὶ πᾶμε γιὰ πουρνάρια.
19. ... σὲ ξένον ἀχερώνα.
20. ... τὴ βλέπει ἢ μέρα καὶ γελᾷ.

1. Πῖρος εἶναι ἡ τάπα τοῦ βαρελιοῦ, τὸ βούλωμα' ἀπὸ τὸν κάτω πῖρο βγαίνουν στοῦ τέλος τὰ κατακάθια.

2. Κοψίδια, κομμάτια κρέας, εἶναι δηλ. τὸ καλύτερο μέρος τοῦ φαγητοῦ, ἀντίθετα μὲ τὸ ἄλλο, ποῦ εἶναι τὸ πιὸ συνηθισμένο καὶ φτηνό.

ΜΑΘΗΜΑ 64.

Νά βρῆς ἀπό δυὸ παροιμίες (ἢ γνωμικά) ποὺ νά μιλοῦν γιὰ τὴν ἀλεπού, τὴ δουλειά, τὸ γέιτονα, τὸ φίλο καὶ τὴν ἀλήθεια.

ΜΑΘΗΜΑ 65.

Συχνὰ μιὰ παροιμία δὲ λέγεται ἀπ' ὅλους ἀκριβῶς ἢ ἴδια. Μιὰ λέξη ἢ κάποτε καὶ περισσότερες λέγονται καὶ διαφορετικά. «Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ πετεινοί, ἀργεὶ νά ξημερώσῃ», τὸ ἀκοῦμε συχνὰ καί: «πολλοὶ κοκόροι ...». «Ὅλοι κλαῖνε τὸν πόνο τους κι ὁ μυλωνάς τ' αὐλάκι», μερικοὶ τὸ ξέρουν: «κλαῖνε τὸ χάλι τους». «Ὅποιος δὲν ἔχει κεφάλι, ἔχει ποδάρια», ἄλλοι τὸ λένε: «ὅποιος δὲν ἔχει μυαλό (ἢ: γνώση) ἔχει πόδια». Αὐτὸ εἶναι φυσικό· οἱ παροιμίες δὲ μεταδίνονται γραμμένες παρὰ λέγονται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ ταξιδεύουν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Εἶναι λοιπὸν πολὺ εὐκόλο γιὰ ἓναν ποῦ δὲν καλοθυμᾶται, ν' ἀλλάξῃ μιὰ λέξη μὲ ἄλλη, μὲ τὸ ἴδιο νόημα ἢ κάποτε καὶ μὲ ἄλλο, ποῦ νά ταιριάζῃ μάλιστα καλύτερα στὸ ἰδιώμα του, στὸν τόπο του ἢ στὴν ἐποχὴ του.

Συχνὰ βλέπομε ἔτσι πὼς ἀλλάζει καὶ ξεχνιέται μιὰ λέξη παλιωμένη τῆς παροιμίας γιὰ νά πάρῃ τὴ θέση της μιὰ πὺρ κοινή, ποῦ τὴν καταλαβαίνει ὁ κόσμος καλύτερα. Ἔτσι στὴν παροιμία «Ὁ κόσμος τὸ ἔχει βούκινο κι ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι» τὸ βούκινο (εἶδος σάλπιγγας, λέξη μεσαιωνικὴ, λατινικῆς καταγωγῆς) ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τοὺς περισσότερους μὲ τὴ λέξη *τούμπανο*. Ὅμοια καὶ ἡ παροιμιακὴ φράση «Τὰ βγαλε στὸ φόρο», δηλ. στὴ δημοσιότητα λέγεται συνήθως πιά χωρὶς τὴ μεσαιωνικὴ λέξη *φόρο* (λατίν. καταγωγῆς καὶ αὐτῆ): «τά βγαλε στὴ φόρα».

Νά βρῆς στὰ παρασπόμενα ἢ καὶ στ' ἀκόλουθα μαθήματα δέκα παροιμίες (ἢ γνωμικά), ποῦ νά ξέρῃς νά λέγωνται καὶ διαφορετικά.

ΜΑΘΗΜΑ 66.

Κάποτε ἔχομε καὶ ἱστορικὰ περιστατικὰ ποῦ ἔδωσαν ἀφορμὴ νά γεννηθοῦν παροιμιακῆς φράσεις καὶ νά καταντήσουν παροιμίες. Παρόμοιες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. Ἔγινε τοῦ Κουτρούλη¹ ὁ γάμος (ἢ: τὸ πανηγύρι).
2. Σὰ σ' ἀρέσει μπαρμπά-Λάμπρο, ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄντρο.
3. Τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, τὰ μεγάλα γύρευες.
4. Τὸ δῶρο σου, Νικηταρᾶ, εἶν' ἄλογο χωρὶς οὐρά.
5. Κάλλιο νά μᾶς ἀκοῦνε παρὰ νά μᾶς βλέπουνε.

Νά ἐξηγήσῃς τίς παραπάνω παροιμίες καὶ νά πῆς γιὰ ὅσες ξέρεις ἀπὸ ποῖο ἱστορικὸ περιστατικὸ γεννήθηκαν.

1. *κουτρούλης* εἶναι ὁ φαλακρὸς (ἢ λέξη ἔρχεται ἀπὸ τὸ *κούτρα*), ἔπειτα ὅμως σημαίνει καὶ ἐκεῖνον ποῦ κάνει κακιὰ ζοή, τὸν ἀξιολύπητο.

ΜΑΘΗΜΑ 67.

Κάποτε τυχαίνει να συνηθίζονται δυο ή περισσότερες παροιμίες (ή γνωμικά) με το ίδιο νόημα. Έτσι λ.χ. όταν λέμε «Άλλου τὰ καθαρίσματα και άλλου γεννοῦν οἱ κότες» ή «Άλλου βροντὰ κι άλλου βρέχει» ή «Άλλου βροντοῦν οἱ κανονίες κι άλλου πέφτουν τὰ βόλια», ἐννοοῦμε πάντα με αὐτὲς δυο πράματα πού ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν μαζί στοῦ ἴδιου μέρους και ὁμως παρουσιάζονται χωριστὰ (ή πῶς δὲ συμφωνοῦν πάντα τὰ πραγματικά περιστατικά με ὅ,τι φαίνεται).

α) *Γιὰ καθεμιά ἀπὸ τὲς ἀκόλουθες φράσεις νὰ βρεθοῦν ἀπὸ δύο παροιμίες πὸν νὰ τὲς ἐκφράζουν. (Πρέπει ὁμως οἱ παροιμίες νὰ εἶναι πραγματικά διαφορειακές και ὄχι νὰ ξεχωρίζουν μόνο με μιὰ ἢ δυὸ λέξεις).*

1. Εἶναι φυσικό ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ κλαίη γιὰ τὰ δικά του βάσανα.
2. Ὁ κλέφτης δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη ὡς τὸ τέλος ἐπιτυχίες.
3. Ἐνα μικρὸ καλὸ βέβαιο εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο και ἀβέβαιο.
4. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ παραπονιοῦνται ἐκεῖνοι πού εἶναι σὲ καλύτερη θέση ἀπὸ ἄλλους.
5. Ἄλλος κουράζεται κι ἄλλος χαιρεται τοὺς κόπους του.
6. Εἰρωνικά, γιὰ ἐκείνους πού πᾶνε νὰ ὑποδείξουν κάτι στοὺς μεγαλύτερους και τοὺς σοφότερους.

β) *Γιὰ καθεμιά ἀπὸ τὲς ἀκόλουθες παροιμίες νὰ βρεθῇ μιὰ ἰσοδύναμη.*

1. Ἡ στραβὸς εἶν' ὁ καιρὸς (ὁ γιαλὸς) ἢ στραβὰ ἀρμενίζομε.
2. Ἐδῶ οἱ πέτρες καίγονται, τὰ ξύλα τί νὰ πῶνε.
3. Ἐκεῖν' πού μᾶς χρωστοῦσανε, μᾶς πήρανε τὸ βῆδι.
4. Ὁ λύκος ἔχει τὸ κακὸ ὄνομα, κι ἄς τρῶη ἢ ἄλεπού τὰ περισσότερα.
5. Λάδι βρέχει, κάστανα χιονίζει.
6. Πές μου ποιὸς ἔχεις φίλους, νὰ σοῦ πῶ τί ἄνθρωπος εἶσαι.
7. Ὅρισαν τῆς ἄλεπούς και ἡ ἄλεπού τῆς οὐρᾶς τῆς.
8. Στὸ καλάθι δὲ χωρεῖ και στὴν κόφα περισσεύει.

ΜΑΘΗΜΑ 68.

α) *Γιὰ καθεμιά ἀπὸ τὲς ἀκόλουθες φράσεις νὰ βρῆς ἀπὸ τρεῖς παροιμίες ἢ παροιμιακές φράσεις πὸν νὰ τὲς ἐκφράζουν.*

1. Λέγεται γιὰ κάποιον πού τάχα ἀρνιέται κάτι, ἐνῶ λέει και ὁ ἴδιος τὸ ἴδιο πρῶμα.
2. Λέγεται γιὰ δυὸ ὁμοίους πού ταίριαξαν.
3. Ὅταν ἀνακατώνονται πολλοί, πᾶνε ἄσκημα τὰ πράματα.
4. Ἡ κακὴ συντροφιά χαλᾷ τὸν ἄνθρωπο.

β) *Γιὰ κάθε παροιμία πὸν δίνεται παρακάτω νὰ βρῆς δύο ἰσοδύναμες.*

1. Ἐδῶ γκρεμὸς κι ἐκεῖ γκρεμὸς, και πῶ νὰ πέσω νὰ πνιγῶ.

2. 'Από τή Σκύλλα στή Χάρυβδη.
3. Καί τὸ βαγένι γεμάτο καί τὴν ταβερναριά χορτασμένη.
4. Σένα τὰ λέω, Γιάννη, γιὰ νὰ τ' ἀκοῦν οἱ ἄλλοι.
5. Εἶπε ἡ γάνα τῆς καυτρίλας: «φύγε δῶθε, μὴ με χρίσης»¹.
6. Τὸν ξμαθα νὰ κολυμπᾶ, γυρεῦει νὰ με πνίξει.
7. Μαθημένο τὸ λινάρι νὰ 'χη στὴν κορφή λουλούδι.
8. Δυὸ καρπούζια σὲ μιά μασκάλη.

γ) *Νὰ βρῆς ἐκτός ἀπὸ τὶς παραπάνω παροιμίες καὶ τρεῖς ἄλλες ἀκόμη, ποὺ νὰ ἔχουν ἢ καθεμιά τὸ ἴδιο νόημα μὲ ἄλλες.*

ΜΑΘΗΜΑ 69.

'Εκτός ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν γνωμικῶν (ποὺ δόθηκαν στὸ μάθημα 58), ὑπάρχουν καὶ ἄλλα. Στὰ καιρικά γνωμικά ἀνήκουν καὶ τὰ προγνωστικά. Ὀνομάζονται ἔτσι γνωμικά, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ πείρα βοηθοῦν νὰ προβλέψωμε τὸν καιρὸ ποὺ θὰ κάμη:

«Τοῦ ἡλίου ὁ κύκλος ἄνεμος, τοῦ φεγγαριοῦ χειμῶνας».

Ἐνα ἄλλο ἀκόμη εἶδος εἶναι τὰ λατρευτικά, ποὺ σχετίζονται μὲ λατρευτικὲς συνήθειες, λ.χ.: «Ὅπου 'Αι-Γιάννης καὶ νερὸ κι ὄπου 'Αι-Λιάς καὶ ράχη». Καθρεφτίζεται ἡ συνήθεια νὰ τιμοῦν τὸν 'Αι-Γιάννη τὸ Βαπτιστὴ κοντὰ στὰ κεφαλάρια, ἐνῶ σὲ βουνοκορφές χτίζονται παρεκκλήσια γιὰ τὸν 'Αι-Λιά.

* Ἄλλες πάλι ἐκφράζουν δοξασίες λαϊκές, στραβὲς κάποτε:

«Τετράδη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴν κόψης
καὶ Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῆς, ἀν θέλῃς νὰ προκόψῃς».

Τὸ ὅτι ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ εἶναι μέρες νησιότητας καὶ ἡ Κυριακὴ μέρα χαρᾶς δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ δικαιολογήσῃ τὸ κήρυγμα αὐτό, ποὺ καταντᾶ πρόληψη.

Νὰ ἐξηγήσης τ' ἀκόλουθα γνωμικά.

α) Προγνωστικά.

1. Βλέπεις ἀρνιά² στὸν οὐρανό; * Ἡ ἀέρας ἢ νερὸ.
2. Σὰ βροντήση καὶ δὲ βορίση, καινούριος νότος θὰ φυσήση.
3. * Ἄς εἶν' ἡ δύση καθαρὴ, ἢ ἀνατολὴ ἄς ἀστράφτῃ.

β) Δοξασίες.

1. * Ἀστέρι ἔπесе, ψυχὴ ἔσβησε³.
2. Τσάκισε καρῦδι, νὰ δῆς τὴ μοίρα σου.

1. γάνα εἶναι ἡ σκουριά τῶν ἀγάνωτων χαλκωμάτων καὶ ἡ μουντζούρα τῆς καπιῆς, ἢ ἀσβόλη· *καυτρίλα* καὶ *καύτρα* εἶναι ἡ καρβουνιασμένη ἄκρη τοῦ φιλιοῦ· *χρίω* εἶναι ἰδιωματικὴ, μὰ καὶ ἀρχαία λέξη (ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἡ λέξη *Χριστός*, ὁ χρυσιμένος μὲ τὸ χρίσμα ποὺ καθιερώνει, μετάφραση τοῦ ἑβραϊκοῦ (ἀραμαϊκοῦ) *Μεσσίας*).

2. Δηλ. σύννεφα ἄσπρα, ποὺ θυμίζουν ἀρνιά.

3. Ἄλλου ὑπάρχει ἡ δοξασία: «ἀστέρι χύθηκε (ἢ: κύλησε) σκλάβος ξεσκλαβώνεται».

3. Πολλές ἐλιές¹, πολλές πίκρες.
4. Μεγάλα αὐτιά, πολύχρονος (σκαωπτικά).
5. Χαρά στὰ μάτια πού θά δοῦν πρωτοθερτιά τὴν πούλια².
6. Ἀγιάσαν τὰ νερά, πᾶν τὰ παγανά³.

γ) Ἀλήθειες πραχτικές.

1. Ἀνταμικὸ⁴ ἄρνι τὸ τρώει ὁ λύκος.
2. Ἀστοχος⁵ ὁ νοῦς, διπλὸς ὁ κόπος.
3. Ὅσα φέρνει ἡ ὥρα, δὲν τὰ φέρνει ὁ χρόνος.
4. Μάθε τέχνη κι ἄσ' τῆνε, κι ἂν πεινάσης, πιάσ' τῆνε.
5. Ἡ πείνα μάτια δὲν ἔχει κι ἂν τὰ ἔχη δὲ βλέπει.
6. Κάθε λόγος ἔχει ἀντίλογο⁶.
7. Δούλευε ἄδικα⁷, ἄδικα μὴν κάθεσαι.
8. Νιὸ Σάββατο, νιὸ ἀδραχτάκι⁸.
9. Τῆς καλομοίρας τὸ παιδί τὸ πρῶτο νάν' κορίτσι.
10. Μικρὸς τόπος, μεγάλη γλώσσα.
11. Ὅποιος ψηφᾷ τῇ νιότη του, γρήγορα τῆνὲ χάνει.
12. Κάθε εἴκοσι γνώση, στοὺς τριάντα γρόσι, στοὺς σαράντα γυναικά· εἰδεμὴ οὔτε γνώση, οὔτε γρόσι, οὔτε γυναικά.
13. Τὴν ξενιτιά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη, τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερα εἶν' τὰ ξένα.
14. Μιά τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς κι ἡ κακὴ του μοίρα.

ΜΑΘΗΜΑ 70.

Ν' ἀναπτύξης τίς ἠθικὲς ἀλήθειες πού ἐκφράζουν τ' ἀκόλουθα γλωσσικά.

1. Ὅποιος τρώει τὸ ξένο δίκιο, τρώει τὰ κρέατά του.
2. Δουλεμένα, ζηλεμένα.

1. Ἐλιές εἶναι οἱ κηλίδες στὸ δῆμα.
2. Πρωτοθερτιά εἶναι οἱ πρῶτες μέρες τοῦ Θεριστῆ (Ἰουνίου), (πρβ. *πρωτομηριά, πρωτομαγιά* κτλ.). Τότε πρωτοπαρουσιάζεται στὸν οὐρανὸ, στὰ χαράματα, ἡ πούλια, ἀλλὰ μόλις τὴν ξεχωρίζουν γερά μάτια.
3. Δηλ. οἱ καλικάντζαροι. Ἡ λέξη ἔρχεται ἀπὸ τὸ λατ. *raganus*, πού μὲ τὸ χριστιανισμὸ εἶχε πάρει τὴ σημασία: ἐθνικὸς, εἰδωλολατρικὸς, ὁ κάτοικος τοῦ χωριοῦ, τοῦ ὑπαίθρου (λατ. *ragus*).
4. Σημαίνει: συντροφικὸς.
5. Εἶναι ἀπὸ τίς κληρονομημένες ἀρχαῖες λέξεις, πού λέγεται ἀκόμη σὲ πολλὰ μέρη καὶ μὲ τὴν ἀρχικὴ σημασία: πού δὲν πετυχαίνει τὸ (στόχο) σκοπὸ («ἄστοχος ὁ λόγος σου», νὰ μὴν ἐκπληρωθῆ), καὶ στὴ σημασία: ἀσυλλόγιστος, «ἄστοχος ἄνθρωπος», ὅπως καὶ στὴν παροιμία αὐτῆ.
6. Σημαίνει: ἀντιλογία, ἀντίρρηση: «ἔχει πάντα τὸν ἀντίλογο στὸ στόμα του».
7. Στὴ σημασία: ἀνώφελα, ἄσκοπα. «Τὸν ἀράπη κι ἂν λευκαίνης, ἄδικα τὸν κόπο χάνεις».
8. Κατὰ λέξη σημαίνει πὼς μὲ κάθε Σάββατο πού ἔρχεται πρέπει νὰ ἔχη τόσο προχωρήσει τὸ γένεσμο, ὥστε νὰ χρειάζεται πιά νέο ἀδραχτί.

3. "Όποιος σκάφτει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου, πέφτει ὁ ἴδιος μέσα.
4. Ἄδικομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα.
5. Ὁ ἄνθρωπος ἀγιάζει τὸν τόπο, ὄχι ὁ τόπος τὸν ἄνθρωπο.
6. Ἡ χάρη θέλει ἀντίχαρη καὶ πάλι χάρη νά 'ναι.
7. Ἡ τιμὴ τιμὴ δὲν ἔχει καὶ χαρὰ στον πού τὴν ἔχει.
8. Ὁ ρημοσπίτης δὲν προσκυνᾷ. 9. Ἡ ἀγάπη εἶναι δανεικιά.
10. Ἡ ἀλήθεια πλέει σάν τὸ λάδι στὸ νερό.
11. Ὅσα σκεπάζει ὁ οὐρανός, τόσα σκεπάζει ἡ μάνα.
12. Ἀπ' ὅλα τὰ μυρωδικὰ κάλλιο μυρίζει ἡ μάνα.
13. Εὐχὴ γονέων ἔπαρε¹ καὶ στὸ βουνὸ περπάτει.
14. Τ' ἀδέρφια ὅταν σμίγουνε, τριαντάφυλλα ἀνθισμένα.
15. Ἄν τοὺς γονεῖς σου δὲν τιμᾷς, ποιὸς θὰ τιμῆση ἐσένα;
16. Ἀρνὶ πού βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώει.
17. Ὁ Θεὸς ὄρφανὰ ἀφήνει, ἄμοιρα δὲν ἀφήνει.
18. Χωρὶς θέλημα Θεοῦ, οὔτε φύλλο ἀπὸ δέντρο.
19. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.
20. Ὁ Θεὸς ἀργεῖ μὰ δὲ λησμονεῖ.
21. Μὲ τὸ Θεὸ μὴν τὰ βάνης.
22. Νὰ φοβᾶσαι ἐκεῖνον πού δὲ φοβᾶται τὸ Θεό.

ΜΑΘΗΜΑ 71.

α) Νὰ βοεθῆ γιὰ τὶς ἀκόλουθες παροιμιαικὲς φράσεις ἀπὸ μιὰ λέξη ἰσοδύναμη.
 *Ἡ λέξη αὐτὴ νὰ εἶναι:

1) Ρῆμα.

1. Πέρα βρέχει (αὐτὸς)	7. Τὰ ἔψαλε (μᾶς)
2. Τὸ παραξήλωσε	8. Ζῆ καὶ ζαίνεται ²
3. Ἔγινε καπνὸς	9. Βράζει μὲ τὸ ζουμί του
4. Μπῆκε στὴ μύτη (μᾶς...)	10. Βράζουν τὰ καζάνια του
5. Χώνει τὴ μύτη (παντοῦ)	11. Ἀνέβηκε ἡ χολὴ στὰ μάτια (τοῦ)
6. Κρέμασε σκουλαρὶκὶ τὰ λόγια μου	

2) Ἐπίρρημα (ἢ ἐπιρρηματικὴ ἔκφραση).

1. Ὁ κοῦκος ἀηδόνι (κόστισε)	4. Ὡς τὸ κόκαλο (βραχίκαμε)
2. Σάν κάλπικη δεκάρα (τὸν ξέρω)	5. Ὁ κόμπος στὸ χτένι (ἔφτασε)
3. Μιὰ χαρὰ καὶ δυὸ τρομάρες (πε-
ράσαμε)	6. Ὡς ἐδῶ καὶ μὴ παρέκει

1. Τὸ παίρω ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἐπαίρω*: σηκώνω καὶ τοποθετῶ. Σὲ μερικὰ ἰδιώματα λένε ἀκόμη *παίρω* (τὸ γράφει καὶ ὁ Βηλαρᾶς), ἐνῶ σὲ ἄλλα ἢ προσταχτικὴ ἔχει φυλάξει τὸν παλιότερο τύπο *ἐπαρε*, πού εἶχε τὸ *ε* τονισμένο. Τύπος παλιωμένος μπορεῖ ὡστόσο νὰ φυλαχτῆ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μέτρου σὲ παροιμίες καὶ σὲ τραγούδια, καὶ σὲ τόπους πού στὴν καθημερινὴ γλώσσα ἔπαυσε νὰ λέγεται ἔτσι.

2. Τὸ ἰδιωματικὸ ρῆμα *ζαίνω* (καὶ *ζαίγω*) ἀπὸ τὸ *δζω* - *δζαίνω*, σημαίνει μυρίζω, βρωμῶ. Λέγεται καὶ ὑβριστικὰ «βρωμὰ καὶ ζαίγνει». Τὸ βρισκομε καὶ στοῦ Γρυπάρη τὶς «Ἐστιάδες»: «Μιᾶς νιότης πού... ζῆ καὶ ζαίνεται μὲ τὸ σκοπὸ της».

β) Ν' αποδώσης όσο γίνεται συνοπτικότερα τις ακόλουθες φράσεις

1. Για φύλλου πήδημα.
2. Νίψου κι αποφάγαμε.
3. Της γούνας τὸ μανίκι.
4. Ἐχω ράμματα γιὰ τὴ γούνα σου.
5. Εἶναι τράβα με κι ἄς κλαίω.
6. Δὲ χαρίζει κάστανα.
7. Αὐτὰ εἶναι ἄλλα τῶν ἄλλῶ.
8. Ὅ,τι βρέξη ἄς κατεβάση.
9. Πάρ' τὸν ἕνα, χτύπα τὸν ἄλλο.
10. Μὲς στὰ ὄλα.
11. Θὰ φάη ἡ μύγα σίδερο καὶ τὸ κουνούπι ἀτσάλι.
12. Τρέχα γύρευε καὶ Νικολὸ καρτέρα.
13. Τραβᾶ τὰ μαλλιά του.
14. Ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί.
15. Τὸ ἔδεσε στὸ ψιλὸ μαντίλι,
16. Πῆρε ψηλὰ τὸ χερουβικό.
17. Θὰ χάση ἡ Βενετιὰ βελόνι ἰ.
18. Λὲς "Κύριε ἐλέησον,, καὶ σοῦ λὲν ἐβλαστήμησες.
19. Μαζί μιλοῦν καὶ χῶρια καταλαβαίνουν.
20. Τὸ ἕνα τοῦ βρωμᾶ καὶ τὸ ἄλλο τοῦ μυρίζει.

ΜΑΘΗΜΑ 72.

α) Γιὰ καθεμιά ἀπὸ τις ἀκόλουθες παροιμιακὲς φράσεις νὰ πῆς τὴ σημασίᾳ της καὶ νὰ βρῆς ἀπὸ τρεῖς ἰσοδύναμες.

1. Κάθεται σὰ σὲ βελόνια.— 2. Ἦβρε ἡ πέτρα τὴν ἀμάδα.— 3. Κατὰ φωνὴ κι ὁ Λάζαρος.

β) Γιὰ καθεμιά ἀπὸ τις ἀκόλουθες λέξεις νὰ βρῆς ἀπὸ τρεῖς παροιμιακὲς φράσεις (ἢ καὶ παροιμίες).

1. Ποτέ.— 2. Ματαιοπονεῖ.— 3. Ἀνοησίες, ἀσυναρτησίες.— 4. Ἀδύνατο.— 5. Τερατολόγος, στρεψόδικος.

Γ

ΜΑΘΗΜΑ 73.

Συχνὰ οἱ παροιμίες, καθὼς καὶ τὰ γνωμικὰ ποῦ ἐκφράζουν γενικὲς γνώμες, διατυπώνονται ἀφ' ἑρῆ μέρη: «Τὸ πονηρὸ πουλὶ πιάνεται καὶ ἀπ' τὰ δυὸ πόδια». «Τὰ πολλὰ λόγια εἶναι φτώχεια». Συνήθως ὅμως γίνεται λόγος γιὰ μιὰ περιπέτωση εἰδική, ὀρισμένη, καὶ δείχεται προτίμηση γιὰ τὸ συγκεκριμένο καὶ παραστατικὸ, ὄχι σπάνια μὲ χαρακτηριστὰ ἀνεκδοτικὸ: «Ὅσο εἶχαμε καὶ τρώγαμε, "Βασίλη, κυρ Βασίλη,," καὶ τώρα ποῦ γλιτώσαμε,

1. Ἡ παροιμία αὕτη, παλιὰ σχετικῶς, τονίζει τὸν πλοῦτο τῆς δυνατῆς τότε θαλασσορᾶτειρας ἐμπορικῆς πόλης τῆς Ἰταλίας.

“ποῦ πᾶς, μωρὲ κασιδῆ,». Ἡ: «Σὲ κάποιον χάριζαν γάιδαρο καὶ αὐτὸς κοιτάζε τὰ δόντια» (καὶ ὄχι λ.χ. «Χαρισμένου γάιδਾਰου δὲν κοιτάζουν τὰ δόντια»). Εἰδικότερα, ὡς πρὸς τὴ διατύπωση πολλὲς παροιμίες ἀποτελοῦνται ἀπὸ:

Πρόταση ἐρωτηματικῆ. «Λεῖπει ὁ Μάρτης ἀπὸ τῆ σαρακοστή;» Κάποτε μάλιστα ἔχομε ἀπάντηση «Μ’ ἀγαπᾶς;» — «Πρῶτα τὴν καρδιά σου», ἢ διὰ λόγῳ «Κοιμᾶρε, φάγε λάχανα» — «Καλὰ εἶν’ καὶ τὰ κοψίδια».

Συχνὰ πάλι, συχνότερα στὰ γνωμικά, τὸ ρῆμα τῆς πρότασης βρίσκεται σὲ προσταχτικῆ. «Ξένου παινέψου καὶ δικοῦ παραπονέψου». Δὲν εἶναι σπάνια καὶ ἡ ἀποστροφῆ. Ἡ παροιμία (δηλαδὴ ἐκεῖνος ποῦ τὴ λέει) ἀποτείνεται (ἀποστρέφεται, γυρίζει) στὸ δεύτερο πρόσωπο (στὸ συνομιλητῆ). «Ἀκάλεστος στὸ γάμο τί θέλεις;»

Νὰ βρῆς ἀπὸ δυὸ παροιμίες ποῦ νὰ παρουσιάζουν. α) Ἐρωτηματικὴ πρόταση, β) Διάλογο, γ) Προσταχτικῆ, δ) Ἀποστροφῆ.

ΜΑΘΗΜΑ 74.

Πολλὲς παροιμίες ἔχουν ρυθμὸ, συναλλάσσονται μὲ ὀρισμένο τρόπο στὰ λόγια τους οἱ τονισμένες συλλαβὲς μὲ τὶς ἄτονες. Στὴν παροιμία λ.χ. «Ὁ τοῖχος ἔχει αὐτιά καὶ ὁ λόγκος μάτια» ἔχομε μιὰ ἄτονη καὶ μιὰ τονισμένη συλλαβή. «Ὁ τοῖχος ἔχει αὐ-τιά καὶ ὁ λόγ-κος μά-τια», ἐνῶ ὅταν λέμε «Ὅποιος ἀνακατώνεται μὲ τὰ πῖτουρα τὸν τρωὴν οἱ κότες» λείπει ὁ ρυθμὸς, ὅπως λείπει συνήθως στὴν καθημερινὴ κουβέντα. Τὰ ἴδια μέτρα ποῦ βρισκομε στὴ δημοτικὴ ποίηση τὰ ἔχομε καὶ στὶς παροιμίες. Τὸ δεκαπεντασύλλαβο λ.χ. στίχο, ποῦ τὸν βρισκομε στὸ τραγούδι «Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλώνουν», τὸν ἔχομε καὶ στὴν παροιμία «Γιὰ χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται καὶ ἡ γλάστρα». Τὸ μέτρο τῆς, ποῦ ἀπαρτίζεται ἀπὸ δυὸ συλλαβὲς, ἄτονη καὶ τονισμένη, λέγεται *ιαμβικό*, ἐνῶ ἐκεῖνο ποῦ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τονισμένη καὶ ἄτονη λέγεται *τροχαϊκό*. Τροχαϊκὸ ἔχομε στὴν παροιμία: «Τρέμει ἡ γῆς, ἄμ δὲ βουλάει».

Παρατήρησῃ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη στὰ μέτρα αὐτὰ κάθε τονισμένη συλλαβὴ τοῦ μέτρου νὰ ἔχη καὶ λέξη τονισμένη στὴ συλλαβὴ αὐτή. Στὴν παροιμία λ.χ. μὲ τὸ βασιλικό, ὁ *ιαμβος* ζεταί δὲν ἔχει πραγματικὰ τονισμένο τὸ *αι* τοῦ *ποι*ζεται. Στὸ *ιαμβικό* μέτρο μπορεῖ νὰ τονιστῆ καὶ ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ πρώτου μέτρου ἀντὶς τῆ δεύτερη: «Ὅλο τὸ βόιδι φάγαμε» ἀντὶς «ὄλο-το βόι-δι φά-γαμε». Φυσικὰ πολλὲς λέξεις μονοσύλλαβες ἢ δισύλλαβες, καθὼς τὰ ἄρθρα, προσωπικὲς ἀντωνυμίες, πολλὰ ἄκλιτα, ἂν καὶ γράφονται μὲ τόνο, δὲν τονίζονται στὴν προφορὰ. Οἱ λέξεις αὐτὲς λογαριάζονται στὸ μέτρο ἄτονες.

Νὰ ξαναδιαβάσῃς τὰ μαθήματα (54, 58) καὶ νὰ ξεδιαλέξῃς τὶς ἑμμετρος παροιμίες ποῦ ἔχουν μέτρο *ιαμβικό* καὶ ὁσες ἔχουν μέτρο *τροχαϊκό*.

ΜΑΘΗΜΑ 75.

Τὰ μέτρα ποῦ ἔχουν οἱ ἑλληνικὲς παροιμίες εἶναι *ιαμβικά*, μὲ τονισμένες τὶς ζυγὲς τους συλλαβὲς, καὶ *τροχαϊκά*, μὲ τονισμένες τὶς μονές. Κάποτε

Έχουμε και μέτρα σύνθετα από τὰ δυὸ αὐτά. Κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν πού ἔχουν συνήθως τὰ ὀνομάζουμε:

A. Ἰαμβικά.

15σύλλαβο: Καινούριο κοσκινάκι μου, καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω.

8σύλλαβο: Παρηγοριά στὸν ἄρρωστο.

5σύλλαβο: Πολυτεχνίτης | κι ἐρημοσπίτης.

4σύλλαβο: Φωνὴ Θεοῦ | φωνὴ λαοῦ.

B. Τροχαϊκά.

12σύλλαβο: Κούρεψε τ' αὐγὸ καὶ πάρε τὸ μαλλί του.

8σύλλαβο: Τρέμει ἢ γῆς, ἄμ δὲ βουλάει.

7σύλλαβο: Νίψου κι ἀποφάγαμε.

6σύλλαβο: Ὅσα φέρνει ἡ ὥρα | δὲν τὰ φέρνει ὁ χρόνος.

4σύλλαβο: Κάλλιο ὕπνο | παρὰ δεῖπνο.

Γ. Ἰαμβοτροχαϊκά.

8σύλλ.+7σ.: Ἀγάπα ἢ Μάρω τὸ χορό, | ἦβρε κι ἄντρα χορευτή.

6σύλλ.+5σ.: Ἀγιάσαν τὰ νερά, | πᾶν τὰ παγανά.

Νὰ ξαναδιαβάσης τὰ μαθήματα (55) καὶ (62) καὶ νὰ κατατάξης σύμφωνα μὲ τὸν παραπάνω πίνακα τὶς ἔμμετρος παροιμίες πού θὰ βρῆς.

ΜΑΘΗΜΑ 76.

Νὰ βρῆς ἀπὸ δύο παροιμίες γιὰ κάθε εἶδος ἰαμβικοῦ καὶ τροχαϊκοῦ μέτρου.

ΜΑΘΗΜΑ 77.

Ἐπάρχουν παροιμίες καὶ γωμικά μὲ λέξεις πού δὲν τις συνηθίζουμε ἢ πού τις ξέρομε μόνο ἀπὸ ἐκεῖ. Αὐτὸ γίνεται συχνὰ ἐπειδὴ ἔρχονται οἱ παροιμίες αὐτὲς ἀπὸ τόπο ὅπου συνηθίζον λέξεις ἰδιωματικές, πού ἐμεῖς οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν τις ἔχομε. Ἔτσι λ.χ. στὴν παροιμία «ἔφαγε ὁ ἄμαρτωλὸς καὶ οἶγνε» τὸ ρῆμα *οἶγνε* (ἀρχ. *οἶγῶ*) σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ κοινὸ «κρυώνω» καὶ στ' ὠραῖο κρητικὸ γωμικὸ «Εἰς τὰ νιότα ποῦ 'ν' τὰ φρόνα; Κι εἰς τὰ φρόνα ποῦ 'ν' τὰ νιότα;», ἐκτός ἀπὸ τὰ *νιότα* (νιάτα), πού καὶ αὐτὸ δὲν ἀνήκει στὴν κοινὴ, εἶναι καὶ τὰ *φρόνα* (φρόνηση) ἰδιωματικὸς τύπος¹.

Μὰ στὶς παροιμίες βρῖσκομε κάποτε καὶ παλιωμένους λέξεις, φυλαγμένες ἀπὸ παλιότερα, πού δὲ λέγονται πιά σήμερα, τουλάχιστο στὴ σημασία πού τις συνηθίζουμε: «Ὅλοι οἱ χοῖροι μιά γενιά εἶναι κι οἱ φύλλοι μιά

1. Ἐπάρχουν φυσικὰ καὶ παροιμίες πού μὲ τὴ γλωσσικὴ τους μορφὴ ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν κοινὴ μας γλώσσα, ἔτσι πού νὰ μὴν τις καταλαβαίνουμε. Τέτοιες εἶναι λ.χ. οἱ καππαδοκικὲς, οἱ φαρασιώτικες καὶ οἱ ποντιακές. Στὰ ποντιακά λ.χ. λένε: «Γιὰ τὸν ὀκνεάν πάντα ἔξεργος ἐν» (γιὰ τὸν τεμπέλη, τὸν ὀκνό, πάντα γιορτὴ εἶναι).

κουβέντα» : 'Η λέξη *κουβέντα* φύλαξε ἐδῶ σημασία παλιότερη, μεσαιωνική : συγκέντρωση, μάζωση, συμβούλιο, ὅπως τὴ διατήρησε καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. «Πόχουν οἱ κλέφτες μάζωση, πού 'χουν κρυφὴ κουβέντα»¹.

Στὶς ἀκόλουθες παροιμίες (καὶ γνωμικὰ) τυπώνονται μὲ πλάγια γραμμὰ οἱ ἀσυνήθιστες λέξεις (τύποι ἢ σημασίες), πού εἶναι παλιωμένες ἢ ιδιωματικές. Ν' ἀντικαταστήσῃς τὶς λέξεις αὐτὲς μὲ τὶς ἀντίστοιχες κοινὲς καὶ νὰ ἐξηγήσῃς τὶς παροιμίες.

1. Κατὰ μάνα, κατὰ κύρη, τὸ παιδί κι ἡ θυγατέρα.
2. "Αλλά λένε τὸ βραδὺ κι ἄλλα λένε τὸ ταχὺ.
3. Καλὰ εἶν' τὰ κουμαρόφυλλα μὲ τὸ ρωὶ τὸ λάδι.
4. Τ' ἀπίδια μὲ παρακαλοῦν κι ἀγλάδες θέλ' νὰ φάω.
5. 'Η γραία τὸν Καλανιάρην σύκα ἐγύρευεν.
6. Κάθε τόπος καὶ ζακόνι κάθε μαχαλὰς καὶ τάξη.
7. Στὴ χάση πιάση ἀρμένιζε, πεντέχτη² στὸ λιμώνα.
8. 'Απὸ τ' 'Αι - Νικήτα κοίτα, ἀπ' τ' 'Αι - Γιωργιοῦ ξεκοίτα.
9. Πραγματευτὴν ἐγύρευα καὶ κομμερκιάσην ἦβρα.
10. Τὰ ἔχει πᾶνε κι ἔρχονται, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.
11. Πάρε τοῦ γέροντος βουλή, τοῦ παιδεμένου γνώση.
12. Πού τοῦ γονιοῦ του δὲ γρικᾶ κακὸς κακοῦ θὰ πάη.

Δ

ΜΑΘΗΜΑ 78.

'Υπάρχουν παροιμίες (γνωμικὰ, ἀποφθέγματα καὶ φράσεις παροιμιακῆς) πού διατηρήθηκαν ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια (ἢ κάποτε καὶ τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ) καὶ μοιάζουν ἴδιες οἱ ἀρχαῖες παροιμίες ἀποδομένες στὴ νέα γλῶσσα, ἐνῶ ἄλλες πάλι ἔχουν τὸ ἴδιο περίπου νόημα μ' ἐκεῖνες.

α) Δίνονται ἀρχαῖες παροιμίες³ νὰ βρῆς τὶς ἀντίστοιχες τοὺς σημερινές.

1. "Ὀνῶ τις ἔλεγε μῦθον, ὁ δὲ τὰ ὄντα ἐκίνει.
2. Χεῖρ χεῖρα νίπτει, δάκτυλος δὲ δάκτυλον.
3. Αὐτῶ κανῶ τὰ ἐν τῶ κανῶ ἀπώλοντο.
4. 'Ὁ πονῶν πρὸς ἱατρόν.
5. Πέτραν κοιλαίνει βάνις ὕδατος ἐνδελεχεῖη.
6. Οἶνος κάτοπτρον νοῦ.
7. Μία χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ.
8. Σφαῖρα κατὰ πρανοῦς.
9. Λινοῦ πάθη ἔσχε (γιὰ πολύπαθο).

1. 'Η λέξη ἔρχεται ἀπὸ τὸ λατ. conventus συνέλευση, σύνοδος (γαλλ. couvent μοναστήρι) λεγόταν στὸ μεσαιῶνα (*κουβέντος* καὶ) *κομβέντος*, συγκλημένος, *κόμβεντος* συνέλευση : «ἐκέλευσε κόμβεντον γενέσθαι... κελεύσας καὶ πάντας τοὺς Μανιχαίους παραγενέσθαι ἐν τῷ κομβέντῳ» (Θεοφάνης, 8 αἰ. μ.Χ.).

2. *πεντέχτη* λέγεται σὲ μερικὰ μέρη ἢ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη μέρα ἢ μόνον ἡ πέμπτη τοῦ μηνός.

10. Κόραξ κόρακι φιλεί και τέττιξ τέττιγι.
11. Εἰς Κρήτα κρητίζειν.
12. Ὑπέρου περιστροφή.
13. Τὰ πέρυσι ἀεὶ βελτίω.
14. Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος.
15. Μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος.
16. Ἐκ στόματος κόρακος ἐξελεύσεται κρά.
17. Τοῦτο τὸ ῥῶν ἀπ' ἐκείνου τοῦ κόρακος.
18. Οὐδεὶς ἑαυτῷ κακὰ ἐπίσταται.
19. Αἰθίοπα σμήχειν.
20. Τοξεύειν πρὸς οὐρανόν.
21. Ὁ παθὼν ἀκριβὴς ἐστί τῇ πείρᾳ διδάσκαλος.
22. Ὁ μὴ ἔχων ἐπώλει καὶ ὁ μὴ φρονῶν ἠγόραζε.
23. Ἄλλο γλαῦξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται.
24. Ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα.

β) Δίνονται παροιμίες σημερινές. Νὰ βρῆς ἀντίστοιχες ἀρχαῖες καὶ νὰ προσθέσῃς ὅ,τι σχετικὸ ἔξοις γι' αὐτές.

1. Ὅσα δὲ φτάνει ἢ ἀλεποῦ τὰ κάνει κρεμαστάρια.
2. «Ἄγιε μου Γιώργη, βόηθα με». — «Κούνα κι ἐσὺ τὸ χέρι σου».
3. Ὅποιοι ἀγάλια περπατεῖ πολὺ μακριὰ πηγαίνει.
4. Νὰ ἔχεν ἡ γῆ κρικέλι θὰ τηνε σήκωνα.
5. Ὅποιοι λυπᾶται τὸ ραβδί του χάνει τὸ παιδί του.
6. Ἀλάτι πάει στὴν ἀλυκὴ καὶ ξύλα πάει στὸ λόγγο.
7. Ἄν γειτονέψης μὲ κουτσὸ θὰ μάθης νὰ κουτσαίνης.
8. Σαλιάγκου σπῖτι καίγεται κι ἐκείνος τραγουδαίει.

ΜΑΘΗΜΑ 79.

Παραθέτονται ἀρχαῖες ἢ μεταγενέστερες παροιμίες, γνωμικά, ἀποφθέγματα καὶ φράσεις παροιμακῆς. Νὰ ἐξηγήσῃς δώδεκα ἀπὸ αὐτὲς καὶ νὰ πῆς ὅ,τι σχετικὸ ἔτυχε νὰ ξέσῃς.

Ἄδακρυς πόλεμος.— Ἀεὶ γεωργὸς εἰς νέωτα πλοῦσιος.— Ἀεὶ κολοῖός ποτὶ κολοῖον ἰζάνει.— Ἀεὶ φέρει τι Λιβύη καινὸν κακόν.— Ἀετὸς μυίας οὐ θηρεύει.— Αἱ Ἰβύκου γέρανοι (γιὰ ὅσους τιμωρήθηκαν ἀπροσδόκητα γιὰ φταίξιμό τους).— Αἶξ τὴν μάχαيران (γιὰ ὅσους ζημιώνουν τὸν ἑαυτὸ τους χωρὶς νὰ τὸ θέλουν).— Ἀκεοῖας ἰάσατο (γιὰ κακὸ γιαιτρός).— Ἀκρον λάβε καὶ μέσον ἔξεις (χρησμός, γιὰ μπερδεμένα λόγια).— Ἀλλην ὄρῶν βαλάνιζε.— Ἀμαλθείας κέρας.— Ἀμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον.— Ἀνάγκη οὐδὲ θεοὶ μάχονται.— Ἀνάγυρον κινεῖς (γιὰ ζημιὰ σου ἀνακινεῖς κάτι).— Ἀνεμον διώκεις.— Ἀν ἢ λεοντῆ μὴ ἐξίκηται τὴν ἀλωπεκὴν πρόσσψον.— Ἀνθρακες ὁ θησαυρός.— Ἀν μὴ παρῆ κρέας τάριχον στερκτέον.— Ἄνω ποταμῶν χωροῦσι πηγαί.

Ἄπαγέ με εἰς τὰς λατομίας.— Ἄπας ἐχίνος τραχύς.— Ἄπλους ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ.— Ἄπόλογος Ἄλκινού.— Ἄπο μηχανῆς θεός.—

*Απορία ψάλλτου βήξ.—'Αργυραῖς λόγχαις μάχου καὶ πάντων κρατήσεις (χρησμός πού δόθηκε στὸ Φίλιππο).—'Αρχαιότερος Κόδρου.—'Ασκὸν δέρεις (γδέρνεις).— Αὐτὸς ἔφα.—'Αφιλοχρηματία Σπάρταν ἔλοι, ἄλλο δὲ οὐδὲν (χρησμός).

Βατράχοις οἰνοχοεῖς.—Βελλεροφόντης καθ' ἑαυτοῦ γράμματα.— Βοῦν ἐπὶ γλώττης (γιὰ δωροδοκημένους (βοῦς νόμισμα ἀττικόν), πού δὲν μποροῦν νὰ μιλήσουν ἐλεύθερα).— Γεῖξ ὁ μωρὸς κᾶν τι μὴ γελοῖον ἦ.— Γλυκεῖ' ὁ πῶρα φύλακος ἐκλειοιπότης.— Γύγου δακτύλιος (γιὰ πολυμήχανο καὶ πανούργο).

Δικτύω ἄνεμον θηρᾶν.— Δις πρὸς τὸν αὐτὸν αἰσχρὸν προσκρούειν λίθον.— Δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται.— Δυοῖν κακοῖν προκειμένοι τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον.—"Εαρος χρῆζει ἐπειδὴ παλαιὸν χιτῶνα ἔχει.— Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνὴρ.— Εἰς τὸ δέον.— Εἰς Τροφωνίου μαντεύεσθαι.—'Εν οἴνῳ ἀλήθεια.—"Ενεστι κᾶν μύρμηκι χολή (νὰ μὴ καταφρονῶμε τοὺς μικροῦς).—'Ενὸς ἀτόπου δοθέντος μυρία ἔπονται.—'Εξ οικείων τὰ βέλη.—'Εξ ὄνουχος τὸν λέοντα.—'Επὶ ξυροῦ ἀκμῆς.—"Εστι δίκης ὀφθαλμός, ὅς τὰ πάνθ' ὄρᾳ.— Ζεῖ χύτρα, ζῆ φίλια.— Θεοῦ θέλοντος κᾶν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις.— Θύραζε, Κᾶρες, οὐκέτ' Ἀνθεστήρια.—'Ιδοῦ ἡ Ρόδος, ἰδοῦ καὶ τὸ πῆδημα.

Καδμεία νίκη.— Καὶ κόρχορος (ἓνα ἀγριόχορτο) ἐν λαχάνοις.— Καίρος παντὶ πράγματι.— Κακὸν ἀντὶ κακοῦ.— Κακοῦ κόρακος κακὸν ὄψον.— Κατόπιν εορτῆς ἦκει.— Κοινὰ τὰ τῶν φίλων.— Κοσκίω φέρειν ὕδωρ.— Κυάθῳ μετρεῖν θάλασσαν.— Κύκνειον ἄσμα.— Λέοντα νύσσειν.— Λέοντ' ἐπιχειρεῖν ξυρεῖν.— Λυδοὶ πονηροί, δεῦτεροι δ' Αἰγύπτιοι, τρίτοι δὲ Κᾶρες πάντων ἐξωλέστατοι.— Λυγκέως δεῦτερον βλέπει.— Λύχον ἐν μεσημβρίᾳ ἄπτειν.

Μακάρων νῆσοι.— Μαλέαν κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε.— Μὴ δίκην δικάσης πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσης.— Μὴ κίνει κακὸν εὖ κείμενον.— Μὴ κίνει Καμάριναν, ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων.— Μὴ παιδί μάχαιραν.— Μὴ προτρεχέτω ἡ γλῶττα τοῦ νοῦ.— Μίδα πλοῦτος.— Μίδας δνου ὄτα.— Μωμῆσεται τις μάλλον ἢ μιμῆσεται (εἶναι εὐκολώτερο νὰ κατηγορῆ κανεὶς τὸ καλόν).— Ξυγγνώμη πρωτοπείρω.

'Ο Κρῆς τὸν Κρῆτα (γιὰ ὁμοιότητες, ὁμοιοῦς).— Οἷα κεφαλὴ καὶ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει.—"Ον οὐ τύπτει λόγος, τύπτει ῥάβδος.—"Ονος λύρας ἦκουε καὶ σάλπιγγος ὅς.—"Ονου σικιά.—"Ορνιθος γάλα ζητεῖς.— Οὐδ' Ἡρακλῆς πρὸς δύο.— Οὐδὲ τὰ τρία Σησιχόρου (γιὰ ἀπαίδευτους).— Οὐδὲν πρὸς Διόνυσον.— Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.— Οὐ τυφλὸς ἀλλ' ἐξώρκεται.— Οὐ φροντὶς Ἴπποκλειδῆ.— Οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.— Οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολὺ.

Πακτωλός.— Πάνθ' ὑπὸ μίαν Μύκονον.— Πάσαλος πασσάλω ἐκκρούεται.— Πατρόκλειος πρόφασις.— Πολλὰ πέλει μεταξύ κύλικος καὶ χεῖλεος ἄκρου.— Πόλλ' οἷδ' ἀλώπηξ, ἐχίνος δὲ ἐν μέγα.— Πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατακαίριον εἶπε.— Πολλοὶ ἱατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν.—

Πολλοὶ στρατηγοὶ Ἰκαρίαν ἀπώλεσαν.— Πρὶν ἐσφάχθαι δέρεις (γδέρνεις).— Πρὸς κέντρα λακτίζειν.— Ῥάβδος ἐν γωνία, ἄρα βρέχει.— Ῥαδαμάνθυος κρίσις (γιὰ δίκαιη κρίση).— Σαοὺλ ἐν προφήταις; (γιὰ ἀνάξιους).— Σαρδαναπάλου τρυφηλότερος.— Σαρδώνιος γέλως.— Τὰ ἐξ ἀμάξης.— Τίς ψέγει τὸν Ἡρακλέα.— Τὸν καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσον.— Τρυγόνος λαλιότερος.— Φαλακρῶ κτένας δανείζεις.— Φρονεῖς ἀρχαϊκά.— Φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ῥάδιον.— Ὡδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν.
 Ἄκρω τῷ δακτύλῳ ἄψασθαι.— Ἄμφοιν χεροῖν.— Ἄφ' ὕψηλοῦ.— Ἄχρι κόρου.— Γῆν καὶ οὐρανὸν κινεῖς.— Ἐκ τριχῶς κρέματαί.— Οὐδὲ γρῦ.— Πάντα λίθον κινεῖν.— Ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΠΕΡΙΦΡΑΣΗ

Περίφραση εἶναι ἡ ἔκφραση ἀπλῆς ἔννοιαις μὲ περισσότερες λέξεις, καθὼς λ.χ. ὅταν ποῦμε *ὁ Ἅγιος τῶν θαλασσιῶν ἀντὶ ὁ Αἰ-Νικόλας* ἢ *ὁ πατέρας τῆς λατρικῆς* ἀντὶ *ὁ Ἰπποκράτης*. Μὲ τὴν περίφραση τὸν νίζομε μιὰ ἀπὸ τὴν κύριαις ἰδιότητες μιᾶς ἔννοιαις· πρέπει ὅμως νὰ γίνεταὶ αὐτὸ καθαρά, ὥστε νὰ πηγαίη εὐκόλα ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν περίφραση εἰς τὴν ἔννοιαν—ἀν φυσικὰ γνωρίζωμε τὰ πράγματα—καὶ νὰ μὴ χάνη μὲ τὴν περίφραση ἢ ἔκφραση τὴ διαύγειά της.

Μεταχειρίζομαστε τὴν περιφράσεις, προπάντων ὅταν γράφωμε, σὲ διαφορὰς εὐκαιρίας καὶ ἀφορμὰς. Αὐτὸ γίνεται: α) Γιὰ νὰ ἀποφύγωμε τὴν ἴδιαν λέξιν—ἰδίως ὅταν πραγματευόμεσθα ἀφηρημένα θέματα καὶ προσπαθόντας νὰ ἐξηγήσωμε τὴ σκέψιν μας πρέπει νὰ εναναγυρίσωμε εἰς τὴν ἴδιαν ἔννοιαν. Ἔτσι λ.χ. μιλώντας γιὰ τὴ μάχην τῶν Θερμοπυλῶν, γιὰ νὰ μὴ ξαναλέμε τ' ὄνομα Λεωνίδας, μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ *ὁ νικητὴς τῶν Θερμοπυλῶν*, *ὁ προασπιστὴς τῶν Στενῶν*, *ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ξέρξη*, *ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τρακόσιων*.

β) Γιὰ νὰ τονίσωμε μιὰ ἰδιότητα χαρακτηριστικὴ τῆς ἔννοιαις ποὺ περιφράζομε, ἃς εἶναι καὶ ὑποδηλώνοντάς τη μόνο. Ἔτσι λ.χ. ὅταν ὀνομάζεται ἡ Παναγία (στὸ Ἐξαποστειλάριον τῆς γιορτῆς της) *ὁ γλυκασμὸς τῶν ἀγγέλων*, *τῶν θλιβομένων* ἢ *χαρὰ* ἢ ὅταν ὀνομάζεται τὸ Ἅγιον Ὄρος *ἐργαστήριον πασῶν ἀρετῶν*.

γ) Γιὰ νὰ ποικίλωμε καὶ νὰ στολίσωμε τὸ ὕψος παίρνοντας ἀκόμη στερεοῦτες ἔκφράσεις ποὺ συνηθίζονται: *λειτουργὸς τῆς Θέμιδας* γιὰ ἓνα δικαστικόν.

Ἡ περίφραση εἶναι χρήσιμο καλλιλογικὸ στοιχεῖο, ἀπαραίτητο σχεδὸν γιὰ τὸ καλὸ ὕψος. Ὅταν μιὰ περίφραση εἶναι πετυχημένη καὶ βρι-

σκειται στη θέση της, έτσι πού να τή δικαιολογή η σειρά τοῦ λόγου, θὰ ἔχανε ἡ ἔκφραση σὲ γλαφυρότητα ἂν ἔλειπε. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ κάνωμε κατάχρηση οὔτε νὰ μεταχειριζόμαστε χωρὶς λόγο καθιερωμένες στερεότυπες περιφράσεις, μόνο καὶ μόνο γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴν κυριολεξία. Γράφοντας λ.χ. γιὰ ἓνα καράβι πού κινδύνευε στὴν τρικυμία μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς «πολλὲς γυναῖκες παρακαλοῦσαν τὸ θαλασσινὸ ἄγιο γιὰ νὰ βοηθήσῃ», δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀνάγκη νὰ ποῦμε γιὰ τὸν πατέρα τῶν θεῶν «ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου», ἐκτὸς ἂν ἔχωμε ιδιαίτερο λόγο.

Οἱ περιφράσεις δὲν πολυσυνηθίζονται στὴ γλώσσα μας ὅσο σὲ ἄλλες πιὸ καλλιεργημένες, καὶ εἶναι λίγες ὅσες πρωτοειπώθηκαν στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.

Μὲ τὴν περιφραση μοιάζει ἔξωτερικὰ καὶ ὁ ὀρισμός. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅμως πὼς στὸν ὀρισμὸ ἐκφράζομε ὄχι μιὰ ιδιότητα παρὰ τὰ κύρια γνωρίσματα μιᾶς ἔννοιας, δίνομε τὴν οὐσία της, ὅτι τὴ χαρακτηρίζει.

Ὡς πρὸς τὴν καταγωγή τους οἱ περιφράσεις τῆς γλώσσας μας εἶναι: α) Λαϊκές· εἶναι αὐτὲς οἱ λιγότερες, μὰ καὶ οἱ πιὸ γνωστές: «Τὸ μήνα πού δὲν ἔχει Σάββατο», δηλ. ποτέ. β) Λόγιες· αὐτὲς εἶναι πολὺ ἀφθονότερες, ἀλλὰ καὶ συχνὰ γνωστές σὲ στενοὺς μόνο κύκλους: ὁ ἐρημίτης τῆς Μυτιλήνης, γιὰ τὸ Δημ. Βερναρδάκη, πού ἀναγκάστηκε ν' ἀποτραβηχτῆ νωρὶς ἀπὸ τὴν πανεπιστημιακὴ του διδασκαλία καὶ ν' ἀφιερωθῆ στὸ συγγραφικὸ ἔργο. γ) Ξενικὲς καὶ λόγιες συγχρόνως: *λειτουργὸς τῆς Θέμιδας*. δ) Νεώτατες, πού μπορούν νὰ γίνουν κάθε μέρα ἀπὸ τὸν καθένα μας, χωρὶς φυσικὰ νὰ εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸς λόγος γιὰ νὰ γίνουν κοινὸ κτῆμα.

ΜΑΘΗΜΑ 80.

Δίνονται οἱ περιφράσεις· νὰ βρῆς τὶς ἀντίστοιχες λέξεις.

1. Τὸ πουλὶ τῆς ἄνοιξης.	13. Τὸ ἱερὸ φυτὸ τοῦ Ἀπόλλωνα.
2. Τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας.	14. Τὸ ἱερὸ νησί τοῦ Ἀπόλλωνα.
3. Ἡ Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν.	15. Ἡ θεὰ τῆς σοφίας.
4. Ὁ Ἅγιος τῶν Ζακυθινῶν.	16. Ὁ θεὸς τοῦ ἐμπορίου.
5. Ὁ πολιοῦχος τῶν Πατρινῶν.	17. Ἡ τυφλὴ θεά.
6. Λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου.	18. Οἱ νύμφες τῶν δασῶν.
7. Ὁ πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλ.	19. Οἱ κόρες τῆς Μνημοσύνης.
8. Ὁ ἱερὸς Βράχος. λάδας.	20. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου.
9. Ἡ βασίλισσα τοῦ Ἄδη.	21. Τὸ φτερωτὸ ἄλογο.
10. Ὁ φύλακας τοῦ Ἄδη.	22. Ὁ καρβαλάρης τοῦ Πηγάσου.
11. Τὸ σύμβολο τοῦ Δία,	23. Τὸ ἱερὸ βουνὸ τῶν Μουσῶν.
12. Τὸ σύμβολο τοῦ Ἑρμῆ ¹ .	24. Ἡ κατοικία τῶν Κενταύρων.

1. Ἦταν ἓνα ραβδί, συχνὰ μὲ δυὸ φίδια μπλεγμένα γύρω του, πού τὸ βαστοῦσε ὁ Ἑρμῆς σὰν ἀγγελιοφόρος καὶ κήρυκας τοῦ Δία.

25. Ἡ βασιλοπούλα τῆς Σχηρίας.	33. Ὁ τυφλὸς αἰοιδός.
26. Ὁ νικητὴς τοῦ Μινώταουρου.	34. Ὁ τελευταῖος βασιλιάς τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας.
27. Οἱ πενήντα ἀδερφές.	35. Ὁ πατέρας τῆς ἱστορίας.
28. Ἡ μαρτυρική προφήτισσα.	36. Ὁ οἰκιστὴς τῆς Ἀλεξάνδρειας.
29. Οἱ παλαιότατοι Ἕλληνες κατὰ τοὶς τῆς Πελοποννήσου ἴ.	37. Τ' ἅγια χῶματα.
30. Τὸ νησί τοῦ Πέλοπα.	38. Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ.
31. Ὁ οἰκιστὴς τῆς παλιᾶς Ἀθήνας.	39. Ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας.
32. Ὁ νικητὴς τῶν Λεύκτρων.	40. Οἱ αἰώνιες μονές.

ΜΑΘΗΜΑ 81.

Γιὰ τὴν ἴδια ἔννοια μοροῦμε νὰ ἔχουμε πολλὲς περιφράσεις κατὰ τὴ διαφορτικὴ ἰδιότητα πού θὰ ξεχωρίσωμε κάθε φορά. Ἔτσι μοροῦμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ: Ἡ θεὰ τῆς σοφίας, Ἡ κόρη τοῦ Δία, Ἡ πολιοῦχος τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, Ἡ προστάτρια τοῦ Ὀδυσσεῦ.

Νὰ σχηματίσῃς ἀπὸ τοὺς περιφράσεις γιὰ καθεμᾶ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες λέξεις. (Νὰ θυμηθῆς ὅμως πὼς γιὰ νὰ εἶναι καλὴ ἡ περιφραση πρέπει νὰ ἐκφράζη σωστὰ μὰ ἀπὸ τὶς κύριες ἰδιότητες τῆς ἔννοιας).

γεννιοῦμαι	ὁ Ὀλυμπος	στρατιώτης
πεθαίνω	ὁ Δίας	ὁ ἥλιος
ὁ Χάρως	ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος	τὸ σιτάρι

ΜΑΘΗΜΑ 82.

α) Οἱ λέξεις πού τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα εἶναι περιφράσεις ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ τὶς λέξεις πού ταιριάζουν στὸ νόημα.

Α) Ἀπὸ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωὴ» τοῦ Παλαμᾶ.

Ἦ μικροκάμωτη ἐσὺ γῆ μὲ τὴν τρανὴ ἱστορία.

Τοῦ Θείου τοῦ Βράχου τοῦ γελᾶ ἡ Πεντέλη.

Γυροῖζω ἀπὸ τ' ἀγύριστο ταξίδι, ἀπὸ τοὺς τόπους,

π' ὄλο τὸ ἔμπα ξέροντε καὶ πού ποιεῖ τὸ ἔβγα.

...Πρόσμενα νὰ λάμψη

ὁ ἀρχαῖος ἐμπρός μου ὁ Παργασσός, μὲ τὶς ἐννιά ἀδερφάδες.

Τῆς Δέσβιας ψάλτρας εἶμαι ἐγὼ τὸ πύρινο τ' ἀνάκρυσμα.

Ἦ Ρωμοσύνη, ὦ μάνα μου! καὶ ὦ κόρη ἐσὺ τῆς ὁμορφης,

μέσα σὶς ὁμορφες, μητέρας.

Οἱ ἐλικωνόζωες οἱ ἀδερφές, οἱ θέαινες, κι οἱ ἐννιά.

Ἔγειρεν ὁ πολυγαπημένος | τὸν ἔπνο τὸν ἀξύπνητο νὰ πικροκοιμηθῆ.

Ἔμένα ὄνειρευτήγατε ὑπάκου στόμα, | σιλάβο γιὰ τὸ ξεφάντωμά σας;

1. Τὸ καυχοῦνταν οἱ ἴδιοι καὶ ἦταν πραγματικὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἕλληνες πού εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὴν Πελοπόννησο (πρὶν ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς κατοικοῦσαν ἐκεῖ ἄλλες φυλές). Γιὰ νὰ τὸ βεβαιώσωμε μάλιστα ἔλεγον πὼς ζοῦσαν ἐκεῖ σ' ἐποχὴ πού δὲ γυροῖζε ἀκόμα τὸ φεγγάρι γύρω ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ γιὰ αὐτὸ μάλιστα φαίνεται πὼς εἶχαν ὄνομαστῆ προσέλληνοι.

Δὲν εἶμαι εὐκολοσύνητριφτη βαρκοῦλα ἐγώ, τὸν κάβο
δὲν τρέμω τῆς ψευτιάς σας.

Ζωοῦλα ἐσύ, πού σ' ἔσβησες τὸ φύσημα τοῦ Χάρου
στὴν ἀγκαλιά τῶν ἀπαλῶν ὀνειρώων τῆς αὐγῆς.

Β) Ἀπὸ ἄλλα ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ.

Βάννα, κοντά εἶν' ἡ θεία τοῦ Ἀπρίλη σκόλη.

Κάποτε μ' ἔφεραν τὰ κύματα παιδί
στὴ γῆ πού εἶν' ἀπ' ἀνθούς κι ἀπὸ τραγούδια ἠλιοχυμένη,
προτοῦ νὰ τὴ χαρῶ τοῦ Κάλβου τὴν ὠδή
καί πρὶν τὴν ἀγαπήσω τὴ Φαρμακωμένη.

... Χρόνια περάσαν ἀπ' ὀμπρός μου, ὅμως ποτὲ
δὲ χάνω τὴ στιγμή, καθὼς μακριάθε σὲ πρωτοεῖδα,
στὸν ἀταξίδευτο ἐσύ, τόπε ποθητέ,
τοῦ Φώσκολου ἀκριβή, τοῦ Σολωμοῦ πατριίδα.

Γ) Ἀπὸ τὸ Σολωμό.

Γκαρδιακά χαροποιήθη
καί τοῦ Βάσιγκτον ἡ γῆ,
καί τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
πού τὴν ἔδεναν κι αὐτή...

Ἐλαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
τὸ θηρίο, καί σέρνει εὐθύς
κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρουσίας
τὰ μουγκίσματα τ'ς ὀργῆς...

Ἐσαλ' ὁ Ἀγγλος ὁ τυφλός.

Ἔτσι ὁ Ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνος,
ὅταν ἔπαυε νὰ ζῆ,
καθὼς ἤθελεν ὁ φθόνος,
σ' ἔνα ἀγνωρίστο νησί...

Κοντά ἔνα κεί στο νιὸν ὀμπρός ὁ τίγρης
τοῦ πελάγου.
Ἀπόψε ἀποκοιμήθη εἰς τὸν ὕπνο τοῦ
Χριστοῦ.

β) Κάποτε τυχαίνει καὶ ἀναφέρεται κάτι μὲ τ' ὄνομά του καὶ μαζὶ καὶ μὲ
μιὰ περίφραση ἢ μιὰ περιγραφή τῆς ἐννοιάς του.

Στ' ἀκόλουθα παραδείγματα νὰ συμπληρωθοῦν οἱ παῦλες μὲ τ' ὄνομα πού
ἐποδηλώνεται μὲ τὴν περίφρασή του, τυπωμένη μὲ πλάγια γράμματα.

— , ἡ Βοσπορίτισσα, τοῦ Κωσταντίνου ἡ κόρη (Παλαμᾶς).

Τῆς — γέρνει ἀπὸ ψηλά τὸ ἐφτάδιπλο τὸ ἀστέρι (Γρυπάρης).

Βάννα, κοντά εἶν' ἡ θεία τοῦ Ἀπρίλη σκόλη

μὲ τὸν Ὀρφέα τὸ φτερωτό, τ' — (Παλαμᾶς).

Ἡ Σπαιοιάτισσες Κόρες, τῆς θείας Ἀθῆνας κορόνες,

ὦ — ἰ, ἔφυγε, κλέφτες καὶ βάρβαροι πῆσαν
τὴν ἀδερφοῦλα σας, μείνατε πέντε... (Παλαμᾶς).

Καὶ νὰ καὶ οἱ — , στερνολείψανα
μῆς ἀρχοντιάς πόχει πεθάνει (Παλαμᾶς).

ΜΑΘΗΜΑ 83.

Δίνονται οἱ περιφράσεις· νὰ βοῆς τις ἀντίστοιχες λέξεις.

1. Ὁ ποιητὴς τ. «Ἀσάλευτης ζωῆς».	6. Ἡ νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ.
2. Ὁ ποιητὴς τῆς «Λήθης».	7. Ἡ ἑλληνικὴ Βενετία.
3. Ὁ ποιητὴς τῶν «Σκαρβαίων».	8. Ἡ ἑλληνικὴ Πομπηία.
4. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Βόρειας Ἑλ-	9. Τὸ θεϊκὸ σπαθί.
5. Τὸ φλογερὸ καμίνι. λάσδας.	10. Ὁ ἀρχιτέκτονας τοῦ Παρθενώνα.

1. Ἡ ὀνομασία γεννήθηκε ἀπὸ τ' ὄνομα ἀρχαίας κώμης κοντά στὴ Σπάρτη.

11. 'Η 'Αθήνα τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.
12. 'Ο Πίνδαρος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.
13. Οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς Ἁγία-Σοφιάς.
14. 'Η κοιτίδα τῶν ἐπιστημῶν.
15. 'Ο πυρφόρος ἡμίθεος.
16. Οἱ παρηγορητρες τοῦ Προμηθέα.
17. Οἱ φιδοπλόκαμες φουρτούνες τῆς νυχιᾶς.
18. 'Ο ὕμνητῆς τοῦ Ἀχιλλέα.
19. 'Η ἀποικία τῶν Φωκαέων.
20. 'Ο Ἀφιδναῖος ποιητῆς.
21. 'Ο πατέρας τῆς τραγωδίας.
22. 'Ο Ἐφέσιος φιλόσοφος.
23. 'Ο σοφὸς ποῦ ἔλεγε πῶς δὲν ἤξερε τίποτε.
24. 'Ο ποιητῆς τῆς Ὁρέστειας.
25. 'Ο ὕμνητῆς τοῦ Κολωνοῦ.
26. 'Ο Ἰδρυτῆς τοῦ Ἱεροῦ Λόχου.
27. 'Ο Σταγυρίτης φιλόσοφος. | 28. 'Ο βασιλικὸς μαθητῆς τοῦ Ἀριστοτέλη.
29. 'Ο κυνικός φιλόσοφος.
30. 'Ο τελευταῖος ἀρχαῖος Ἑλληνας.
31. 'Ο συγγραφέας τῶν «Νεκρικῶν Διαλόγων».
32. 'Ο συγγραφέας τῶν «Παράλληλων Βίων».
33. 'Ο ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.
34. 'Ο μαθητῆς τῆς Ὑπατίας.
35. 'Ο μήνας τοῦ Ἰανοῦ.
36. 'Ο διπλοπρόσωπος θεός,
37. 'Ο μιμητῆς τοῦ Ὁμήρου.
38. 'Η αἰώνια πόλη.
39. 'Ο ἐλευθερωτῆς τῆς Ἑλβετίας.
40. 'Ο μεγάλος Κορσικανός.
41. 'Ο νομοθέτης τῶν Ἑβραίων.
42. 'Η βασίλισσα τοῦ Ἀδριατικοῦ.
43. 'Η πόλη μὲ τοὺς κρεμαστοὺς κήπους.
44. Τὸ οὐράνιο βασίλειο.
45. Οἱ ἀσώματες δυνάμεις.
46. Τὰ δυὸ μάτια τῆς ἱστορίας. |
|--|---|

ΜΑΘΗΜΑ 84.

Οἱ ἀκόλουθες περιφράσεις ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἢ τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, μὲ τὴν ἴδια μορφή ἢ κάπως ἀλλαγμένες. Νὰ βεθῆς τὴ λέξη ποῦ ἀντιπροσωπεύουν.

1. Ὑγρά κέλευθα.
2. Ἐρκος δόδωντων.
3. Ὁμφαλὸς τῆς γῆς.
4. Ρόδα τῆς Πιερίας.
5. Πιερία μέλισσα.
6. Δεκάτη μοῦσα.
7. Ἡ λήμη τοῦ Πειραιῶς.
8. Ἑλλάς Ἑλλάδος.
9. Δαιμόνιον πτολίεθρον.
10. Κλεινὸν ἄστυ. | 11. Ἰοστέφανον ἄστυ.
12. Ἐαρ πόλεως.
13. Ἡ ἡμετέρα θάλασσα.
14. Ἀττικὴ μέλισσα.
15. Ἀττικὴ μοῦσα.
16. Ὁ ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφος.
17. Κρίθινος Δημοσθένης.
18. Μουσεῖον περιπατοῦν.
19. Βιβλιοθήκη ξμψυχος.
20. Θεοβάδιστον ὄρος. |
|--|--|

ΜΑΘΗΜΑ 85.

Τὴν περίφραση μπορούμε νὰ τὴ λογαριάσωμε σὰν εἶδος ἀντονομασία, τὸ νὰ δώσωμε δηλ. σὲ κάτι ὄνομα ἄλλο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο. Μὲ τὴ διαφορὰ

1. Ἡ λέξη χρησιμοποιήθηκε μεταφορικὰ γιὰ νὰ δηλώσῃ τρικυμία ψυχικῆ.

πὸς στὴν περιφραση μεταχειριζόμεστε περισσότερες λέξεις, ἐνῶ ἡ ἀντονομασία γίνεται κανονικὰ μὲ μία λέξη ἰσοδύναμη μὲ τὴ συνηθισμένη. Ἔτσι σὲ πολλὰ παραμύθια ὀνομάζεται ἡ χελώνα *ψωμάς*¹.

¹ Ἀντονομασία μπορεῖ νὰ ἔχωμε καὶ γιὰ δυὸ πρόσωπα μαζί. *Οἱ πρωτόπλαστοι*, δηλ. ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐά.

Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀντονομασίες πὺν παραθέτονται παρακάτω συνηθίζονται περισσότερο σὰ χαρακτηρισμοὶ ἐπιθετικοὶ πὺν συνοδεύουν τ' ὄνομα, ὥστε ἂν ἀκριβολογήσωμε δὲν εἶναι στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἀντονομασίες.

Νὰ βρῆς τὶς λέξεις τὶς ἀντίστοιχες στὶς ἀκόλουθες ἀντονομασίες.

1. Κυρα-Μαριά.	11. Πιερίδες ² .	21. Πρωτομάρτυς.
2. Κυρα-παπαδιά.	12. Εὐμενίδες.	22. Θεοφόρος ⁵ .
3. Κύρ Νικολός.	13. Μελισσιγενής ³ .	23. Ἰσαπόστολοι.
4. Κύρ Μέντιος.	14. Ἀσκραῖος ⁴ .	24. Χαλκέντερος ⁶ .
5. Ἐξαπεδῶ.	15. Σκοτεινός.	25. Ἀδαμάντινος.
6. Διόσκουροι.	16. Τραγικός.	26. Φιλομήλα.
7. Πηλείδης.	17. Ναζωραῖος	27. Χρυσορρός ⁷ .
8. Ἀτρείδες.	18. Ἀδελφόθεος.	28. Ἐφτάλοφ ⁸ .
9. Λαερτιάδης.	19. Πρωτόκλητος.	29. Ἀσκληπιάδης.
10. Ἐλικωνιάδες.	20. Ταξιάρχης.	30. Ὀλύμπιος.

ΜΑΘΗΜΑ 86.

Συχνὰ μεταχειριζόμεστε μιλώντας γιὰ τὴν Παναγία μερικὰ ἐπίθετα, παραλείποντας τ' ὄνομά της. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀντονομασίες : *Βαγγελίστρα!*

1. Οἱ ὄροι *ἀντονομάζω*, *ἀντονομασία* εἶναι ἀρχαῖοι. Ὁ Θουκυδίδης μᾶς λέει (6.5) γιὰ τὴ Ζάγκλη στὴ ΒΑ Σικελία, ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθῆ Ἕλληνες ἔποικοι, πὸς ἐνῶ πρῶτα ὀνομαζόταν ἔτσι μὲ τὸ ντόπιο ὄνομα ἐπειδὴ ἔμοιαζε μὲ δρεπάνι, ὕστερα ὁ Ἀναξίλας ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ Ρήγιο τῆς Ἰταλίας, παλιὸς ἔποικος ἀπὸ τὴ Μεσσηνία, «τὴν πόλιν αὐτὸς ἐσυμμίεικτον ἀνθρώπων οἰκίσας Μεσσηνὴν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ τὸ ἀρχαῖον πατρίδος ἀντωνόμασε». Καὶ ὁ Δίωνας ὁ Κάσιος (55.6), μιλώντας γιὰ τὸν πρῶτο Ρωμαῖο αὐτοκράτορα Αὐγούστο, πὺν ἔδωσε τ' ὄνομά του στὸ μῆνα Αὐγούστο, λέει : «Τὸν μῆνα *σεξταίλιον* (δηλ. τὸν «Ἐκτο») ἐπικαλούμενον Αὐγούστον ἀντωνόμασε». Καὶ τὸ *Κρονίδης* ἀντὶ Ζεὺς τ' ὀνόμαζαν οἱ ἀρχαῖοι *ἀντονομασία*. Τὸ *Κρονίδης*, δηλ. γιὸς τοῦ Κρόνου, τὸ βρῖσκομε συχνὰ στὸν Ὅμηρο : «πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη».

2. Τ' ὄνομα ἔρχεται ἀπὸ τὰ Πιέρια, βουνὸ στὰ βόρεια τοῦ Ὀλύμπου.

3. Ὀνομάστηκε ἔτσι ὁ ποιητὴς πὺν κατὰ μιὰ παράδοσι γεννήθηκε σὲ μιὰ σπηλιὰ κοντὰ στὸν ποταμὸ Μέλητα (ἀρχαῖα ὀνομαστικὴ ὁ *Μέλης*) τῆς Ἰωνίας.

4. Ὀνομάστηκε ἔτσι ποιητὴς πὺν καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀσκρα, χωριὸ τῆς Βοιωτίας, κοντὰ στὸν Ἐλικῶνα.

5. Σημαίνει : γεμάτος ἀπὸ τὸ θεό, θεόπνευστος, *ἐνθεος*.

6. Σημαίνει : ἀκούραστος. Ἔτσι πρωτοονομάστηκε ἀρχαῖος γραμματικός, συγγραφεὺς πολλῶν βιβλίων, καὶ ἀργότερα εἰπώθηκε καὶ γιὰ πατέρα τῆς ἐκκλησίας.

7. Ὀνομάστηκε ἔτσι πατέρας τῆς ἐκκλησίας περίφημος γιὰ τὴν εὐγλωττία του.

8. Ἀρχικὰ ὀνομάστηκε ἔτσι πόλις τῆς Ἰταλίας, χτισμένη σ' ἑπτὰ λόφους.

Τὰ περισσότερα λέγονται γιὰ νὰ χαρακτηριστῆ καλύτερα : Γοργοπήκοος, ἢ γιὰ νὰ ὀριστῆ ὁ τόπος μιᾶς ἰδιαίτης λατρείας τῆς : Χρυσοσπηλιώτισσα.

α) Νὰ βρῆς ἐξί ἐπιθέτα τῆς Παναγίας.

β) Στ' ἀκόλουθα παραδείγματα ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν παύλα μὲ τὴ λέξη πού ἀντιονομάζεται ἢ πού χαρακτηρίζεται σὰ παραθετόμενα ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ.

(Πρόκειται γιὰ μερικά νησιὰ ἀπὸ τὰ Ἑπτάνησα).

— , χαῖρε, ὀλόανθη, — δουλεύτρα,

ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,

κι ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ — , μαγεύτρα

καὶ — ἐσὺ ἀκουστή.

Χαῖρε κι ἐσὺ τῆς Ροῦμελης γειτόνισσα, ὦ — ,

τοῦ ἀρματωλοῦ φωλιά !

Ἄκόμη τὴν ἥρωική σου σπέρνει ἀνατριχάδα

τοῦ ψάλτη σου ἢ λαλιά (Παλαμᾶς).

(Πρόκειται γιὰ πόλεις μὲ ξεχωριστὴ ἱστορικὴ σημασία).

... ἐδῶ πατρίδες πάνανγες εἰσαστ' ἐσεῖς, τρεῖς Χῶρες !

ᾧ πρώτη ἐσὺ, — . Τοῦ βασιλιᾶ προφήτη σου
μικρὴ εἶν' ἢ ἄρπα γιὰ νὰ εἰπῆ τὴ νέα μεγαλοσύνη
τοῦ Σολομώντα σου ὁ ναὸς μὲ ἀντίκρισε, καὶ ράγισε
καινούρια δόξα ντύθηκαν τῆς Ἰουδαίας οἱ κρίνοι.

Κι ὕστερα ὑψώθηκα σ' ἐσένα, ὦ — , ἐφτάλοφο ὄραμα,
κι ἔγινα φῶς τῶν οὐρανῶν τὸ θάμα τοῦ Ἰορδάνη,
τοὺς Κωσταντίνους φώτισα, καὶ τοὺς Ἡράκλειους δόξασα,
καὶ τρικυμῆς δὲν ἔσβησαν ἐμέ, μηδὲ σουλτάνοι.

Καὶ ὕστερα, ταξιδευτῆς, ἦρθα σ' ἐσένα, ἀσύγκριτη,
— , τῶν ὠραίων πηγῆ, τῶν ἔθνικῶν κορόνα,
τὸν ἄγνωστο ἔφερα θεὸ καὶ ἀπόκοτος, ἀψήφησα
τὴν πολεμόχαρη Παλλάδα μὲς στὸν Παρθενῶνα (Παλαμᾶς).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Δ Ε Κ Α Τ Ο

Α Ρ Χ Α Ϊ Σ Μ Ο Ι

Μ Α Θ Η Μ Α 87.

Πλὴν στοὺς ἰδιωτισμοὺς πού ἔχει ἡ γλῶσσα μας μεταχειριζόμαστε κάποτε—μερικὲς μάλιστα φορές καὶ χωρὶς ἀνάγκη—ἰδιωτισμοὺς ἀπὸ τὴν παλιότερη γλῶσσα, τὴ μεσαιωνικὴ, τὴν ἀρχαία, ἀκόμη καὶ τὴν ὀμηρικὴ. Αὐτοὶ εἶναι φράσεις παροιματικῆς ἢ ἄλλης στερεότυπης φράσεως. Ἔτσι λ.χ. λέμε κάποτε ὅτι θὰ βολέψωμε τὰ πράματα ἐκ τῶν ἐνότων, δηλ. πρόχειρα, μὲ τὰ βρισκόμενα, ὅπως ὅπως. Οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἰδιωτισμοὶ ὀνομάζονται ἀρχαῖοι.

Ν' ἀποδόσης στή σημερινή²⁰ γλώσσα τοὺς ἀκόλουθους ἀρχαϊσμούς.

1. Ἐκ γενετῆς	11. Ἄκρον ἄωτον.
2. Ἐκ περιτροπῆς.	12. Εὐφήμει.
3. Ἐκ τοῦ μηδενός.	13. Ἔτερον ἐκάτερον.
4. Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.	14. Ἐπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν.
5. Οἱ ἐν τέλει.	15. Ἐπὶ θύραις (γιὰ κίνδυνο).
6. Ἄπαξ λεγόμενον.	16. Ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.
7. Κατ' ἀντιωλίαν (δίκη).	17. Ὁ ἐστί μεθερμηνευόμενον.
8. Ἐξώλης καὶ προώλης.	18. Κατὰ κράτος (νικήθηκε).
9. Θεῶν ἐν γούνασι.	19. Τοὺς ἐφεστίους (του, ἔφερε).
10. Ὁ μὴ γένοιτο.	20. Ὅπερ ἔδει δεῖξαι (δ.ξ.δ.).
21. Ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστω.

ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΒΛΕΨΙΕΣ

Πρὶν μεταχειριστῆς τὸ βιβλίον παρακαλοῦμε νὰ διορθώσῃς
τ' ἀκόλουθα :

Σελ. 7	στίχ. 29	ἀντὶ <i>χοιτρομπαλάς</i>	διάβαξε	<i>χοιτρομπαλάς</i>
>	9 > τελευταῖος	>	<i>στο. 22</i>	> <i>στο. 149</i>
>	16 > 10	>	—, —, — —	> —, —, —
>	14 > 24	>	<i>ἐναρξη</i>	> <i>ἐναρξη</i>
>	16 > 4	>	<i>σκάρι</i>	> <i>σκαρι</i>
>	29 > 29	>	<i>ἐνα ρῆμα</i>	> <i>ρῆμα</i>
>	32 > 8	>	<i>νὰ τὰ</i>	> <i>νὰ</i>
>	43 ἀρ. 35	>	<i>δὐὸ πλευρὸς</i>	> <i>τέσσερεις πλευρὸς</i>
>	18 στ. 5-6	τῆς δεύτερης στήλης, νὰ σβηστῆ ὀλόκληρη ἡ τελευταία φράση : «'Ο γενναῖος ... ἄδοξα».		
>	54 > 34	νὰ προστεθοῦν στὸ τέλος ἀποσιωπητικά		
>	56 > 25	νὰ φύγη ὀλόκληρος ὁ ἀριθμὸς 33.		

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΡΗ. Α	Σύνθεση	1
Β	Δομή	12
Γ	Παράθεση	13
Δ	Στοιχειώδες Σύστημα	17
Ε	Παράθεση	20
ΣΤ	Εκπαίδευση και Πολιτική	21
Ζ	Παράθεση	22
Η	Παράθεση	23
Θ	Παράθεση	24
ΚΑ	Παράθεση	25
ΚΒ	Παράθεση	26

Τύποις Μ. Δ. ΜΥΡΤΙΔΗ, Θεσέως 9, Αθήναι

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α

1. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Μικρή Νεοελληνική Γραμματική*. (Έτοιμη για τύπωμα).
6. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Δεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴν 5η καὶ 6η Δημοτικοῦ. *Βιβλίο τοῦ Δασκάλου*. (Έτοιμο γιὰ τύπωμα).
7. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Δεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέση παιδεία. *Βιβλίο τοῦ Μαθητῆ*, 1947, 48 σελ.
8. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Δεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέση παιδεία. *Βιβλίο τοῦ Μαθητῆ*, 80 σελ.
9. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Δεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέση παιδεία. *Βιβλίο τοῦ Δασκάλου* (συμπληρωματικὸ τοῦ μαθητικοῦ).
12. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Παροιμιανὲς φράσεις* ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὴ Λογοτεχνία, με τὴ συνεργασία Φωτ. Τζωρτζάκη, γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης. *Βιβλίο τοῦ Δασκάλου*, 1947, 104 σελ.
13. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Παροιμιανὲς φράσεις* ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὴ Λογοτεχνία, με τὴ συνεργασία Φωτ. Τζωρτζάκη, γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης. *Βιβλίο τοῦ Μαθητῆ*, 1947, 88 σελ.

Ἡ «Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη» ἔχει σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ νὰ συγχορηγηθῇ καὶ νὰ γίνῃ ὅσο μπορεῖ πιὸ ἄριστο τὸ Νεοελληνικὸ Μάθημα στὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία — προπάντων τὴ Μέση — ἀξιοποιώντας γιὰ αὐτὴν ὅ,τι ἔχει πιὸ χρήσιμο καὶ ἀξιο ὁ Νέος Ἑλληνισμός.

Τὰ βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» προσορίζονται γιὰ τὸ μαθητῆ, γιὰ τὸ δάσκαλο ἢ καὶ γιὰ τοὺς δύο τοὺς εἶναι ὅμως χρήσιμα τὰ περισσώτερά τοὺς καὶ στὸ φοιτητῆ καὶ σὲ κάθε μορφωμένο.

Ἰδρυτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» : Μαν. Α. Τριανταφυλλίδης.

Τὰ βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» ἀνήκουν μετὰ τὸ περιεχομένον τοὺς σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες σειρές:

Σειρὰ Α. — *Γλώσσα :* Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Συντακτικὸ, Δεξικὰ (Ὄρθογραφικὸ, Ἑτυμολογικὸ, Νεοελληνικὸ), Δεξιλογικὲς καὶ Γραμματικὲς Ἀσκήσεις, Συνθέσεις καὶ Ὑφος, Παροιμιανὲς φράσεις ἀπὸ τὴ νέα καὶ τὴν ἀρχαία γλώσσα, Μέθοδος νεοελληνικὴ γιὰ ξενόγλωσσους κ.ά.

Σειρὰ Β. — *Κείμενα :* Σχολιασμέναι ἐκδόσεις Νεοελλήνων συγγραφέων, Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα γιὰ τὴν ἐξωκρατικὴ νεοελληνικὴ παιδεία, Μεταφράσεις ἀρχαίων κλασσικῶν μετὰ εἰσαγωγάς.

Σειρὰ Γ. — *Περιεχόμενα :* Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Λογογραφίας, Νεοελληνικὴ Γραμματολογία, Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Μετρικῆς καὶ Ποιητικῆς, Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Μουσικῆς, Νεοελληνικὴ Ἱστορία, Νεοελληνικὴ φιλολογία.

Σειρὰ Δ. — *Διδαχτικὴ :* Διδαχτικὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ μαθήματος, Νεοελληνικὰ κείμενα μετὰ σχόλια καὶ μετὰ ὑποδειγματικὰ ἀναλύσεις, Ὁδηγὸς γιὰ τὶς Ἐκδόσεις.

Τὰ προβλεπόμενα βιβλία θὰ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀνάλογα μετὰ τὸ οἰκονομικὰ μέσα πού θὰ ἐξοικονομηθοῦν ὅταν νιώσῃ ἡ κοινὴ τὴ σημασίαν τοῦ ἔργου.